

OIKEUSPOLIITTISEN TUTKIMUSLAITOKSEN TUTKIMUSTIEDONANTOJA 61

National Research Institute of Legal Policy. Research Communications.
Rättspolitiska forskningsinstitutet. Forskningsmeddelanden.

Tapio Lappi-Seppälä & Ville Hinkkanen

SELVITYKSIÄ RAISKAUSRANGAISTUKSISTA
JA RANGAISTUSKÄYTÄNNÖN YHTENÄISYYDESTÄ

Helsinki 2004

ESIPUHE

Lakivaliokunta pyysi 12.2.2004 oikeusministeriötä selvittämään rikoslain 20 luvun seksuaalirikosten rangaistuskäytäntöä. Ministeriön tuli tutkia, miten seksuaalirikosten rangaistustaso on muuttunut 1990-luvulta lähtien. Lisäksi oli kartoitettava, onko seksuaalirikosten rangaistuksissa osoitettavissa selviä alueellisia eroja ja miten hovioikeudet muuttavat käräjäoikeuksissa annettuja tuomioita. Oikeusministeriö osoitti selvityspyynnön edelleen Oikeuspoliittiselle tutkimuslaitokselle, joka on vastannut selvityksen käytännön toteutuksesta. Tässä raportissa pyritään vastaamaan lakivaliokunnan esittämiin kysymyksiin tutkimuslaitoksen käytössä olleiden aineistojen perusteella.

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos on joutunut vaivaamaan useita eri tahoja aineistojen keruussa. Laitos haluaa kiittää kaikkia kuutta hovioikeutta, Oikeusrekisterikeskusta, TietoEnatoria sekä Tilastokeskusta. Tutkimuksen ulkoasusta on huolehtinut osastosihteeri Eira Mykkänen.

Helsingissä 20. päivänä lokakuuta 2004

Tapio Lappi-Seppälä

Ville Hinkkanen

Sisällys

Päätulokset	1
I Johdanto	5
1 Lakivaliokunnan selvityspyyntö	5
2 Seksuaalirikoksia koskevat säännökset; rajauksia	5
II Rangaistustaso ja sen muutokset	8
1 Lähtökohtia ja rajoituksia	8
1.1 Tunnusmerkistöjen muutokset	8
1.2 Yhtenäisrangaistusjärjestelmä ja tilastointiyksiköt	9
1.3 Kohtuullistaminen (RL 7:6)	10
1.4 Satunnaisvaihtelu	10
2 Rangaistustason muutokset 1992–2003	13
2.1 Yleistä	13
2.2 Rangaistuslajit	14
2.3 Rangaistusten pituudet	15
3 Nykyinen rangaistustaso	19
3.1 Tilanne 2003	19
3.2 Tilanne 2001–2003	20
4 Johtopäätöksiä	21
III Rangaistuskäytännön yhtenäisyys alioikeuksissa	22
1 Johdanto	22
2 Yleiskuvaus	23
2.1 Yksittäiset käräjäoikeudet 2000–2002	23
2.2 Alioikeudet hovioikeuspiireittäin 2000–2002	24
2.3 Tarkennuksia	28
2.4 Alioikeudet hovioikeuspiireittäin 1995–2002	30
2.5 Jatkokysymyksiä	32
3 Alioikeuskäytännön pysyvyys hovioikeuspiireittäin	33
4 Raiksausrikokset vs. muut rikokset – yhtenäisyysvertailu	36
4.1 Mitä tutkitaan ja miten	36
4.2 Vertailutietoja hovioikeuspiireittäin	37
4.3 Raiksausrangaistusten erojen toistuminen muissa rikoksissa	38
4.4 Yhtenäisyys varkaus- ja pahoinpitelyrikoksissa	40
IV Miten hovioikeudet muuttavat käräjäoikeuksien tuomioita?	48
1 Lähtökohdat	48
2 Aineisto	49
2.1 Hylätyt syytteet	50
3 Muutosten yleiskuvaus	51
4 Lajiin ja määrään tehdyt muutokset – tarkennuksia	52
4.1 Rangaistuslajit	54
4.2 Rangaistuksen määrä/ankaruus	54
5 Alueelliset erot	55
5.1 Muutosten suunnat ja määrät	56
5.2 Keskirangaistukset	57
6 Johtopäätöksiä	62

V Yhtenäisyys: johtopäätöksiä	63
1 Yhtenäisyys ei ole yksiselitteistä	63
2 Ankaruudessa ei suuria eroja	64
3 Toimenpiteistä	65
 Liite 1 Rangaistuksen määrääminen raiskausrikoksista 1992–2003	 67
Liite 2 Seksuaalirikosten rangaistukset hovioikeuspiireittäin 2000–2002	68
Liite 3 Raiskausrikosten rangaistukset hovioikeuspiireittäin 1995–2002	71

PÄÄTULOKSET

Eduskunnan lakivaliokunta osoitti oikeusministeriölle 12.2.2004 seksuaalirikosten rangaistuskäytäntöä koskevan selvityspyynnön. Tähän raporttiin on koottu Oikeuspoliittisella tutkimuslaitoksella laaditun raiskausrikoksia koskevan selvityksen keskeiset tulokset.

1 Rangaistustaso

Vuosina 2001–2003 alioikeuksissa tuomittiin päärikoksen mukaan rangaistus yhteensä 163 raiskausrikoksesta (RL 20:1–3). Kolme neljäsosaa rangaistuksista annettiin raiskausta koskevan perussäännöksen (RL 20:1) nojalla, 13 prosenttia tuomittiin törkeänä raiskauksena (RL 20:2) ja 12 prosenttia pakottamisena sukupuoliyhteyteen (RL 20:3). Raiskauksen päärikosperusteinen keskirangaistus on kaksi vuotta ehdotonta vankeutta, ja ehdottoman vankeuden osuus on 63 prosenttia. Törkeän raiskauksen normaalirangaistus on runsaat neljä vuotta ehdotonta vankeutta (ehdottoman osuus 96 %), ja pakottamisesta sukupuoliyhteyteen seuraa keskimäärin vuosi ehdollista vankeutta (ehdollisen osuus 95 %). Keskirangaistukset poikkeavat tästä sekä alas- että ylöspäin sen mukaan, tuomitaanko tekijä samalla kertaa useammasta rikoksesta vai onko rikoksia vain yksi.

2 Rangaistustason muutokset

Eri rangaistuslajien käytössä ei 1990-luvulla tai 2000-luvun alussa ole juuri-kaan tapahtunut muutoksia. Ehdottoman vankeuden osuus oli raiskaus (ml. väkisinmakaaminen) ja törkeä raiskaus yhteenlaskien keskimäärin 64 prosenttia. Kun mukaan otetaan vapautta loukkaava haureus ja pakottaminen sukupuoliyhteyteen, on ehdottomien osuus keskimäärin 58 %.

Yksittäisestä raiskausrikoksesta tuomittujen ehdottomien vankeusrangaistusten keskipituus pysytteli 1990-luvun alkupuolella noin puolessatoista vuodessa. Rangaistukset alkoivat ankaroitua vuonna 1997. Ankaroituminen on ollut voimakkainta ennen vuosituhannen vaihdetta.

Sekä ehdottomat että ehdolliset rangaistukset ovat kaiken kaikkiaan pidentyneet noin kuudella kuukaudella. Tämä merkitsee ehdottomien rangaistusten osalta noin kolmasosan ja ehdollisten osalta noin 50 prosentin korotusta.

Uudistetut seksuaalirikoksia koskevat rikoslain säännökset tulivat voimaan 1.1.1999. Rangaistusten ankaroituminen alkoi kuitenkin jo aiemmin. Muutos

on osin lainuudistuksen aikaansaamaa, osin heijastumaa samoista syistä, jotka johtivat itse lainuudistukseen – on tavallista, että käytännöt muuttuvat jo ennen uudistusten voimaantuloa. Raiskausrikosten rangaistuskäytännöstä käytiin 1990-luvun lopussa myös vilkas julkinen keskustelu, jonka voidaan otaksua jossain määrin heijastuneen vuosikymmenen lopun käytäntömuutoksiin. Lisäksi esillä on ollut yksittäisiä huomiota herättäneitä ratkaisuja.

3 Käytännön yhtenäisyys

Rangaistuskäytännön yhtenäisyyttä tarkasteltiin alioikeuksittain ja hovioikeuspiireittäin. Kaikkien tarkastelujen ongelmana on tapausten pieni määrä. Se estää useissa tapauksissa tilastollisesti pitävien päätelmien tekemisen. Useamman vuoden yhteenlaskettuihin tietoihin perustuvia tuloksia voidaan kuitenkin pitää jo verraten luotettavina.

Kun raiskausrikoksia tarkastellaan kokonaisuutena (RL 20:1–3; 2000–2002), ei yhtäkään hovioikeutta tai hovioikeuspiiriä voida nostaa esiin poikkeuksellisen ankarana tai lievänä. Kokonaisuutena arvioiden rangaistukset ovat jokseenkin yhtä ankaria eri puolilla maata.

Vaikka kokonaisankaruudessa ei huomattavia eroja esiinnykään, ei käytäntö silti ole täysin yhtenäistä. Rangaistusten ankaruuden asemesta erot ovat siinä, millaisen päättelyketjun kautta lopputulokseen eri puolilla maata päädytään. Selvimpiä ovat erot tunnusmerkistöjen valintakäytännöissä. Turun hovioikeuspiirin alioikeuksissa huomattava osa (36 %) kaikista raiskausrikoksista tuomitaan törkeää raiskausta koskevan tunnusmerkistön nojalla, kun taas Vaasan alueella säännöstä ei sovelleta juuri laisinkaan (4 %).

Aineisto tarjoaa yksittäisiä viitteitä siitä, että Turun hovioikeuspiirissä rangaistukset saattaisivat olla hiukan muuta maata ankarampia. Erot voivat kuitenkin selittyä myös sillä, että tuomittavana on ollut tavallista törkeämpiä rikoksia. Ehdottomien vankeusrangaistusten keskipituus hovioikeuspiireittäin vaihteli noin kahdesta vajaaseen kolmeen vuoteen (RL 20:1–3, 2000–2002).

Hovioikeuksien ratkaisukäytännöstä (1999–2003) erottuu lisäksi Kouvolan hovioikeuspiiri, jossa ehdottomien vankeusrangaistusten osuus oli keskimääräistä pienempi. Ero ei kuitenkaan ilmene vuosien 2000–2002 alioikeusratkaisuista. Toisaalta vankeusrangaistukset ovat Kouvolan alueella keskimääräistä pidempiä. Kaiken kaikkiaan ehdottoman vankeusrangaistuksen osuus vaihteli hovioikeuspiireittäin 47 prosentista 68 prosenttiin (RL 20:1–3).

Tarkastelut eivät tue päätelmää, että raiskausrangaistusten mittaamiskäytäntö olisi muita rikoksia epäyhtenäisempää. Esimerkiksi perinteisten omaisuus- ja väkivaltarikosten rangaistuskäytännöissä tuntui olevan tätäkin sel-

vempiä eroja. Todetun tuomiohajonnan suuruutta ei pidä liioitella, mutta ei toisaalta vähätelläkään.

4 Hovioikeuksien tekemät muutokset

Suurin osa (67 %) käräjäoikeuksien raiskausrikostuomioista säilyy hovioikeuksissa seuraamusten osalta ennallaan. Muutoksia tehdään sekä rangaistuksia lieventävästi että koventavasti. Erityisesti ehdollisten vankeusrangaistusten osalta hovioikeuksien linja on kuitenkin ollut käräjäoikeuksia ankarampi.

Hovioikeuksien tekemissä muutoksissa on hovioikeuskohtaisia eroja. Erojen taustalla on paljolti se, että myös käräjäoikeuksien käytännöissä on eroja. Hovioikeuksien muutokset tasaavat näitä poikkeamia ja yhtenäistävät oikeudenkäytön lopputulosta.

Vaikka kovin räikeitä eroja ei aineistosta paljastukaan, on kuitenkin ilmeistä, että rangaistuksen määrääminen ei raiskausrikoksissa – sen enempää kuin muissakaan rikoksissa – tapahdu täysin yhdenmukaisesti. Oikeudenkäytön tulisi olla yhtenäistä heti käräjäoikeuksista lähtien, ei vasta hovioikeuksien muutosten jälkeen. Lisäksi muutosten jälkeenkin osa hovioikeuspiireistä erottuu tarkastelutavasta riippuen melko selvästi valtakunnallisesta linjasta.

5 Toimenpiteistä

Suomen rangaistustilasto on kansainvälisesti katsoen poikkeuksellisen tarkka. Muista maista poiketen tiedämme yksityiskohtia myöten eri tuomiopiirien keskirangaistukset. Se ei merkitse, että yhtenäisyyden ongelma olisi Suomessa kansainvälisesti katsoen erityisen suuri. Näyttää pikemminkin siltä, että tuomioerot voivat olla muissa maissa merkittävästi meitä suurempiakin.

Kaikesta huolimatta maltillinen ja oikeasuhtainen huoli oikeuskäytännön yhtenäisyydestä on paikallaan. Ulotettaessa yhtenäisyyttä koskevat tarkastelut raiskausrikosta tavallisempiin rikostyypppeihin käy yhä selvemmäksi, ettei käytäntöjen eroja voida kuitata vain viittauksin tapausten erityispiirteisiin. Tämän vuoksi jatkossakin on syytä miettiä keinoja käytäntöjen yleiseksi yhtenäistämiseksi.

Näihin kuuluvat lakiin kirjatut mittaamisäännökset ja niiden ympärille kehittyyvä oikeudellinen tulkintamateriaali. Tätä sääntelyä täydennettiin ja tarkennettiin viimeksi vuoden 2004 rikoslain yleisten oppien uudistuksessa. Myös rangaistuksen määräämistä koskevien ratkaisujen perustelujen kehittä-

minen on keskeinen väline. Perustelutekniikka on kokenut täydellisen muodonmuutoksen viimeisen 20 vuoden aikana. Aiemmin mittaamisratkaisuja ei perusteltu lainkaan, nyt rangaistuslajien valintaan ja rangaistuksen määrään liittyviin kysymyksiin saatetaan ottaa laajastikin kantaa eri rikoksia koskevissa ratkaisuissa. Hovioikeuksien muutoksenhakukontrolli tasaa osaltaan tuomioeroja alioikeuksissa. Rangaistuskäytännön yhtenäistämiseen tähtäävät myös tuomioistuinlaitoksen piirissä järjestetyt seminaarit ja tuomarikokoukset. Rangaistustilastot ja rangaistuskäytännön tutkimus antavat kiinnekohtia sovelletuista rangaistuksista eri rikostyypeissä. Tilastoihin perustuvan analyysin täydennykseksi kaivataan yksittäisiin tapauspiirteisiin kohdistuvaa tarkempaa tutkimusta. Tutkimus- ja tilastointitarpeet tulisi ottaa nykyistä paremmin huomioon myös oikeushallinnon tietojärjestelmiä kehitettäessä.

I JOHDANTO

1 Lakivaliokunnan selvityspyyntö

Eduskunnan lakivaliokunta osoitti oikeusministeriölle 12.2.2004 selvityspyynnön rikoslain 20 luvun seksuaalirikosten rangaistuskäytännöstä. Vastausta tahdottiin seuraaviin kysymyksiin:

- Miten seksuaalirikosten *rangaistustaso on muuttunut*? Tietoja toivottiin vuodesta 1990 alkaen. Menetelmän osalta pidettiin riittävänä, että selvitys toteutetaan tuomiolauselmien perusteella ilman yksittäistapausten yksityiskohtaista analysointia.
- Onko seksuaalirikosten rangaistuksissa osoitettavissa *selviä alueellisia eroja* esimerkiksi eri hovioikeuspiirien välillä? Ovatko mahdolliset alueelliset erot merkittävästi erilaisia verrattuna muihin rikoslajeihin?
- Miten *hovioikeudet ovat muuttaneet* käräjäoikeuksissa seksuaalirikoksista annettuja tuomioita? Onko tässä osoitettavissa alueellisia eroja?

Seuraavassa Oikeuspoliittisella tutkimuslaitoksella valmistellussa selvityksessä pyritään vastaamaan esitettyihin kysymyksiin laitoksen käytössä olevien aineistojen perusteella.

Raportti on jaettu viiteen pääjaksoon (I–V). Ensimmäisessä pääjaksossa esitellään lyhyesti rikoslain seksuaalirikoksia koskevat säännökset. Toisessa jaksossa käsitellään rangaistustason kehitystä alioikeuksissa 1990- ja 2000-luvulla. Kolmanneksi kuvataan rangaistuskäytännön alueellista yhtenäisyyttä Tilastokeskuksen kokoamien alioikeustietojen avulla. Neljännessä (IV) jaksossa selvitetään erillisaineistoilla, miten seuraamukset muuttuvat hovioikeuksissa ja kuvataan yhtenäisyyttä lainvoimaisissa ratkaisuisissa. Tiedot perustuvat Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen kehitteillä olevaan tietokantaan ja hovioikeuksilta kerättyihin tuomioihin. Viimeisessä (V) jaksossa tehdään vielä yhtenäisyyttä koskevia johtopäätöksiä.

2 Seksuaalirikoksia koskevat säännökset; rajauksia

1.1.1999 lähtien:

20. luku. Seksuaalirikoksista (24.7.1998/563)

1 §. (24.7.1998/563) *Raiskaus*. Joka pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen käyttämällä henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai uhkaamalla käyttää sellaista väkivaltaa, on tuomittava raiskauksesta vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Raiskauksesta tuomitaan myös se, joka saatettuaan toisen tiedottomaksi taikka pelkotilaan tai muuhun sellaiseen tilaan, jossa hän on kykenemätön puolustamaan itseään, käyttämällä puolustuskyvyttömyyttä hyväkseen on sukupuoliyhteydessä hänen kanssaan.

Yritys on rangaistava.

2 §. (24.7.1998/563) *Törkeä raiskaus.* Jos raiskauksessa

1) aiheutetaan tahallisesti toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila,

2) rikoksen tekevät useat tai siinä aiheutetaan erityisen tuntuvaa henkistä tai ruumiillista kärsimystä,

3) rikos tehdään erityisen raaka, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla tai

4) käytetään ampuma- tai teräasetta tai muuta hengenvaarallista välinettä taikka muuten uhataan vakavalla väkivallalla

ja raiskaus on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksen tekijä on tuomittava törkeästä raiskauksesta vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

3 §. (24.7.1998/563) *Pakottaminen sukupuoliyhteyteen.* Jos raiskaus, huomioon ottaen väkivallan tai uhkauksen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen lieventävien asianhaarojen vallitessa tehty, rikoksen tekijä on tuomittava pakottamisesta sukupuoliyhteyteen vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi.

Pakottamisesta sukupuoliyhteyteen tuomitaan myös se, joka muulla kuin 1 §:n 1 momentissa mainitulla uhkauksella pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen.

Yritys on rangaistava.

31.12.1998 asti:

20. luku. Siveellisyysrikoksista.

1 §. (15.1.1971/16) Joka pakottaa naisen sukupuoliyhteyteen väkivallalla taikka sellaisella uhkauksella, jossa pakottava vaara on tarjona, on tuomittava *väkisinmakaamisesta* vankeuteen vähintään kuudeksi kuukaudeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi tai, jos asianhaarat ovat erittäin lieventävät, vankeuteen enintään neljäksi vuodeksi. Väkivallan ja uhkauksen veroiseksi katsotaan naisen saataminen tunnottomaan tilaan tai kykenemättömäksi puolustamaan itseään.

Yritys on rangaistava.

2 §. (15.1.1971/16) Joka muussa kuin 1 §:ssä tarkoitetussa tapauksessa väkivallalla tai uhkauksella pakottaa toisen henkilön suku-

puoliyhteyteen tai muuhun haureuteen, on tuomittava *vapautta loukkaavasta haureudesta* vankeuteen enintään neljäksi vuodeksi tai sakkoon. Väkivallan ja uhkauksen veroiseksi katsotaan toisen henkilön saattaminen tunnottomaan tilaan tai kykenemättömäksi puolustamaan itseään. (29.4.1994/316)

— — —
Yritys on rangaistava.

Uudet seksuaalirikoksia koskevat rikoslain säännökset tulivat voimaan vuonna 1999. Aiempi väkisinmakaamisrikos jaettiin kahteen törkeysasteeseen, raiskaukseen ja törkeään raiskaukseen. Lisäksi lakiin otettiin säännös pakottamisesta sukupuoliyhteyteen, joka kattaa myös osan vanhan lain mukaan vapautta loukkaavana haureutena rangaistavista teoista. Raiskauksen vähimmäisrangaistukseksi säädettiin vuosi vankeutta aikaisemman kuuden kuukauden sijaan. Edellä esiteltyjä seksuaalirikoksia nimitetään tässä selvityksessä *raiskaus- tai väkisinmakaamisrikoksiksi*. Niiden kaikkien tunnusmerkistöön sisältyy toisen henkilön pakottaminen sukupuoliyhteyteen.

Rikoslain 20 luvussa säädetään myös eräistä muista seksuaalirikoksista. Näitä ovat pakottaminen seksuaaliseen tekoon (4 §), seksuaalinen hyväksikäyttö (5 §), lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (6 §), törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (7 §), seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta (8 §), paritus (9 §) ja törkeä paritus (9 a §). Nämä rikokset jouduttiin rajaamaan selvityksen ulkopuolelle, ts. selvityksessä keskitytään pelkästään raiskausrikoksiin. Kaikkien rikoslain 20 luvun rikosten rangaistustiedot esitetään kuitenkin hovioikeuspiireittäin liitetaulukossa 2.

Raiskausrikosten *yritys* on rangaistava. Jos rikos on jäänyt yritykseksi, määrätään rangaistus noudattaen lievennettyä rangaistusasteikkoa. Tällöin rikosentekijälle saa tuomita enintään kolme neljännestä rangaistuksen enimmäismäärästä ja vähintään rangaistuslajin vähimmäismäärän (RL 6:8.2). Raiskausrikosten kannalta tämä merkitsee, että maksimirangaistus raiskauksen yrityksestä on 4,5 vuotta, törkeästä raiskauksesta 7,5 vuotta ja pakottamisesta sukupuoliyhteyteen 2 vuotta 3 kuukautta vankeutta. Myös raiskausrikosten yritysten rangaistuskäytäntö rajattiin selvityksen ulkopuolelle. Yritykset sisältyvät kuitenkin hovioikeuksien tekemien muutosten määriä koskevaan analyysiin. Lisäksi niidenkin rangaistustiedot on esitetty alueittain liitetaulukossa 2.

II RANGAISTUSTASO JA SEN MUUTOKSET

Lakivaliokunnan ensimmäinen kysymyksen mukaan selvityksessä tuli tarkastella, miten seksuaalirikosten rangaistustaso on muuttunut.

Rangaistuskäytännön pitkän aikavälin muutoksia tarkastellaan seuraavassa Tilastokeskuksen kokoamien alioikeustietojen perusteella. Analyysia vaikeuttavat tunnusmerkistöjen muutokset, konkurrenssijärjestelmän kehitys sekä tilastointitapojen muutokset. Vertailukelpoisten aikasarjojen rakentaminen edellyttää lukuisia rinnakkaissarjoja ja niistä tehtyjä päätelmiä.

1 Lähtökohtia ja rajoituksia

1.1 *Tunnusmerkistöjen muutokset*

Tunnusmerkistöjen muuttuminen vaikeuttaa rangaistuksissa mahdollisesti tapahtuneiden muutosten seurantaan. Aiempi väkisinmakaamisrikos jaettiin seksuaalirikosuudistuksessa kahteen törkeysasteeseen, raiskaukseen ja törkeään raiskaukseen. Nämä tilanteet olivat sisältyneet aikaisempaan väkisinmakaamista (RL 20:1) koskevaan tunnusmerkistöön. Lisäksi lakiin otettiin säännös pakottamisesta sukupuoliyhteyteen. Säännös kattaa myös osan vanhan lain mukaan vapautta loukkaavana haureutena (RL 20:2) rangaistavista teoista. Seuraavat vertailuparit ovat siten mahdollisia.

Ennen uudistusta	Uudistuksen jälkeen
I Väkisinmakaaminen RL 20:1	Raiskaus RL 20:1 Törkeä raiskaus RL 20:2
II Väkisinmakaaminen RL 20:1	Raiskaus RL 20:1 Törkeä raiskaus RL 20:2 Pakottaminen sukupuoliyhteyteen RL 20:3
III Väkisinmakaaminen RL 20:1 Vapautta loukkaava haureus RL 20:2.1	Raiskaus RL 20:1 Törkeä raiskaus RL 20:2 Pakottaminen sukupuoliyhteyteen RL 20:3

Yhdistelmät I ja III kuvaavat raiskausrikosten kokonaisuutta parhaiten, joten jatkossa keskitytään selvittämään lähinnä niiden rangaistuskäytäntöä.

1.2 Yhtenäisrangaistusjärjestelmä ja tilastointiyksiköt

Suomessa otettiin huhtikuussa 1992 käyttöön ns. yhtenäisrangaistusjärjestelmä. Järjestelmässä useasta samalla kertaa tuomittavaksi tulevasta rikoksesta määrätään yksi yhteinen rangaistus, ei erillisiä yksikkörangaistuksia. Lainmuutos mutkisti käytännön tilastollista seuraamista. Sen vuoksi pidemmän aikavälin tarkastelu on tarkoituksenmukaista aloittaa vuodesta 1992. Tällöinkin vuoden 1992 lukuja on syytä pitää tulkinnallisesti hieman epävarmoina.

Yhtenäisrangaistusjärjestelmä vaikeuttaa käytännön tilastollista kuvaamista tilanteissa, joissa on tuomittavana useampi rikos. Näissä tapauksissa ei enää eritellä yksittäisten rikosten rangaistuksia, vaan kaikista rikoksista annetaan yksi yhteinen rangaistus. Tarkan kuvan saamiseksi rangaistuskäytännöstä joudutaan käyttämään useampaa tilastointiperustetta.

Kokonaiskuvan käytännöstä antaa *päärikosperusteinen* rangaistustilasto. Kyseessä on bruttotilasto, joka sisältää kaikki rikostuomiot syyksi luettujen rikosten lukumäärästä riippumatta. Tuomiot on ryhmitelty tuomion törkeimmän rikoksen mukaan. Raiskausta koskeva päärikostilasto kertoo siis rangaistuskäytännön tapauksissa, joissa tuomittavana on ollut joko yksi raiskausrikos tai joissa rikossarjaan sisältyy useampi rikos, mutta raiskaus on näistä törkein. Törkeimpänä pidetään rikosta, jonka enimmäisrangaistus on ankarin. Jos kahden rikoksen enimmäisrangaistus on yhtä pitkä, on rikokset asetettu tärkeysjärjestykseen samalla tavoin kuin Tilastokeskuksen kokoamissa tilastoissa¹.

Päärikosperusteisesta tilastosta voidaan erottaa *yhden rikoksen rangaistuskäytäntö*. Tilasto kertoo käytännön tapauksissa, joissa tuomittavana on ollut (tuomioon sisältyy) vain yksi rikos. Tilastokeskus julkaisee rangaistustiedot molemmilla tavoilla (päärikoksen ja vain yhden rikoksen mukaan).

Päärikostilaston ja yhden rikoksen tilaston ohella voidaan vielä erottaa *yhteisen rangaistuksen mukainen tilastointi*. Tällöin tuomioon sisältyy aina vähintään kaksi rikosta. Tilastokeskus ei julkaise erikseen yhteistä rangaistusta koskevaa tilastoa, mutta luvut ovat laskettavissa kahden ensin mainitun tilaston pohjalta. Teknisesti sekä yhden rikoksen tilasto että yhteisen rangaistuksen tilasto muodostavat yhdessä päärikosperusteisen tilaston.

Kaikkia näitä tietoja ei kuitenkaan ole käytettävissä koko tarkastelujaksolta. Vuosilta 1992–1995 ovat saatavilla ainoastaan yksittäisrikoksia koskevat keskirangaistustiedot. Raiskauksen kaltaisissa harvinaisissa rikoksissa, joissa rangaistuslajikohtaiseen yksittäisrikostilastoon saattaa vuosittain kertyä alle

¹ Ks. Tilastokeskus, 1999. Rikosnimikkeistö 1999. Käsikirjoja 27.

kymmenen tapausta, on kuitenkin tarpeen tarkastella myös päärikosperusteisia keskirangaistuksia. Nämä tiedot ovat saatavilla vasta vuodesta 1996 alkaen. Tilaston vakavin tekninen ongelma on mediaanitiedon puuttuminen. Tämä pakottaa kuvaamaan rangaistustasoa ääriarvojen vaihteluille herkällä aritmeettisella keskiarvolla. Myös hajontaa koskevien tunnuslukujen uupumista voidaan pitää puutteena.

1.3 Kohtuullistaminen (RL 7:6)

Kolmantena vertailuongelmana ovat jälkikonkurrenssia koskevan säännösten ja siihen liittyvät tilastoinnin muutokset. Rikoslain 7 luvun uudet säännökset tulivat voimaan lokakuussa 1997, jolloin luovuttiin yhteisen rangaistuksen jälkikäteisestä määräämisestä ja otettiin käyttöön RL 7:6:ssa säädelty kohtuullistaminen. Aikaisemmista ehdottomista vankeusrangaistuksista ei enää määrätä yhteistä rangaistusta, vaan tuomioistuimet ottavat uutta rangaistusta määrätessään kohtuuden mukaan huomioon aikaisemmin tuomitut rangaistukset, jos uusi rikos on tehty ennen niiden tuomitsemista.

Kohtuullistetut rangaistukset jätettiin pois tilastoista vuodesta 1997 alkaen. Ratkaisun perusteltavuus joutui Tilastokeskuksessa uudelleenarvioinnin kohteeksi kun ilmeni, että samalla rangaistustilastosta katosi suuri osa rikossenuusijoiden rikoksista ja näistä tuomituista rangaistuksista. Vuodesta 2002 alkaen myös RL 7:6:n mukaiset kohtuullistamistapaukset ovat tilastossa mukana. Tämän vuoksi vuosien 1997–2001 ja 2002–2003 julkaistut sarjat eivät ole vertailukelpoisia. Tilastokeskuksessa on kuitenkin eri pyynnöstä laadittu täydentäviä ja keskenään vertailukelpoisia rangaistustietoja vuosilta 1997–2001. Seuraavat laskelmat perustuvat tähän materiaaliin, mikä selittää erot Tilastollisen vuosikirjan rangaistustietoihin.

1.4 Satunnaisvaihtelu

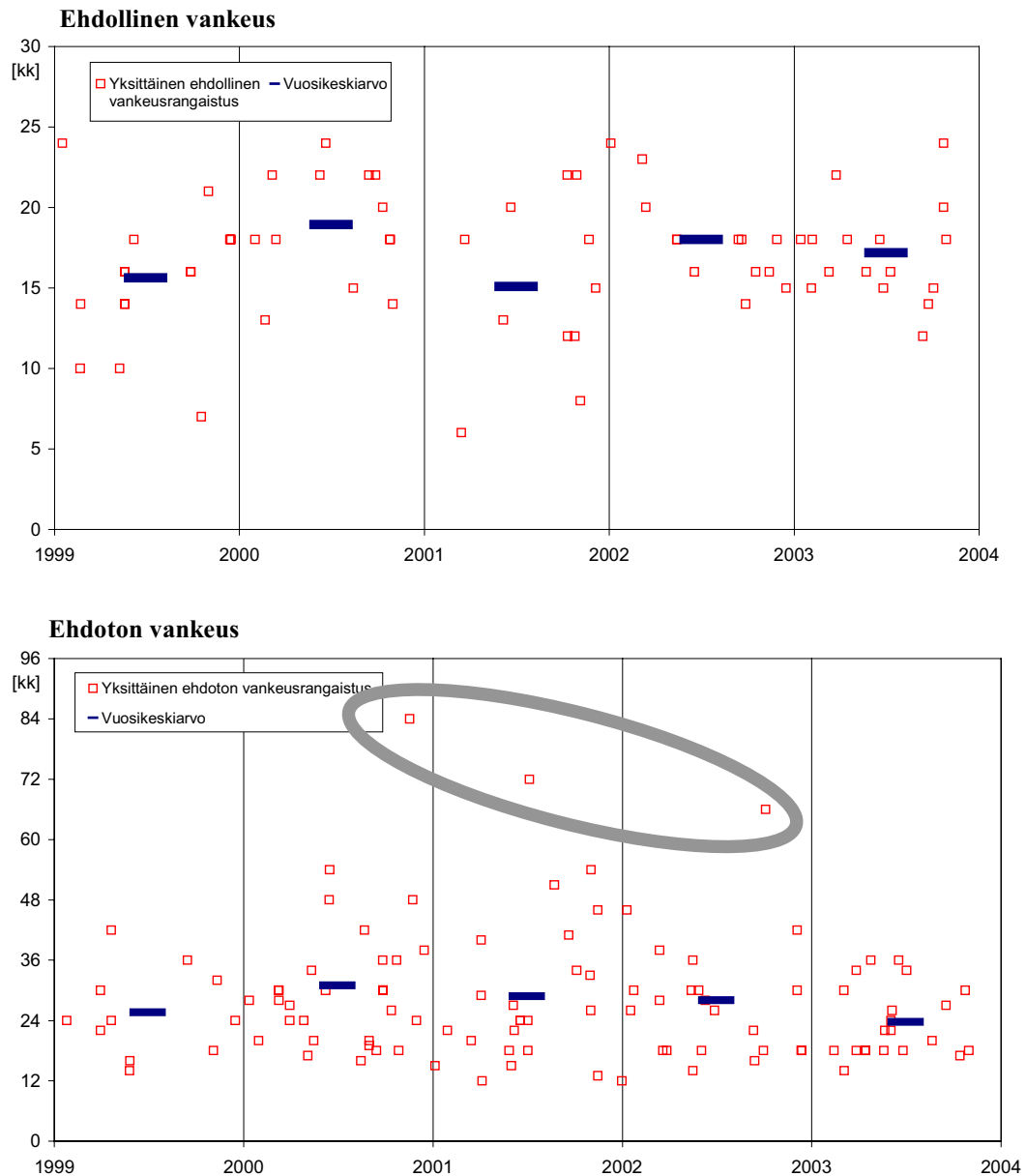
Rangaistuskäytännön pidemmän aikavälin kuvauksissa on yleensä tapana tarkastella vuosittaisia keskiarvoja. Tämä on raiskausrikosten tapauksessa kuitenkin ongelmallista. Keskirangaistusten vuotuinen vaihtelu on melko suurta. Erityisesti ehdottoman vankeuden keskirangaistukset ovat vaihdelleet huomattavasti (ks. jäljempänä kuvio 4). Esimerkiksi vuodet 1996 ja 2002 erottuvat selvästi ympäristöstään.

Suuren vaihtelun taustalla on ainakin kaksi selittävää tekijää:

- tapausten vuotuiset määrät ovat pieniä² ja
- rangaistusten hajonta on suurta.

Tilastokeskus ei julkaise tietoja yksittäisten rikoslajien rangaistusten hajonnasta. Hajontaa voidaan kuitenkin tarkastella erillisaineistojen avulla. Kuviossa 1 on esitetty raiskauksesta ja törkeästä raiskauksesta tuomitut ehdolliset ja ehdottomat vankeusrangaistukset 1999–2003. Vaaka-akselilla on viimeisin ratkaisupäivä, pystyakselilla rangaistuksen pituus. Toisin kuin muissa tässä luvussa myöhemmin esitettävissä taulukoissa, kuvion tiedot perustuvat käräjäoikeuksien ja hovioikeuksien lainvoimaisiin tuomioihin, ei pelkästään alioikeuskäytäntöön.

² Yhdistelmän I mukaisista rikoksista (väkisinmakaaminen, raiskaus ja törkeä raiskaus) tuomitaan vuosittain keskimäärin 15 ehdollista ja 27 ehdotonta vankeusrangaistusta.

Kuvio 1 Raiskauksesta (RL 20:1) ja törkeästä raiskauksesta (RL 20:2) tuomitut ehdolliset ja ehdottomat vankeusrangaistukset 1.1.1999–18.11.2003 (käräjä- ja hovioikeudet, lainvoimaiset tuomiot; Tuomioistuinten rikospäätökset -tietokanta, Optula)

Kuvioista käy havainnollisesti ilmi, kuinka erilaisia rangaistuksia raiskausrikkoksista tuomitaan. Esimerkiksi vuosilta 2000–2002 erottuu kolme muusta käytännöstä poikkeavaa ratkaisua (ympyröity kuviossa harmaalla viivalla), jossa vastaajalle on tuomittu yli viisi vuotta ehdotonta vankeutta³. Tällaisilla poikkeuksellisen törkeillä rikoksilla on suuri vaikutus vuosikeskiarvoihin.

³ 7 vuotta, 6 vuotta ja 5 vuotta 6 kk; kaikissa tekijälle määrättiin yhteinen rangaistus.

Kukin tapauksista korottaa keskiarvoa noin kahdella kuukaudella. Keskiarvot ovat vastaavasti pienempiä silloin, kun näitä outlier-tapauksia ei esiinny.

Vuotuista satunnaisvaihtelua voidaan tasoittaa tarkastelemalla pidemmän aikavälin keskiarvoja. Jatkossa vuotuisten keskiarvojen lisäksi esitetäänkin yleensä myös kolmen vuoden keskiarvot.

2 Rangaistustason muutokset 1992–2003

2.1 Yleistä

Taulukossa 1 esitetään väkisinmakaamis- ja raiskausrikosten rangaistuskäytäntö ajalta 1992–2003 edellä hahmoteltujen yhdistelmien I ja III mukaan.

Yhdistelmä I (raiskaus ja törkeä raiskaus): Seksuaalirikosuudistusta edeltävältä ajalta (1992–1998) on laskettu tiedot väkisinmakaamisesta (RL 20:1). Uudistuksen jälkeiseltä ajalta on laskettu yhteen tiedot raiskauksesta (RL 20:1) ja törkeästä raiskauksesta (RL 20:2).

Yhdistelmä III (raiskaus, törkeä raiskaus ja pakottaminen sukupuoliyhteyteen): Seksuaalirikosuudistusta edeltävältä ajalta (1992–1998) on laskettu tiedot väkisinmakaamisesta (RL 20:1) ja vapautta loukkaavaa haureutta koskevan säännöksen 1 momentin mukaisista teoista (RL 20:2.1). Uudistuksen jälkeiseltä ajalta on laskettu tiedot kaikista raiskausrikoksista (raiskaus RL 20:1, törkeä raiskaus RL 20:2 ja pakottaminen sukupuoliyhteyteen RL 20:3).

Taulukko 1 Rangaistuksen mittaaminen raiskausrikoksissa 1992–2003 (Tilastokeskus)**Yhdistelmä I – Raiskaus ja törkeä raiskaus (RL 20:1 ja RL 20:1–2)**

	Rangaistuslajit		Rangaistusten keskimääräinen pituus						Päärikos [kpl]
	Päärikoksen mukaan		Päärikoksen mukaan		Vain yksi rikos		Yht. rangaistus		
	Eton	Ehdl	Eton	Ehdl	Eton	Ehdl	Eton	Ehdl	
	[%]	[%]	[kk]	[kk]	[kk]	[kk]	[kk]	[kk]	
1992–1994	65	28			19,1	11,4			138
1995–1997 ⁴	63	39	21,7	12,7	17,2	12,4	24,4	12,5	115
1998–2000	59	47	27,7	15,3	24,2	14,4	30,4	16,9	98
2001–2003	68	27	29,6	16,6	22,4	15,8	33,3	18,3	144
Sisältää RL 7:6:n nojalla kohtuullistetut rangaistukset.									
*) v. 1992–1998 sis. RL 20:1									
*) v. 1999–2002 sis. RL 20:1–2									

Yhdistelmä III – Raiskaus, törkeä raiskaus ja pakottaminen sukupuoliyhteyteen (RL 20:1–2.1 ja RL 20:1–3)

	Rangaistuslajit		Rangaistusten keskimääräinen pituus						Päärikos [kpl]
	Päärikoksen mukaan		Päärikoksen mukaan		Vain yksi rikos		Yht.rangaistus		
	Eton	Ehdl	Eton	Ehdl	Eton	Ehdl	Eton	Ehdl	
	[%]	[%]	[kk]	[kk]	[kk]	[kk]	[kk]	[kk]	
1992–1994	61	39			17,9	10,0			161
1995–1997 ⁵	55	45	21,5	11,4	16,8	10,4	24,0	12,6	139
1998–2000	54	46	26,5	13,9	22,1	13,5	30,3	14,3	116
2001–2003	61	39	29,5	14,2	22,4	13,2	33,0	16,2	163
Sisältää RL 7:6:n nojalla kohtuullistetut rangaistukset.									
*) v. 1992–1998 sis. RL 20:1 ja RL 20:2.1									
*) v. 1999–2002 sis. RL 20:1–3									

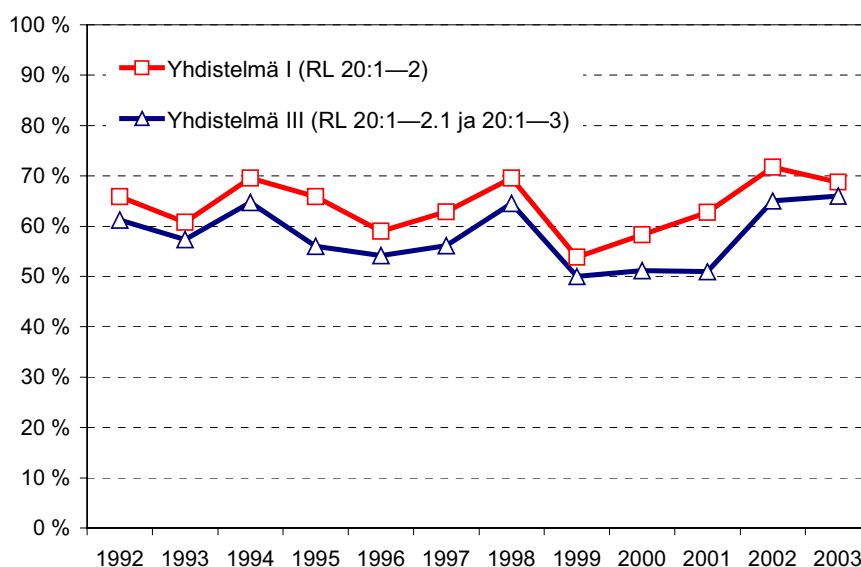
Vuotuiset rangaistustiedot on koottu liitetaulukoon 1. Seuraavissa alajaksoissa tarkastellaan tuloksia erikseen kunkin rangaistuslajin osalta. Aluksi tiedot rangaistuslajien soveltamisosuuksista.

2.2 Rangaistuslajit

Alioikeuksissa käsitellään vuosittain noin 40–50 tapausta, joissa päärikoksena on raiskaus (aikaisemmin väkisinmakaaminen), törkeä raiskaus tai pakottaminen sukupuoliyhteyteen (aik. vapautta loukkaava haureus). Valtaosa vastaajista tuomitaan ehdottomaan vankeuteen. Ehdottoman vankeuden osuus on vuosittain vaihdellut 54 ja 72 %:n (yhdistelmä I) sekä 50 ja 66 %:n välillä (yhdistelmä III, ks. kuvio 2).

⁴ Päärikosten keskirangaistuksia koskevien tietojen osalta 1996–1997.

⁵ Päärikosten keskirangaistuksia koskevien tietojen osalta 1996–1997.

Kuvio 2 Ehdottoman vankeuden osuus kaikista vankeusrangaistuksista väkisinmakaamis- ja raiskausrikoksissa 1992–2003. Päärikoksen mukaan. (Tilastokeskus)

Eri rangaistuslajien käytössä ei 1990-luvulla tai 2000-luvun alussa ole juuri-kaan tapahtunut muutoksia. Ehdottomien osuus tarkasteluvälillä oli keskimäärin 64 prosenttia yhdistelmässä I ja 58 prosenttia yhdistelmässä III. Tapausmäärät ovat niin pieniä, että vuotuinen vaihtelu on luultavasti lähinnä satunnaisvaihtelua.

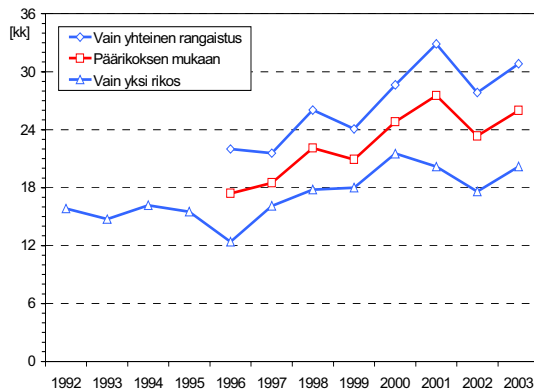
2.3 Rangaistusten pituudet

2.3.1 Kaikki vankeusrangaistukset (ehdolliset ja ehdottomat yhteensä)

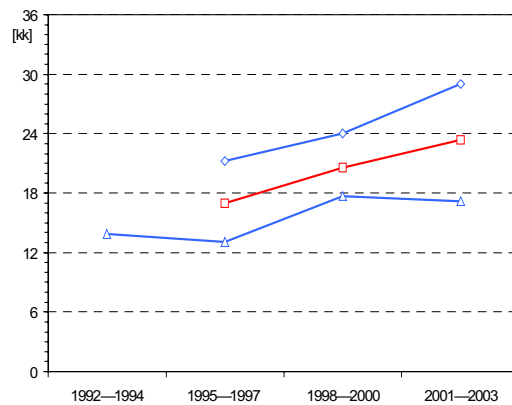
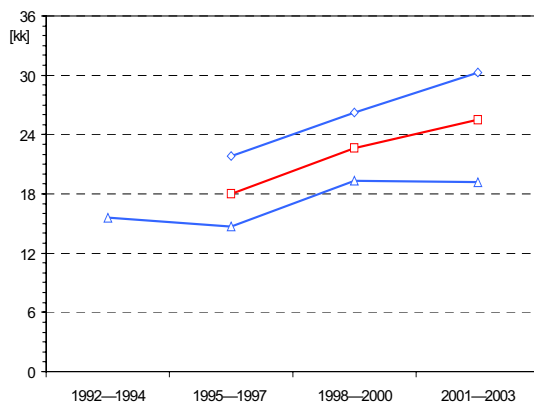
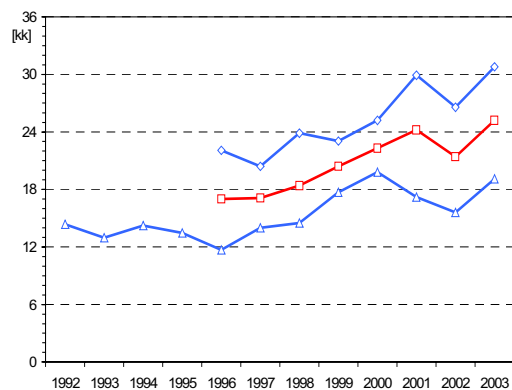
Vaikka ehdottomien ja ehdollisten osuus onkin säilynyt tasaisena, ovat rangaistusten pituudet sitä vastoin kasvaneet. Päärikosperusteinen ehdollisten ja ehdottomien vankeusrangaistusten yhteinen keskiarvo on 1990-luvun puolivälin jälkeen kasvanut vajaasta puolestatoista vuodesta noin kahdeksi vuodeksi (yhdistelmä III, ks. kuvio 3). Kun tuomittavana on vain yksi rikos, on rangaistuksen pituus keskimäärin noin puolitoista vuotta. Mikäli tuomittavana on samalla kertaa useita rikoksia, joista raiskausrikos on törkein, on rangaistuksen keskimääräinen pituus noin kaksi ja puoli vuotta.

Muutos näkyy myös yhdistelmän I mukaisissa tapauksissa. Niissä päärikosperusteinen keskirangaistus on pidentynyt puolestatoista vuodesta hieman yli kahteen vuoteen ja yksittäisen rikoksen rangaistus noin viidestätoista kahteenkymmeneen kuukauteen.

**Yhdistelmä I – Raiskaus ja törkeä raiskaus
(RL 20:1 ja RL 20:1–2)**

**Yhdistelmä III – Raiskaus, törkeä raiskaus
ja pakottaminen sukupuoliyhteyteen
(RL 20:1–2.1 ja RL 20:1–3)**

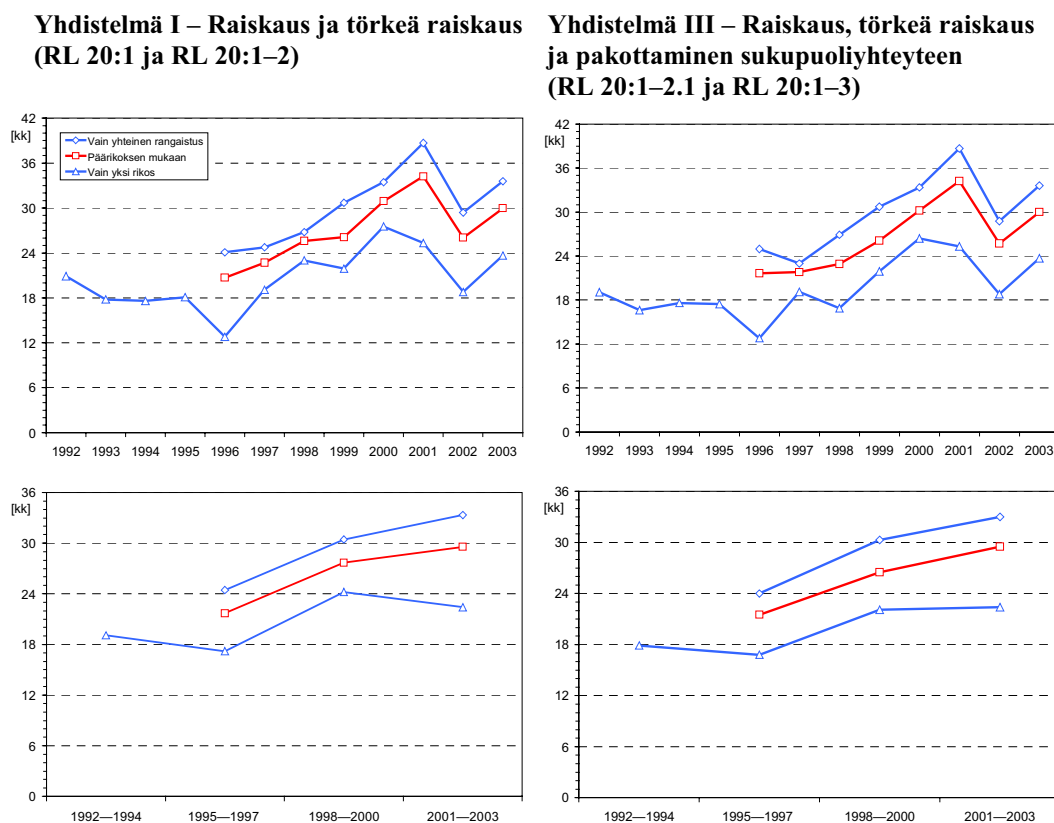

Kuvio 3 Ehdollisen ja ehdottoman vankeuden yhteinen keskipituus väkisinmakaamis- ja raiskausrikoksissa 1992–2003. Päärikoksia koskevat tiedot puuttuvat ajalta ennen vuotta 1996, ts. ensimmäinen keskiarvo on laskettu ajalta 1996–1997. (Tilastokeskus)

Rangaistusten ankaruuden tarkasteluun ehdollisten ja ehdottomien rangaistusten yhteinen keskiarvo sopii kuitenkin huonosti. Jos rangaistuslajien osuudet vaihtelevat, ei yhteinen keskiarvo kuvaa luotettavasti rangaistusten ankaruutta. Niinpä rangaistusten pituuksia eri rangaistuslajeissa onkin syytä tarkastella erikseen.

2.3.2 Ehdottomat vankeusrangaistukset

Kuviossa 4 esitetään erikseen ehdottoman vankeuden vuotuiset keskipituudet päärikoksen mukaan sekä tapauksissa, joissa vastaajan syyksi on luettu vain yksi raiskausrikos tai useita rikoksia, joista raiskausrikos on törkein (yhteinen rangaistus).

Kuvio 4 Ehdottomien vankeusrangaistusten keskipituudet väkisinmakaamis- ja raiskausrikkoksissa 1992–2003. Päärikoksia koskevat tiedot puuttuvat ajalta ennen vuotta 1996, ts. ensimmäinen keskiarvo on laskettu ajalta 1996–1997. (Tilastokeskus)

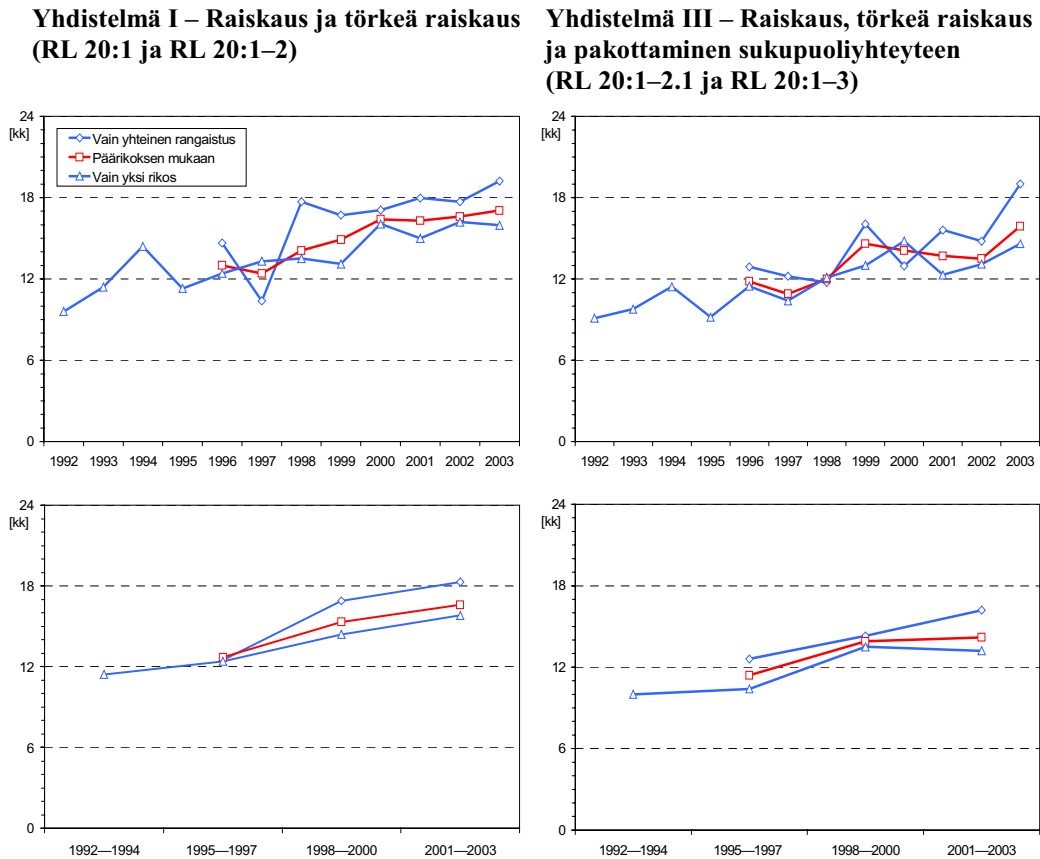
Yksittäisestä raiskausrikoksesta tuomittujen ehdottomien vankeusrangaistusten keskipituus pysytteli 1990-luvun alkupuolella noin puolessatoista vuodessa. Rangaistukset alkoivat ankaroitua vuonna 1997, ja viime vuosina keskirangaistus on yksittäisissä raiskausrikkoksissa ollut noin 2 vuotta ja päärikosperusteisissa tapauksissa noin 2,5 vuotta vankeutta. Kun tuomittavana on useita rikoksia, on keskirangaistus vajaat 3 vuotta. Kolmen vuoden keskiarvot osoittavat, että ankaroituminen on ollut voimakkainta ennen vuosituhannen vaihdetta.

Vuonna 2002 ehdottomat vankeusrangaistukset olivat keskimäärin lyhyempiä kuin vuosina 2001 ja 2003. Pudotukselle ei ole osoittaa mitään yksittäistä selittävää tekijää. Vuoden aikana alioikeuksissa ei juurikaan tuomittu poik-

keuksellisen törkeitä tekoja, vaan rangaistukset ovat lähellä ns. normaalirangaistusta.

2.3.3 Ehdolliset vankeusrangaistukset

Kuviossa 5 esitetään raiskausrikoksista tuomittujen ehdollisten vankeusrangaistusten keskipituus vuosina 1992–2003.

Kuvio 5 Ehdollisten vankeusrangaistusten keskipituudet väkisinmakaamis- ja raiskausrikoksissa 1992–2003. Päärikoksia koskevat tiedot puuttuvat ajalta ennen vuotta 1996, ts. ensimmäinen keskiarvo on laskettu ajalta 1996–1997. (Tilastokeskus)

Ehdolliset vankeusrangaistukset ovat pidentyneet melko tasaisesti koko tarkastelujakson ajan. Vuonna 1992 yksittäisestä raiskausrikoksesta tuomittiin keskimäärin 9 kuukautta ehdollista vankeutta. Vuoteen 2003 mennessä keskirangaistus oli kasvanut noin kuudella kuukaudella, lähes 15 kuukauteen. Kolmen vuoden aika-aggregoiduista keskiarvoista käy ilmi sama kehitys kuin vuosikeskiarvoistakin: rangaistukset ovat pidentyneet erityisesti 1990-luvun lopussa.

Sekä ehdottomat että ehdolliset rangaistukset ovat siis pidentyneet noin kuudella kuukaudella. Tämä merkitsee ehdottomien rangaistusten osalta noin kolmasosan ja ehdollisten osalta noin 50 prosentin korotusta.

3 Nykyinen rangaistustaso

3.1 Tilanne 2003

Taulukko 2 Rangaistuksen määrääminen raiskausrikoksista 2003 (RL 20:1–3)
(Laskettu Tilastokeskuksen luvuista)

Rikosnimike			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Eton	Yht.	Sakko [ps]	Ehdoll. [kk]	Eton [kk] Ykp [t]
Raiskaus (RL 20:1)	päärikoksen mukaan	N [%]	0 0,0	14 35,0	0 0,0	26 65,0	40 100,0	0	16,7	23,7 0,0
	vain yksi rikos	N [%]	0 0,0	9 45,0	0 0,0	11 55,0	20 100,0	0	15,3	23,1 0,0
	yhteinen rangaistus	N [%]	0 0,0	5 25,0	0 0	15 75,0	20 100,0	0	19,2	24,1 0,0
Törkeä raiskaus (RL 20:2)	päärikoksen mukaan	N [%]	0 0,0	1 12,5	0 0,0	7 87,5	8 100,0	0	22,0	53,3 0,0
	vain yksi rikos	N [%]	0 0,0	1 50,0	0 0,0	1 50,0	2 100,0	0	22,0	30,0 0,0
	yhteinen rangaistus	N [%]	0 0,0	0 0,0	0 0,0	6 100,0	6 100,0	0	0,0	57,2 0,0
Pakottaminen sukupuoli-yhteyteen (RL 20:3)	päärikoksen mukaan	N [%]	0 0,0	2 100,0	0 0,0	0 0,0	2 100,0	0	7,5	0,0 0,0
	vain yksi rikos	N [%]	0 0,0	2 100,0	0 0,0	0 0,0	2 100,0	0	7,5	0,0 0,0
	yhteinen rangaistus	N [%]	0 0,0	0 0,0	0 0,0	0 0,0	0 100,0	0	0,0	0,0 0,0

Vuonna 2003 yksittäisistä raiskauksista tuomittiin 20 rangaistusta (ks. taulukko 2). Tapauksia, joissa raiskaus oli ratkaisun päärikos, oli kaikkiaan 40. Valtaosa vastaajista tuomittiin ehdottomaan vankeuteen (65 %). Yksittäisen, perustunnusmerkistön mukaisen raiskauksen keskirangaistus oli 23 kuukautta vankeutta. Yhteisten rangaistusten keskipituus oli 24 kuukautta. Törkeästä raiskauksesta määrättiin seitsemän ehdotonta vankeusrangaistusta, joiden keskipituus oli 53 kuukautta. Pakottamisesta sukupuoliyhteyteen määrättiin keskimäärin 8 kuukautta vankeutta ehdollisena.

3.2 Tilanne 2001–2003

Kuten edellä on esitetty, tapausten vähäinen lukumäärä vaikeuttaa vuositasolla tehtäviä rangaistuskäytännön vertailuja. Keskirangaistuksissa ja eri rangaistuslajien välisissä osuuksissa voi eri vuosien tilastoissa ilmetä melko suurtakin satunnaisvaihtelua.

Tämän vuoksi myöskään päätelmiä nykyisestä rangaistustasosta ei tulisi perustaa pelkästään yhden vuoden tietoihin. Luotettavamman kuvan tämänhetkisestä rangaistuskäytännöstä antavatkin kolmen vuoden yhteenlasketut tiedot (ks. taulukko 3).

Taulukko 3 Rangaistuksen määrääminen raiskausrikoksista 2001–2003 (RL 20:1–3). (Tilastokeskus)

Rikosnimike			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Eton	Yht.	Sakko [ps]	Ehdoll. [kk]	Eton [kk] Ykp [t]
Raiskaus (RL 20:1)	päärikoksen mukaan	N [%]	0 0,0	45 36,9	0 0,0	77 63,1	122 100,0	0	16,5	24,1 0,0
	vain yksi rikos	N [%]	0 0,0	29 50,1	0 0,0	28 49,1	57 100,0	0	15,5	20,2 0,0
	yhteinen rangaistus	N [%]	0 0	16 24,6	0 0,0	49 75,4	65 100,0	0	18,3	26,3 0,0
Törkeä raiskaus (RL 20:2)	päärikoksen mukaan	N [%]	0 0,0	1 4,5	0 0,0	21 95,5	22 100,0	0	22,0	50,1 0,0
	vain yksi rikos	N [%]	0 0,0	1 16,7	0 0,0	5 83,3	6 100,0	0	22,0	34,4 0,0
	yhteinen rangaistus	N [%]	0 0,0	0 0,0	0 0,0	16 100,0	16 100,0	0	0,0	54,9 0,0
Pakottaminen sukupuoli-yhteyteen (RL 20:3)	päärikoksen mukaan	N [%]	0 0,0	18 94,7	0 0,0	1 5,3	19 100,0	0	8,1	12,0 0,0
	vain yksi rikos	N [%]	0 0,0	13 100,0	0 0,0	0 0,0	13 100,0	0	7,4	0,0 0,0
	yhteinen rangaistus	N [%]	0 0,0	5 83,3	0 0,0	1 16,7	6 100,0	0	10,0	0,0 0,0

Kolmen vuoden yhteistiedot antavat mahdollisuuden myös tunnusmerkistön valintakäytännön erittelyyn: Kaikista RL 20:1–3 säännösten mukaisista rikoksista (yhteensä 163 tapausta) tuomittiin perussäännöksen nojalla 75 %, törkeänä raiskauksena 13 % ja pakottamisena sukupuoliyhteyteen 12 %.

Raiskauksen päärikosperusteinen keskirangaistus on kaksi vuotta ehdotonta vankeutta (ehdottoman vankeuden osuus 63 %). Törkeän raiskauksen normaalirangaistus on runsaat neljä vuotta ehdotonta vankeutta (ehdottoman osuus 96 %), ja pakottamisesta sukupuoliyhteyteen seuraa keskimäärin vuosi ehdollista vankeutta (ehdollisen osuus 95 %). Keskirangaistukset poikkeavat tästä sekä alas- että ylöspäin sen mukaan, tuomitaanko tekijä samalla kertaa useammasta rikoksesta vai onko rikoksia vain yksi.

4 Johtopäätöksiä

Uudistetut seksuaalirikoksia koskevat rikoslain säännökset tulivat voimaan 1.1.1999. Rangaistusten ankaroituminen alkoi kuitenkin jo aiemmin. Muutos on osin lainuudistuksen aikaansaamaa, osin heijastumaa samoista syistä, jotka johtivat itse lainuudistukseen – on tavallista, että käytännöt muuttuvat jo ennen uudistusten voimaantuloa. Raiskausrikosten rangaistuskäytännöstä käytiin 1990-luvun lopussa myös vilkas julkinen keskustelu, jonka voidaan otaksua jossain määrin heijastuneen vuosikymmenen lopun käytäntömuutoksiin. Lisäksi esillä on ollut yksittäisiä huomiota herättäneitä ratkaisuja.

III RANGAISTUSKÄYTÄNNÖN YHTENÄISYYS ALIOIKEUKSISSA

1 Johdanto

Rikoslain 6 luvun 3 §:n mukaan rangaistusta määrättäessä on otettava huomioon kaikki lain mukaan rangaistuksen määrään ja lajiin vaikuttavat perusteet sekä rangaistuskäytännön yhtenäisyys. Yhtenäisyyden vaatimus merkitsee, että samanlaisia tapauksia on kohdeltava samalla tavoin, tuomioistuimesta riippumatta. Alueellisen näkökulman lisäksi voidaan yhtenäisyydestä erottaa muitakin ulottuvuuksia. Tässä selvityksessä keskitytään pelkästään alueelliseen yhtenäisyyteen.

Alueellista yhtenäisyyttä tarkastellaan tavallisesti vertaamalla eri tuomioistuinten tai tiettyjen alueiden tuomioistuinten rangaistusten keskiarvoja tai muita keskilukuja. Tausta-ajatuksena on, että rikokset ovat eri tuomiopiireissä samanlaisia, jolloin keskiarvoissa ei tulisi olla eroja. Mutta kuten jo edellä on käynyt ilmi, rikosten törkeys vaihtelee suuresti, ja yksittäisistä raiskausrikoksista tuomitut rangaistukset voivat poiketa huomattavastikin toisistaan. Poikkeustapaukset vaikuttavat huomattavasti rangaistusten tuomioistuinkohtaisiin keskiarvoihin. Seuraavia vertailuja luettaessa onkin pidettävä mielessä, että keskiarvojen vaihtelu johtuu tapausten erilaisuuden aiheuttamasta *luonnollisesta vaihtelusta* ja tuomioistuinten mahdollisten käytäntöerojen aiheuttamasta *ei-toivotusta vaihtelusta*. Edellistä kutsutaan jatkossa myös satunnaisvaihteluksi, jälkimmäistä systemaattiseksi tai rakenteelliseksi vaihteluksi.

Tilastotiede on kehittänyt menetelmiä satunnaisen ja systemaattisen vaihtelun erottamiseksi toisistaan. Pienissä aineistoissa erottelu on kuitenkin usein mahdotonta. Monesti aineisto ei varsinaisesti viittaa siihen, että käytäntö olisi epäyhtenäistä. Toisaalta samanaikaisesti ei myöskään kyetä varmuudella lausumaan, että mahdollinen epäyhtenäisyys odotusarvoissa tunnistettaisiin, mikäli sitä esiintyisi. Tällöin johtopäätökset jäävät osin arvailujen ja arvoistusten varaan.

Tilastollisten testien kykyä tunnistaa merkitseviä eroja voidaan mitata voimakkuusanalyysillä. Analyysin tulokset eivät kuitenkaan ole yleensä kovin selväsanaisesti esitettävissä. Testien voimakkuutta on tästä huolimatta selvitetty tutkimuksen johtopäätösten taustaksi. Sekä testien että voimakkuusanalyysin tulokset on osittain raportoitu alaviitteissä.

Alueellinen yhtenäisyys voi ilmetä muillakin tavoin kuin eroina keski- tai odotusarvoissa. Soveltamiskäytännöt voivat olla erilaisia eri puolilla maata, vaikka rangaistukset olisivatkin keskimäärin yhtä pitkiä. Mikäli yhtenäisyyttä

halutaan tutkia tilastoja tarkemmin, on tarkastelu ulotettava tapauspiirteisiin ja teonkuvauksiin. Siihen ei tässä yhteydessä ole ollut mahdollisuuksia.

2 Yleiskuvaus

Rangaistustason alueellista yhtenäisyyttä voidaan kuvata muun muassa käräjäoikeuksien tai hovioikeuksien tasolla. Koska raiskauksista annetaan vuosittain vähemmän päärikosperusteisia tuomioita kuin maassa on tuomioistuimia, ei alioikeuskohtainen tarkastelu ole yleensä mielekästä. Tarkastelussa on käytettävä suurempia yksiköitä. Hovioikeuspiireittäin käytäntöä voidaan vertailla kuvaamalla joko hovioikeuksien tai niiden alaisten alioikeuksien toimintaa. Tällöinkin tapausmäärät asettavat vakavia rajoituksia. Minimivaatimus on, että lasketaan yhteen useamman vuoden jaksot.

Seuraavat tiedot alioikeuksien ratkaisuksista ovat peräisin Tilastokeskukselta. Ne ovat saatavissa vuosilta 1995–2002.

2.1 Yksittäiset käräjäoikeudet 2000–2002

Vuosina 2000–2002 vain neljässä käräjäoikeudessa annettiin vähintään viisi raiskaustuomiota. Taulukosta 4 ilmenee raiskausrikoksista tuomittujen ehdottomien vankeusrangaistusten osuus sekä tuomittujen vankeusrangaistusten keskipituus näissä tuomioistuimissa.

Taulukko 4 Ehdottoman vankeuden osuus ja keskirangaistukset suurimmissa käräjäoikeuksissa 2000–2002 (vähintään 5 tapausta) (Tilastokeskus)

	Määrä [kpl]	Ehdottomien osuus ¹ [%]	Ehdoton ² [kk]	Ehdollinen [kk]
Helsinki	27	66,7	23,6	17,3
Vantaa	8	37,5	23,3	16,0
Espoo	7	57,1	24,5	12,7
Jyväskylä	6	83,3	23,1	15,0

Ehdottoman vankeusrangaistuksen osuus vaihteli 40 ja 80 %:n välillä. Keskirangaistukset ovat noin kahden vuoden (ehdottomat) ja runsaan vuoden

¹ χ^2 -riippumattomuustesti: $p = 0,317$; $df = 3$. Testin yleiset käyttöedellytykset eivät kuitenkaan aivan täyty, koska tapausmäärät ovat liian pieniä.

Voimakkuusanalyysi: $\alpha = p \Rightarrow 1 - \beta = 0,712$; $w = 0,271$.

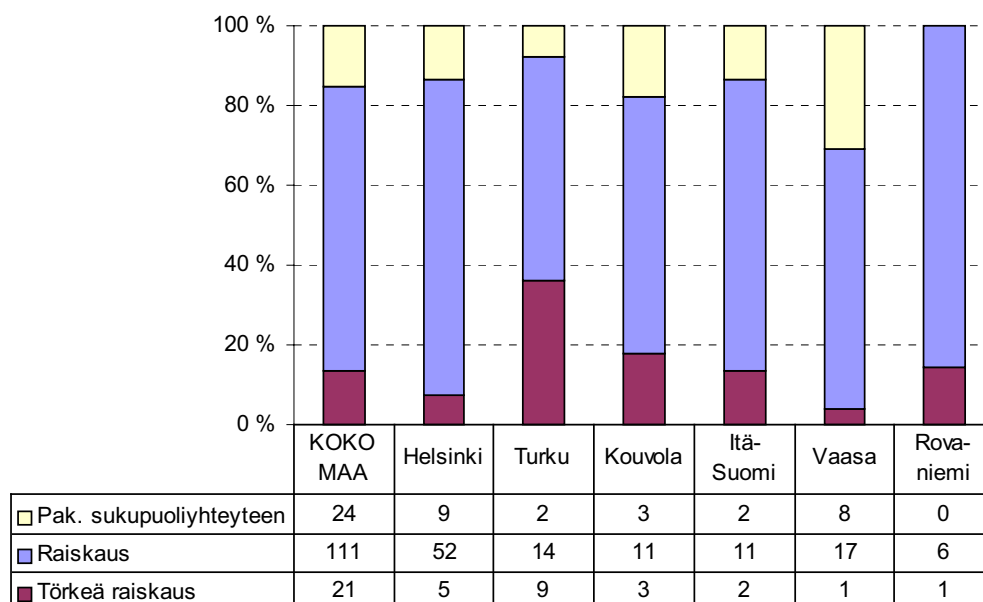
² Jos rangaistusten oletetaan osapuilleen noudattavan normaalijakaumaa ja keskipituuksille lasketaan tällä perusteella 95 %:n luottamusvälit, ei mikään käräjäoikeuksista erotu merkittävästi niiden yhteisestä keskiarvosta.

(ehdolliset) paikkeilla. Ehdottomien keskipituuksissa ei juurikaan näy vaihtelua. Tapausten vähäisen lukumäärän perusteella tuloksiin ei voi perustaa pitävämpiä päätelmiä. Erot eivät ole tilastollisesti merkitseviä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteivätkö erot voisi olla rakenteellisia.

2.2 *Alioikeudet hovioikeuspiireittäin 2000–2002*

Rangaistuskäytännön yhtenäisyys hovioikeuspiireittäin on eräs keskeisimpiä lainkäytön yhtenäisyyden mittareita.

Ensimmäinen käytännön yhtenäisyyteen vaikuttava tekijä on raiskausriksen jakautuminen *eri tunnusmerkistöjen* mukaisiin tekoihin. Jakaumat eri hovioikeuspiireissä ilmenevät kuvioista 6.

Kuvio 6 Eri tunnusmerkistöjen soveltaminen alioikeuksissa hovioikeuspiireittäin 2000–2002³ (Tilastokeskus)

Lähes kolmannes raiskausrikoksista arvioitiin Vaasan hovioikeuspiirissä lievemmän tunnusmerkistön nojalla, kun taas Rovaniemellä tapauksia ei ollut lainkaan. Vastaavasti törkeinä raiskauksina tuomittiin Turussa runsas kolmannes tapauksista (36 %), mutta Vaasassa näiden osuus jäi neljään prosenttiin.

Erot tunnusmerkistöjen valinnassa voivat johtua sekä tapauskohtaisista piirteistä että eroista tulkintakäytännössä. Jälkimmäiseen selitykseen viittaa se,

³ χ^2 -riippumattomuustesti: $p = 0,021 < 0,05$; $df = 10$. Tapausmäärät ovat kuitenkin liian pieniä.

että erot ovat tilastollisesti merkitseviä. Jos tavoitteena on tarkastella raiskausrikoksia kokonaisuutena, erot on otettava huomioon verrattaessa eri hovioikeuspiirien keskirangaistuksia. Raiskauksen perustunnusmerkistön nojalla annetut rangaistukset voivat vaihdella eri hovioikeuspiireissä sen vuoksi, että eri piireissä raiskaukseksi on luettu törkeydeltään vaihtelevia tekoja. Tämän vuoksi seuraavassa esitetään erikseen rangaistustiedot raiskauksen perustunnusmerkistön ja kaikkien raiskausrikosten osalta. Tiedot ovat taulukossa 5 sekä kuvioissa 7 ja 8.

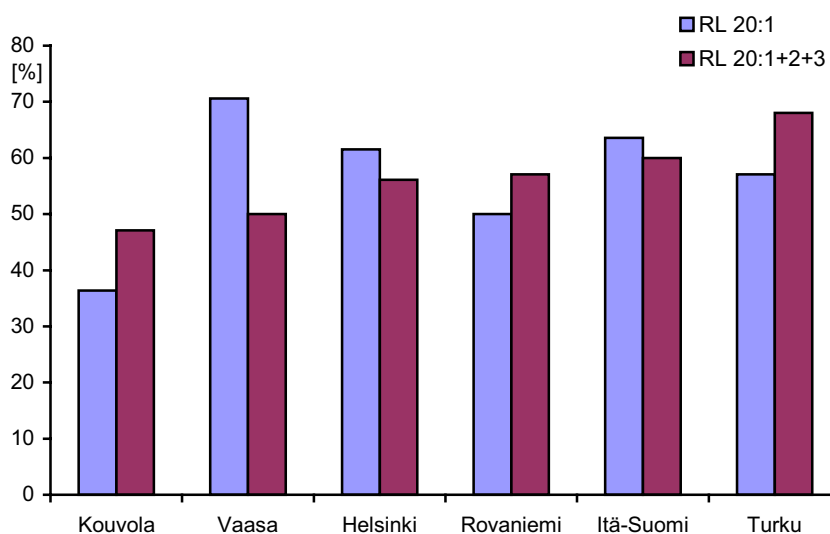
Taulukko 5 Raiskauksesta (RL 20:1) ja raiskausrikoksista (RL 20:1–3) määrätyt rangaistukset hovioikeuspiireittäin 2000–2002 (päärikoksen mukaan)

	Ehdottomien osuus [%]		Ehdottoman keskipituus [kk]		Ehdollisen keskipituus [kk]		Tapausten lkm [kpl]	
	RL	RL	RL	RL	RL	RL	RL	RL
	20:1 ⁴	20:1–3 ⁵	20:1	20:1–3	20:1	20:1–3	20:1	20:1–3
Helsinki	61,5	56,1	23,4	27,2	15,3	13,1	52	66
Turku	57,1	68,0	27,8	35,2	17,8	14,6	14	25
Kouvola	36,4	47,1	26,5	34,7	16,9	16,0	11	17
Itä-Suomi	63,6	60,0	24,1	29,2	18,5	14,7	11	15
Vaasa	70,6	50,0	25,0	24,3	16,4	12,5	17	26
Rovaniemi	50,0	57,1	21,7	32,8	15,0	15,0	6	7
Koko maa	59,5	56,4	24,4	29,4	16,3	13,8	111	156

⁴ χ^2 -riippumattomuustesti: $p = 0,590$; $df = 5$.

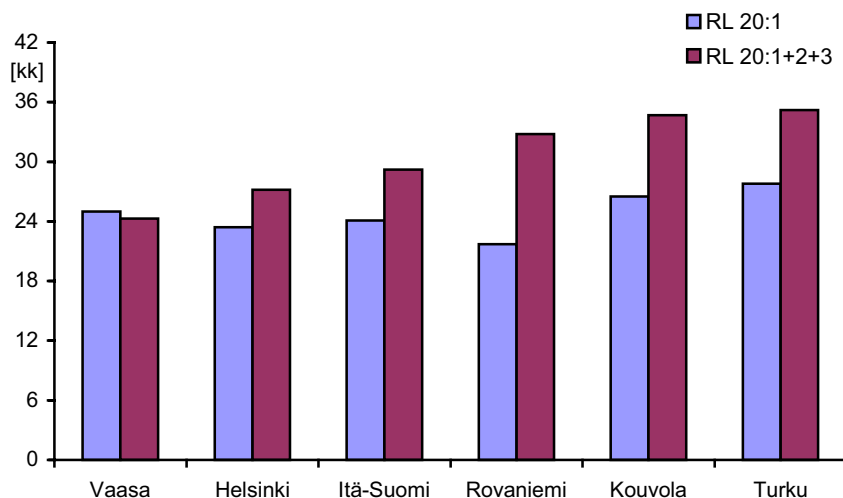
Voimakkuusanalyysi. Jos merkitsevyystasoksi asetetaan p -arvo ($\alpha = p = 0,590$), on testin voimakkuus havaituilla eroilla $1 - \beta = 0,858$ (vaikutuksen suuruus $w = 0,183$). Jos nollahypoteesia ei hylätä (eli lajinvalintakäytäntöä pidetään yhtenäisenä), kyetään mahdollinen epäyhtenäisyys siis tunnistamaan 85,8 prosentin todennäköisyydellä. Mikäli epäyhtenäisyys halutaan tunnistaa varmemmin, esimerkiksi 90 prosentin voimakkuudella, on nollahypoteesi hylättävä ja käytäntöä pidettävä epäyhtenäisenä. Toisaalta samalla tiedetään, että jos käytäntö kuitenkin olisi yhtenäistä, väitettäisiin sitä noin 70 prosentin todennäköisyydellä virheellisesti epäyhtenäiseksi.

⁵ χ^2 : $p = 0,779$; $df = 5$. $\alpha = p \Rightarrow 1 - \beta = 0,906$; $w = 0,126$.

Kuvio 7 Ehdottoman vankeuden osuus raiskauksesta (RL 20:1) ja kaikista raiskausrikoksista (RL 20:1–3) tuomituista rangaistuksista hovioikeuspiireittäin 2000–2002. (Tilastokeskus)

Kaikissa raiskausrikoksissa ehdottoman vankeuden osuus oli suurin Turun hovioikeuspiirissä (68 %) ja pienin Kouvolan hovioikeuden alueella (47 %). Raiskauksen perusrikoksesta vankeusrangaistuksia määrättiin suhteellisesti eniten Vaasassa (71 %). Jos taas perusrikoksen asemesta tarkastellaan kaikkia raiskausrikoksia, oli Vaasan käytäntö lievimmästä päästä (50 %). Ero selittyy jo todetulla havainnolla, jonka mukaan lievien tekemuotojen osuus oli Vaasan seudulla tavanomaista suurempi ja törkeiden vastaavasti tavanomaista pienempi. Tulos antaa aiheen olettaa, että raiskausrikosten tunnusmerkistöjä tulkitaan Vaasan hovioikeuspiirin alueella hieman keskimääräistä tiukemmin.

Kuvio 8 Ehdottoman vankeuden keskipituus raiskauksesta (RL 20:1) ja kaikista raiskausrikoksista (RL 20:1–3) hovioikeuspiireittäin 2000–2002. (Tilastokeskus)

Kaikista raiskausrikoksista määrättyjen ehdottomien vankeusrangaistusten keskipituus oli pienin Vaasassa (24,3 kk) ja suurin Turussa ja Kouvolassa (35,2 ja 34,7 kk). Raiskauksen perusrikoksesta määrätty vankeusrangaistukset olivat niinkään pisimpiä Turussa ja Kouvolassa. Vaasan alueen rangaistuskäytäntö erosi muista siinä, että perusrikoksesta tuomitut vankeusrangaistukset ovat keskimäärin pidempiä kuin kaikista raiskausrikoksista tuomitut rangaistukset. Ilmiön selitys on sama kuin edellä: Vaasassa perustunnusmerkistön nojalla arvioidut teot ovat törkeämpi kuin muualla maassa.

Tähänastisen tarkastelun päätuloksena voidaan pitää sitä, että eri *tunnusmerkistöjen soveltamisosuudet vaihtelivat* eri hovioikeuspiireissä. Vaasassa sovellettiin enemmän lievää tunnusmerkistöä ja Turussa törkeää tekemuotoa. Tämä heijastui myös lopputuloksiin siten, että kaikista raiskausrikoksista Turussa määrättiin keskimääräistä enemmän ja keskimääräistä pidempiä ehdottomia vankeusrangaistuksia. Vaasa oli vuorostaan molempien piirteiden osalta maan lievimmästä päästä. Siihen, selittyvätkö erot tapausten erilaisella jakaumalla vai erilaisella soveltamiskäytännöllä, ei aineisto anna varmaa vastausta. Voidaan kuitenkin tarkastella, ovatko havaitut erot tilastollisesti merkitseviä.

2.3 Tarkennuksia

Rangaistuslajien osuuksille ja keskirangaistuksille on mahdollista laskea luottamusvälit (kuvio 9). Tarkastelu kertoo, kuinka suuria eroja keskiarvoihin tulisi havaituilla tapausmäärillä pelkästään arpomalla tapaukset eri hovioikeuspiireihin. Luottamusvälit ovat tilastollinen apuväline, jonka avulla voidaan arvioida, kuinka suurta satunnaisvaihtelua yksinään tapausten erilaisuus voi saada aikaan.

Koko maan keskiarvo on esitetty kuviossa harmaalla vaakaviivalla. Sen kummallekin puolelle on ohuemmilla vaakaviivoilla merkitty koko maan keskiarvon 95 %:n luottamusväli⁶. Kunkin hovioikeuspiirin keskiarvo esitetään pienellä neliöllä, jonka ylä- ja alapuolelle on pystyviivoin merkitty hovioikeuspiirin keskiarvon luottamusväli.

Kuvioita voidaan lukea kahdella eri tavalla:

1) Ensiksi voidaan olettaa, että koko maan keskiarvo on rangaistusten niin sanottu oikea taso, josta hovioikeuspiirien käytäntöjen ei tulisi poiketa. Hovioikeuspiiri eroaa tilastollisesti merkitsevästi koko maan käytännöstä, jos hovioikeuspiirin luottamusväli jää kokonaisuudessaan koko maan keskiarvon ylä- tai alapuolelle⁷. Tällöin voidaan 95 prosentin varmuudella sanoa, että hovioikeuspiirin käytäntö poikkeaa systemaattisesti koko maan keskiarvosta. Mikäli koko maan keskiarvo puolestaan osuu hovioikeuspiirin luottamusvälin sisälle⁸, voidaan eron arvella johtuvan lähinnä tapausten pienestä määrästä ja satunnaisvaihtelusta.

2) Toisaalta voidaan katsoa, että koko maan keskiarvo ei suoraan kuvaa rangaistusten oikeaa tasoa, vaan että satunnaisvaihtelu vaikuttaa myös koko maan keskiarvon laskentaan. Tausta-ajatuksena on, että pitkän aikavälin odotusarvo (=oikea rangaistustaso) ei ole tarkalleen tiedossa. Tällöin on keskimmäisen viivan asemesta tarkasteltava kahta ulointa vaakaviivaa eli koko maan keskiarvon luottamusväliä. Hovioikeuspiiri poikkeaa tilastollisesti merkitsevästi koko maan käytännöstä, mikäli piirin luottamusväli jää kokonaan näiden kahden harmaan vaakaviivan rajaaman alueen ulkopuolelle. Vastaavasti tilastollisesti merkitseviä eroja ei ole, jos osakin luottamusvälistä osuu vaakaviivojen rajaaman alueen sisälle.

⁶ Luottamusvälin perustana olevat hajontatiedot on laskettu IV pääjaksossa esiteltävästä TLP-aineistosta.

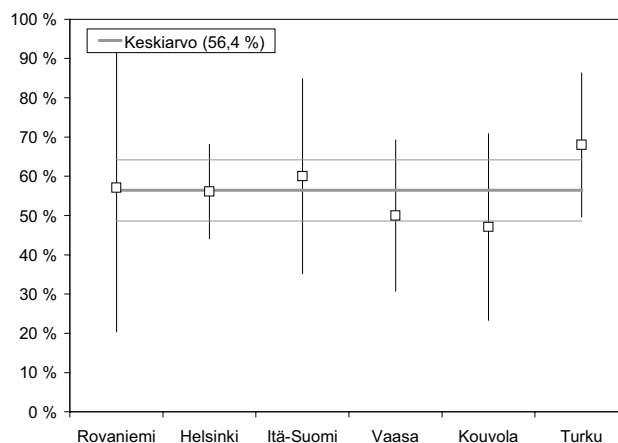
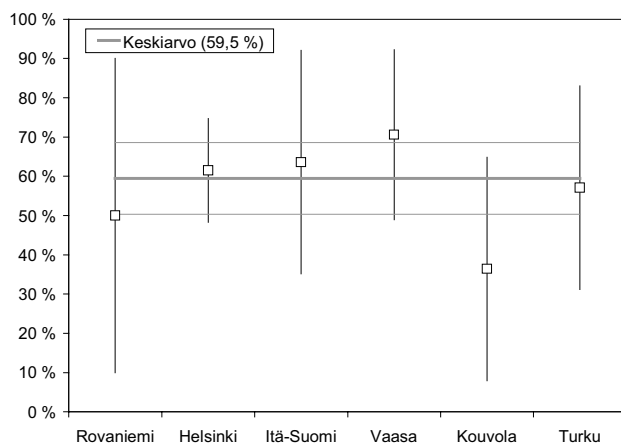
⁷ Graafisesti: luottamusvälin pystyviiva ei osu keskimmäiseen vaakaviivaan.

⁸ Graafisesti: luottamusvälin pystyviiva leikkaa keskimmäisen vaakaviivan.

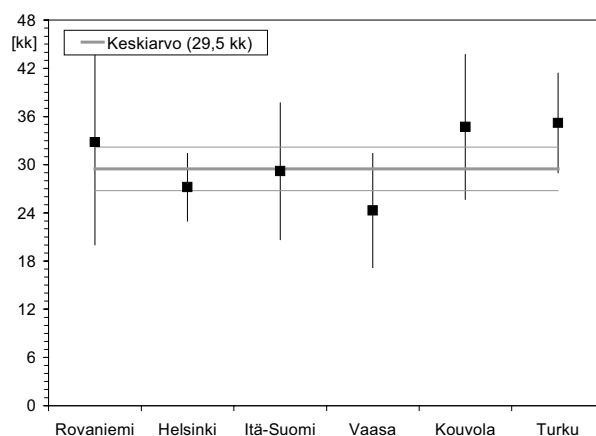
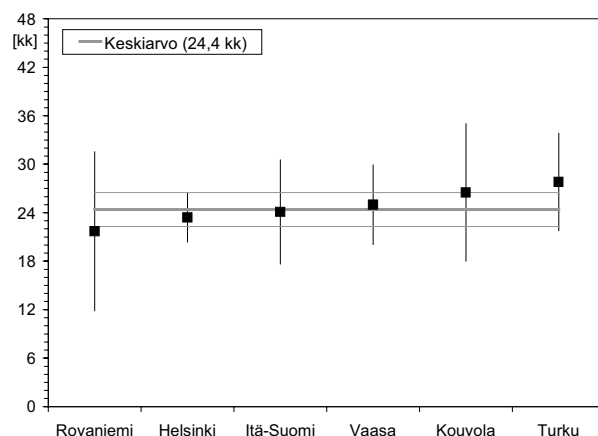
Raiskaus (RL 20:1)

Yhdistelmä III – raiskaus, törkeä raiskaus ja pakottaminen sukupuoliyhteyteen (RL 20:1–2.1 ja RL 20:1–3)

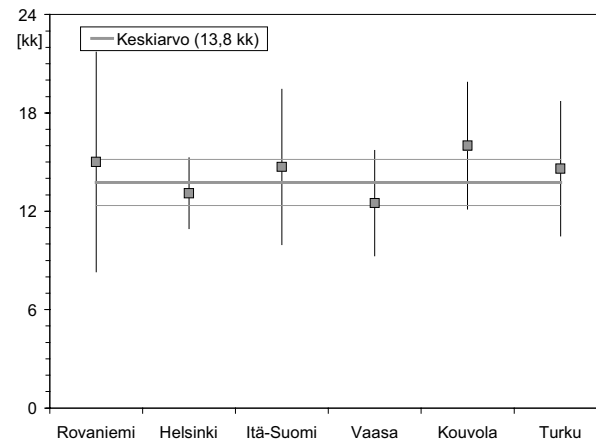
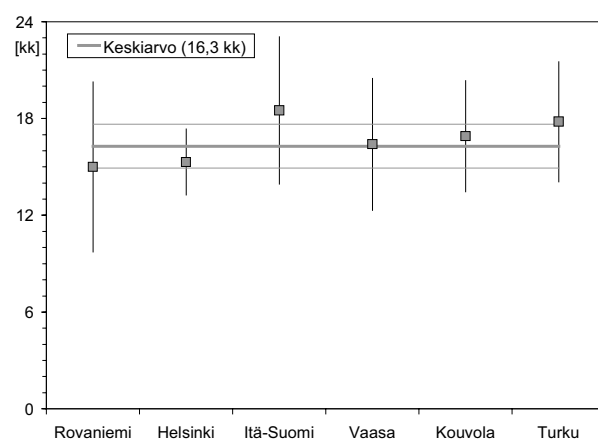
Ehdottomien osuus

Ehdoton vankeus

Ehdollinen vankeus

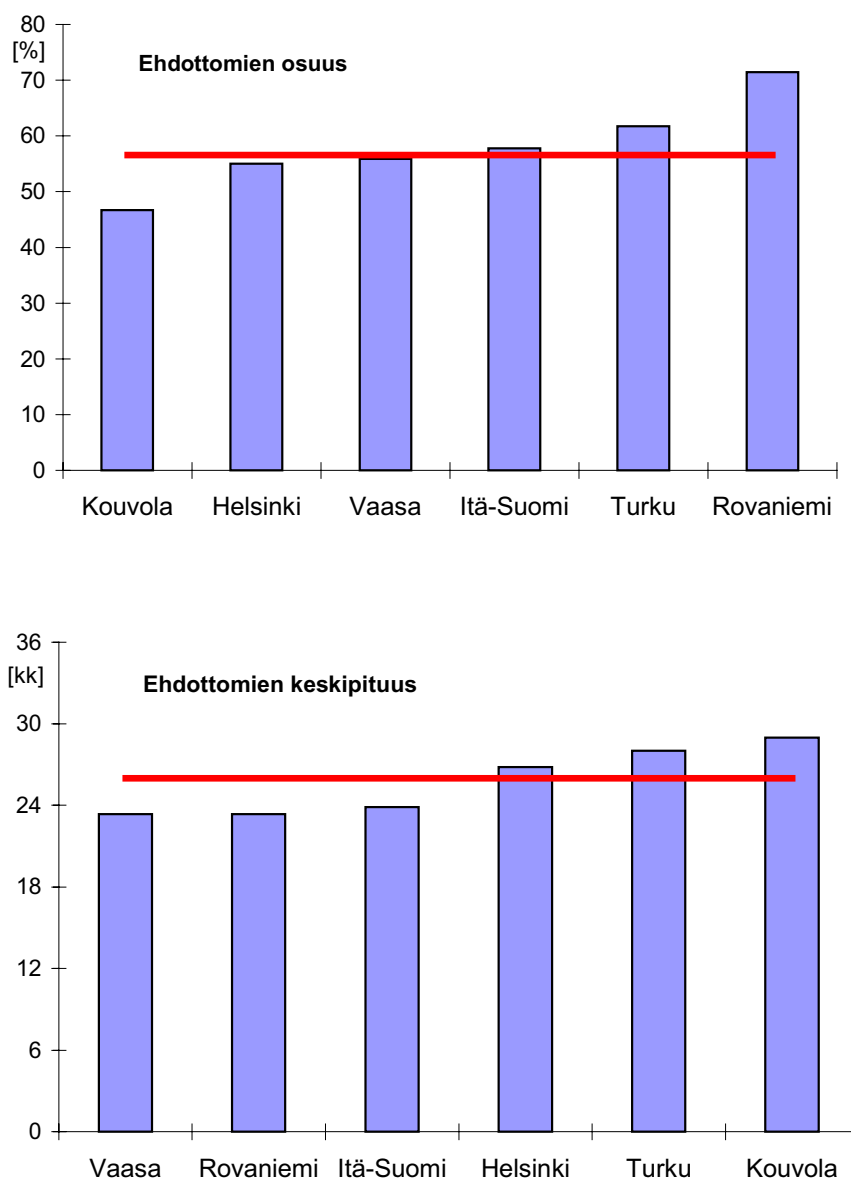
Kuvio 9 Ehdottoman vankeuden osuus ja rangaistusten keskipituudet alioikeuksissa hovioikeuspiireittäin. Kullekin tunnusluvulle on lisäksi esitetty 95 %:n luottamusväli.

Tarkastellaan luottamusvälejä kummalla tavalla hyvänsä, *ei mikään hovioikeuspiireistä merkitsevästi erotu koko maan keskiarvosta*. Se, että merkitseviä eroja ei havaita, ei kuitenkaan vielä välttämättä tarkoita, että systemaattisia eroja eri hovioikeuspiirien välillä ei olisi. Niitä ei tässäkään välttämättä kyetä tunnistamaan.

Selvimminkin esiin nousevat Turun, Kouvolan ja Vaasan hovioikeuspiirit. Kun raiskausrikoksia tarkastellaan kokonaisuutena (yhdistelmä III), on ehdottoman vankeuden osuus Turussa suuri ja rangaistukset pitkiä. Vaasassa vankilarangaistukset puolestaan ovat keskimääräistä lyhyempiä. Perustunnusmerkistöstä erottuu Kouvolan hovioikeuspiiri, jossa ehdottoman vankeuden osuus on ollut poikkeuksellisen alhainen – vain 36 prosenttia. Kaiken kaikkiaan tapauksia on Kouvolan alueella kuitenkin ollut tarkastelujaksolla vain 11 kappaletta.

2.4 Alioikeudet hovioikeuspiireittäin 1995–2002

Edellä on tarkasteltu yhtenäisyyttä hovioikeuspiireittäin vuosina 2000–2002. Kuvioon 10 on vielä kerätty yhteenlasketut tiedot ehdottomien vankeusrangaistusten osuuksista ja keskipituuksista pidemmältä ajanjaksolta, 1995–2002.

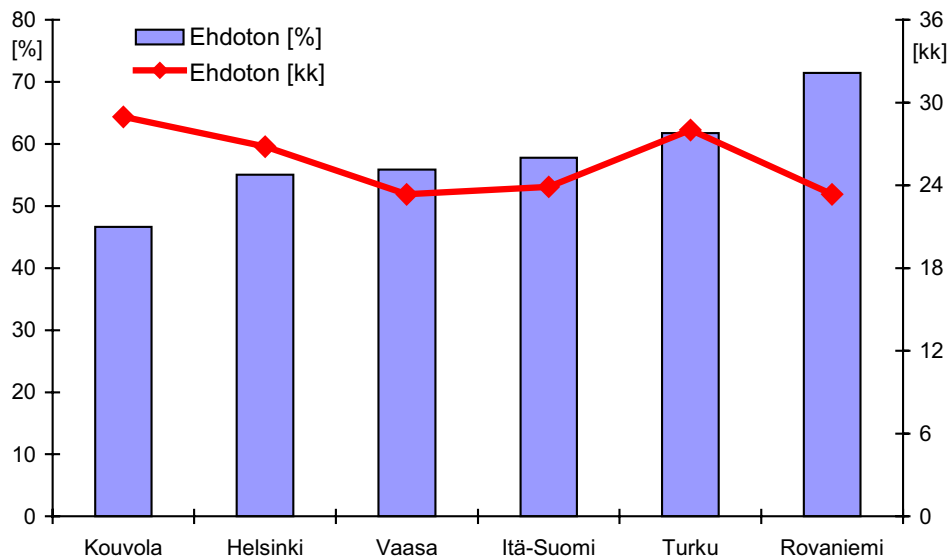

Kuvio 10 Ehdottomien vankeusrangaistusten osuus⁹ ja keskipituus¹⁰ alioikeuksissa hovioikeuspiireittäin 1995–2002 (Tilastokeskus)

Ehdottoman vankeuden soveltamisosuuksissa ja keskipituuksissa on eroja myös pidemmällä aikavälillä, mutta erot eivät ole tilastollisesti merkitseviä. Tulokset on edelleen yhdistetty kuvioon 11.

⁹ χ^2 -riippumattomuustesti: $p = 0,468$; $df = 5$. $\alpha = p \Rightarrow 1 - \beta = 0,832$; $w = 0,111$.

¹⁰ Jos rangaistusten keskipituuksille lasketaan 95 %:n luottamusvälit, ei mikään hovioikeuspiireistä erotu merkitsevästi koko maan keskiarvosta.

Kuvio 11 Ehdottomien vankeusrangaistusten osuus ja keskipituus alioikeuksissa hovioikeuspiireittäin 1995–2002. (Tilastokeskus)

Kuvio vahvistaa aikaisemmat havainnot. Ehdottoman vankeuden käyttöosuus on yhteydessä tuomioiden pituuksiin: rangaistukset ovat keskimäärin lyhyempiä piireissä, joissa ehdotonta käytetään enemmän (Rovaniemi). Vastaavasti rangaistukset ovat pidempiä alueilla, joissa vankeusrangaistusta käytetään vähemmän (Kouvola).

2.5 Jatkokysymyksiä

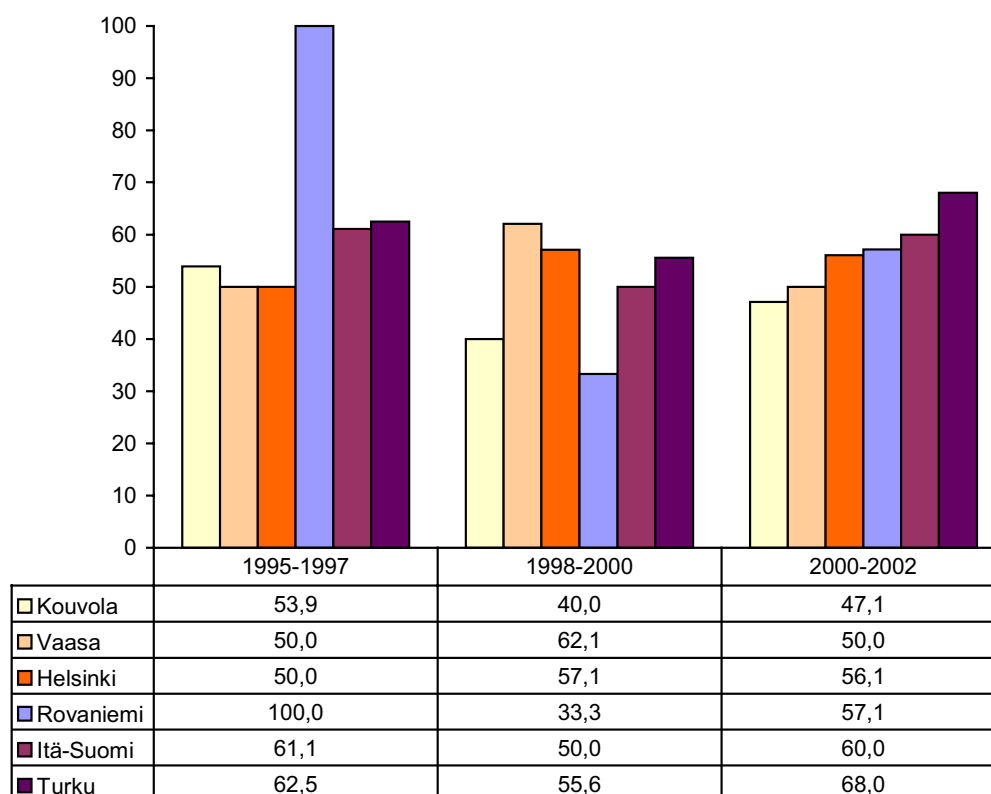
Näin pienten tapausmäärien perusteella on hyvin vaikeaa päätellä, missä määrin havaitut erot selittyvät tuomioistuinten ja tapausten erityispiirteillä. Erot voivat kertoa tuomioistuinten välisistä eroista taikka siitä, että teon törkeys vaikuttaa rangaistuksen mittaamiseen – kuten pitääkin. Terveen järjen perusteella voi päätellä, että hajontaan vaikuttavat molemmat seikat.

On mahdotonta sanoa varmuudella, ovatko alueelliset erot systemaattisia. Voidaan kuitenkin tarkastella, ovatko erot *vuodesta toiseen pysyviä*. Tämä on mahdollista hovioikeuspiireittäin jaetussa alioikeusaineistoissa. Tarkastelut ovat jaksossa 3.

Se, ovatko havaitut erot suuria vai pieniä, on arvostuskysymys. Eräs tapa lähestyä ongelmaa on *suhteuttaa havaitut erot muihin rikoksiin tietoihin*. Tähän palataan jaksossa 4.

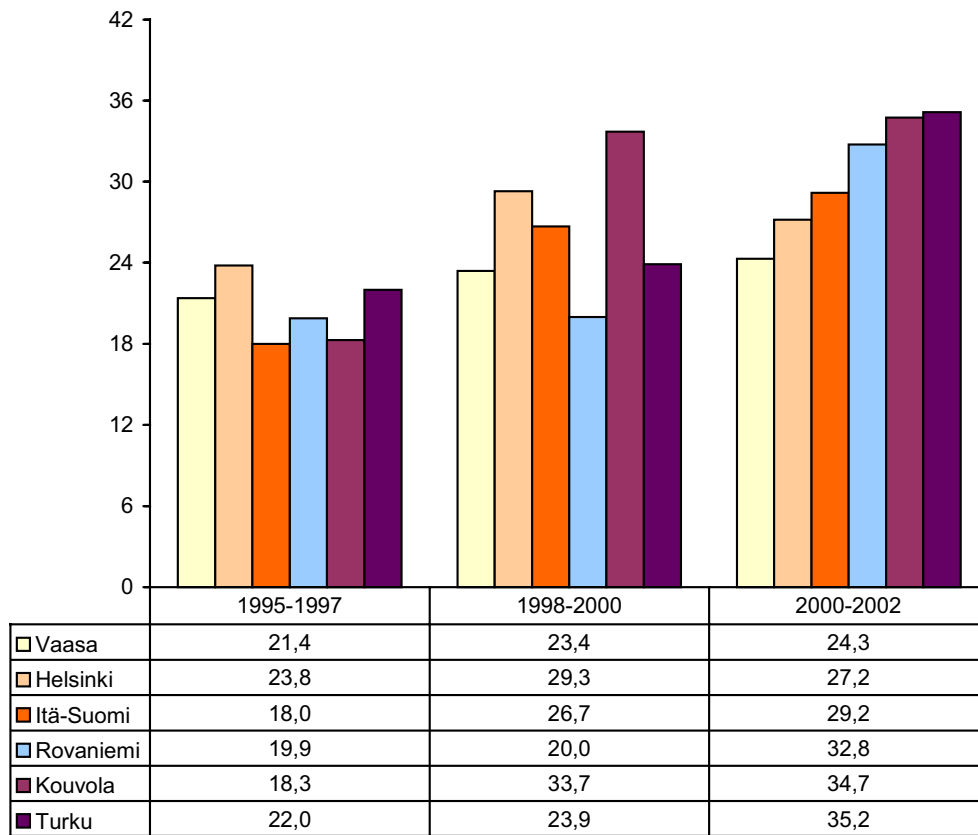
3 Alioikeuskäytännön pysyvyys hovioikeuspiireittäin

Liitetaulukkoon 3 on kerätty tiedot raiskausrikoksista tuomittujen rangaistusten jakaumista eri hovioikeuspiireissä (1998–2002: yhdistelmä III; vuodet 1995–1997: vain raiskaus, RL 20:1). Kuviossa 12 esitetään ehdottomien vankeusrangaistusten osuus eri ajanjaksoina. Hovioikeuspiirit on järjestetty vuosien 2000–2002 tilanteen mukaiseen ankaruusjärjestykseen.

Kuvio 12 Ehdottomien vankeusrangaistusten osuus [%] kaikista rangaistuksista. Alioikeudet hovioikeuspiireittäin 1995–1997 (RL 20:1), 1998–2000 ja 2000–2002 (yhdistelmä III). (Tilastokeskus)

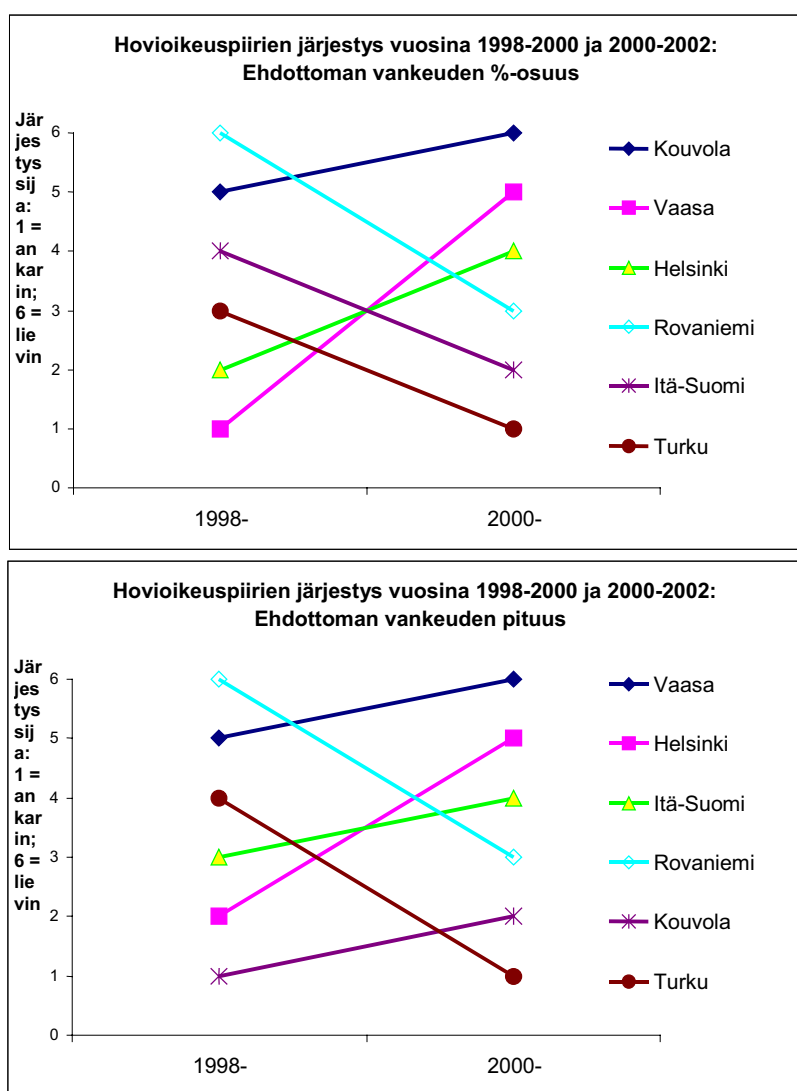
Ehdottoman vankeuden osuus oli vuosina 2000–2002 suurin Turun hovioikeuspiirissä ja pienin Kouvolan hovioikeuspiirissä. Edellisellä jaksolla (1998–2002) eniten ehdotonta käytettiin Vaasan hovioikeuspiirissä ja vähiten Rovaniemen alueella. Vuosina 1995–1997 Rovaniemen osuus oli puolestaan suurin (9 tapausta, ks. liitetaulukko), kun osuudet olivat pienimmät Vaasassa ja Helsingissä. Ainoa pysyvältä vaikuttava sijoitus on Kouvolan hovioikeuspiirillä, joka on molemmilla jaksoilla lievimmästä päästä. Muutoin hovioikeuspiirien järjestys näyttää vaihtuneen melko perinpohjin. Sama analyysi ehdottoman vankeuden pituuden osalta on kuviossa 13.

Kuvio 13 Ehdottoman vankeuden keskipituus [kk]. Alioikeudet hovioikeuspiireittäin 1995–1997 (RL 20:1) sekä 1998–2000 ja 2000–2002 (yhdistelmä III). (Tilastokeskus)

Ehdottoman vankeuden keskipituus oli vuosina 2000–2002 suurin Kouvolan ja Turun hovioikeuspiirissä ja pienin Vaasan hovioikeuspiirissä. Edellisjaksolla (1998–2002) rangaistukset olivat niinikään pisimpiä Kouvolan hovioikeuspiirissä ja lyhimpiä Rovaniemen hovioikeuspiirissä. Jossain määrin jatkuvalta vaikuttavat Vaasan muita hieman lyhyemmät ja Kouvolan muita hiukan pidemmät tuomiot. Kouvolan osalta on huomattava tapausten vähäinen lukumäärä (1998–2000: 6 ehdotonta vankeutta; 2000–2002: 8 ehdotonta vankeutta).

Kuvioon 14 on vielä merkitty tiedot eri hovioikeuspiirien järjestyssijoista vuosina 1998–2000 sekä 2000–2002. Ristiin menevät viivat kertovat asetelmien muutoksista. Kuvio vahvistaa edellä jo havaitun.

Kuvio 14 Hovioikeuspiirien keskimääräinen ankaruusjärjestys ehdottoman vankeuden käytön osalta vuosina 1998–2000 ja 2000–2002 (yhdistelmä III).
(Laskettu Tilastokeskuksen luvuista)

Tarkastelu viittaa siihen, että *havaitut erot eivät ole pysyviä*. Mahdollisena poikkeamana on Kouvolan hovioikeuspiirin alioikeuksien käytäntö, jossa tuomittiin muita vähemmän mutta muita pidempiä ehdottomia vankeusrangaistuksia.

4 Raiskausrikokset vs. muut rikokset – yhtenäisyysvertailu

4.1 Mitä tutkitaan ja miten

Tulokset eivät vielä vastaa siihen, kuinka suurina mahdollisia eroja voidaan pitää. Tätä voidaan tutkia vertaamalla nyt mitattuja eroja muita rikoksia koskeviin vastaaviin tuloksiin.

Tällaisessa *rikosten välisessä yhtenäisyysvertailussa* voidaan huomio kiinnittää useisiin eri seikkoihin:

a) Ensiksi voidaan verrata hovioikeuspiirien ääripäitä (ankarinta ja lievintä) ja tarkastella, kuinka etäällä ääripäät ovat toisistaan (=vaihteluvälin pituus, ”haarukka”).

Tällöin on otettava huomioon havaitun eron suhteellinen merkitys. Kahden kuukauden vaihteluväli merkitsee eri asiaa rikoksessa, jonka keskirangaistus on kaksi kuukautta, kuin rikoksessa, jonka keskirangaistus on kaksi vuotta. Tämän vuoksi välin pituus on suhteutettava rikoksen rangaistustasoon esimerkiksi laskemalla, kuinka suuren osan hovioikeuspiirien vaihteluvälin pituus muodostaa rikoksen keskimääräisestä sanktiotasosta. Saatu prosenttiluku kertoo hajonnan suhteellisen merkityksen. Toinen menetelmä on jakaa piirien keskiarvojen keskihajonta koko maan keskiarvolla. Tätä tunnuslukua kutsutaan variaatiokertoimeksi.¹¹ Tämä analyysi tehdään alla jaksossa 4.2.

b) Toiseksi voidaan selvittää, toistuvatko raiskausrikoksissa havaitut erot myös muissa rikoksissa. Kun edellinen tarkastelu vastasi kysymykseen, kuinka yhtenäistä raiskausrangaistusten käytäntö on suhteessa muihin rikoksiin, jälkimmäinen vastaa kysymykseen, onko eri hovioikeuspiirien käytännöissä systemaattisia eroja siten, että piirit, jotka olivat ankaria rikoksessa A, ovat sitä myös rikoksissa B, C ja D. Analyysi on alla jaksossa 4.3.

c) Kolmanneksi nyt saadut tulokset voidaan suhteuttaa muita rikoksia koskeviin tietoihin suorittamalla edellä jaksossa 2 suoritettut analyysit myös jossain toisissa rikostyypeissä. Tällaisiksi on valittu varkaus- ja pahoinpitelyrikokset. Nämä tarkastelut ovat alla jaksossa 4.4.

¹¹ Kummankin menetelmän ongelmana on, että ratkaisuiden määriä ei voida helposti ottaa huomioon. Harvinaisissa rikoksissa on jo rikosten pienen määrän vuoksi syytä olettaa, että piirien keskiarvojen erot ovat suuremmat kuin niin sanotuissa massarikoksissa.

4.2 Vertailutietoja hovioikeuspiireittäin

Taulukkoon 6 on kerätty ehdottoman vankeuden käytön ääripäät eri hovioikeuspiireissä eräissä rikostyypeissä. Taulukko kertoo myös hovioikeuspiirien keskiarvojen vaihteluvälin (eli ”haarukan”) pituuden sekä sen, kuinka suuri tämä pituus on suhteessa rikoksen keskimääräiseen rangaistuskäytäntöön (joka on myös merkitty taulukkoon). Viimeiseen sarakkeeseen on merkitty keskinäisen vertailun mahdollistava variaatiokerroin.

Taulukko 6 Rangaistuskäytäntöjen ääripäät hovioikeuspiireittäin 1998–2000 (muut) ja 2000–2002 (raiskaus RL 20:1). Ehdottoman vankeuden osuus kaikista rangaistuksista. (Tilastokeskus)

Ehdottomien osuus kaikista [%]	Ankarin [%]	Lievin [%]	Keskiarvo [%]	Erotus [%-yks.]	%:a keskiarvosta	Variaatiokerroin
Raiskaus 2000–2002	70,6	36,4	59,5	34,2	57,5	0,19
Törkeä huumausainerik.	80,0	67,3	73,2	12,7	17,3	0,06
Ryöstö	45,3	37,1	41,4	8,2	19,8	0,09
Törkeä pahoinpitely	48,2	31,3	38,9	16,9	43,4	0,17
Törkeä rattijuopumus	22,6	14,5	18,4	8,1	44,0	0,18
Törkeä varkaus	53,2	28,2	41,4	25,0	60,4	0,19
Varkaus	21,9	10,1	16,1	11,8	73,3	0,28
Huumausainerikos	3,6	1,3	3,0	2,3	76,7	0,34
Pahoinpitely	8,3	2,8	5,6	5,5	98,2	0,30

Lievimmän ja ankarimman hovioikeuspiirin erotus oli raiskauksissa 34,2 %, joka on 57,5 % koko maan keskiarvosta (59,5 %). Vaihteluvälin suhteellinen pituus on samaa luokkaa kuin varkauksissa, mutta pienempi kuin huumausainerikoksissa ja pahoinpitelyissä. Myös variaatiokertoimella mitattuna raiskaus on törkeän rattijuopumuksen ja törkeän varkauden tasolla (0,18–0,19) ja selvästi alle huumausainerikoksen ja pahoinpitelyn tason (0,30–0,34).

Ehdottoman vankeuden pituuksia koskevat vastaavat tulokset ovat taulukossa 7.

Taulukko 7 Rangaistuskäytäntöjen ääripäät hovioikeuspiireittäin 1998–2000 (muut) ja 2000–2002 (raiskaus RL 20:1). Ehdottoman vankeuden keskipituus. (Tilastokeskus)

Ehdoton [kk] *	Ankarin [kk]	Lievin [kk]	Keskiarvo [kk]	Erotus [kk]	%:a keskiarvosta	Variaatio-kerroin
Raiskaus 2000–2002	27,8	21,7	24,4	6,1	25,0	0,13
Törkeä rattijuopumus	2,5	2,2	2,4	0,3	12,5	0,05
Varkaus	2,1	1,8	1,9	0,3	15,8	0,06
Pahoinpitely	2,9	2,3	2,7	0,6	22,2	0,08
Törkeä pahoinpitely	14,7	11,5	13,2	3,2	24,2	0,08
Törkeä huumausainerik.	34,4	24,4	32,5	10,0	30,8	0,12
Törkeä varkaus	10,2	6,8	7,8	3,4	43,6	0,14
Huumausainerikos	4,1	2,2	3,9	1,9	48,7	0,17
Törkeä ryöstö	40,0	18,5	31,4	21,5	68,5	0,28
Ryöstö	15,9	7,9	10,1	8,0	79,2	0,26

* Raiskaus, päärikosperuste; muut, vain yksi rikos.

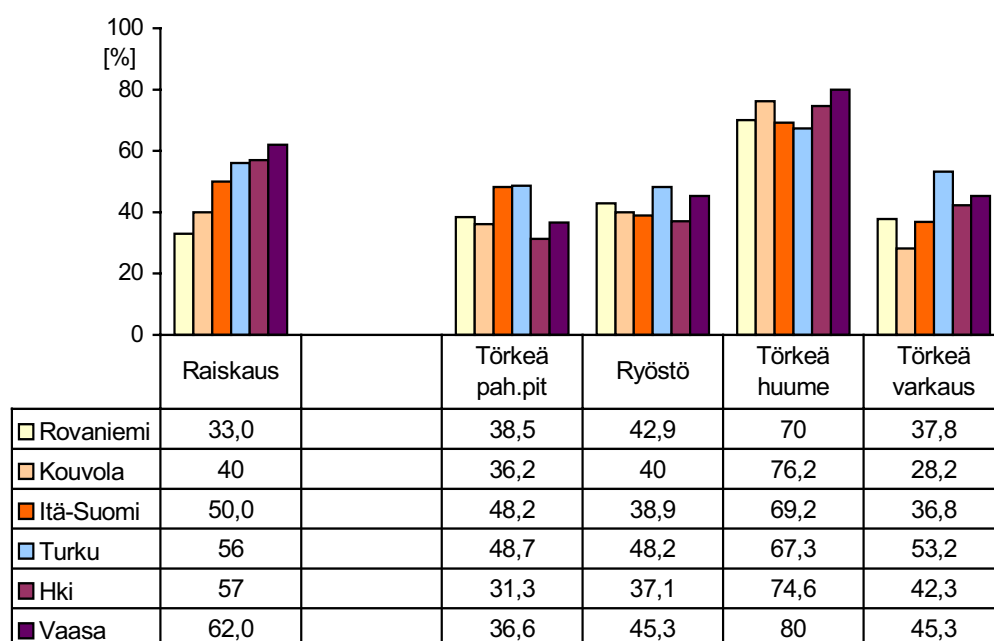
Lievimmän ja ankarimman piirin välinen ero oli raiskauksissa 6,1 kk. Absoluuttisesti vaihteluvälit ovat pidempiä törkeissä huumausainerikoksissa (10 kk) ja törkeissä ryöstöissä (21,5 kk). Raiskauksen tavoin molemmissa rikoksissa hajontaa lisää vähäisten tapausmäärien aiheuttama satunnaisvaihtelu.

Suhteellisesti suurin hajonta löytyy ryöstöjen ja törkeiden ryöstöjen käytännöstä (69 ja 79 % keskirangaistuksesta, variaatiokerroin 0,26–0,28). Rangaistusaikojen pituuden osalta tuomiopiirien keskiarvojen hajontaa voi raiskausrangaistuksissa pitää varsin pienenä.

Tarkastelu ei tue päätelmää, että raiskausrangaistusten mittaamiskäytäntö olisi hovioikeuspiireittäin muita keskeisiä rikoksia epäyhtenäisempää.

4.3 Raiskausrangaistusten erojen toistuminen muissa rikoksissa

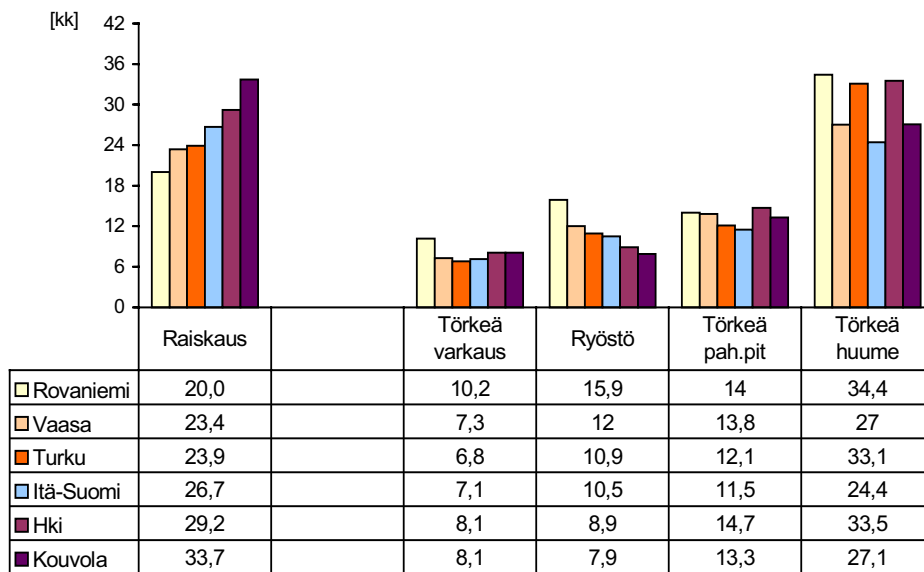
Kuvioon 15 on merkitty ehdottoman vankeuden käytön osuus eräissä rikoksissa hovioikeuspiireittäin vuosina 1998–2000. Hovioikeuspiirit on asetettu raiskauskäytännön mukaiseen ankaruusjärjestykseen.

Kuvio 15 Ehdottomien vankeusrangaistusten osuudet [%] eri rikoksissa 1998–2000. Hovioikeuspiirien alioikeudet. (Tilastokeskus)

Hovioikeuspiirien järjestys vaihtelee eri rikoksissa. Vertailu ei paljasta näkyviä säännönmukaisuuksia. Systemaattisena havaintona näyttäisi tosin siltä, että Kouvolan piiri on törkeää huumausainerikosta lukuun ottamatta usein lievemmässä päässä ja Turun piiri vastaavasti muita hieman ankarampi. Erot ovat kuitenkin verraten pieniä.

Vastaavat tiedot ehdottoman vankeuden pituuden osalta ovat kuviossa 16.

Kuvio 16 Ehdottomien vankeusrangaistusten keskipituus [kk] (vain yksi rikos muissa kuin raikausrikoksissa) 1998–2000. Hovioikeuspiirien alioikeudet. (Tilastokeskus)

Myös tässä profiilit eroavat toisistaan. Tällä kertaa Rovaniemi oli useissa rikoksissa (raikausta lukuun ottamatta) ankarammassa päässä ja Kouvola muita lievempi (jälleen raikausta lukuun ottamatta). Tarkastelu ei tue päätelmää, että muista rikoksista eri hovioikeuspiireissä 1998–2000 langetetut rangaistukset noudattaisivat samaa profiilia kuin raikausrangaistukset.

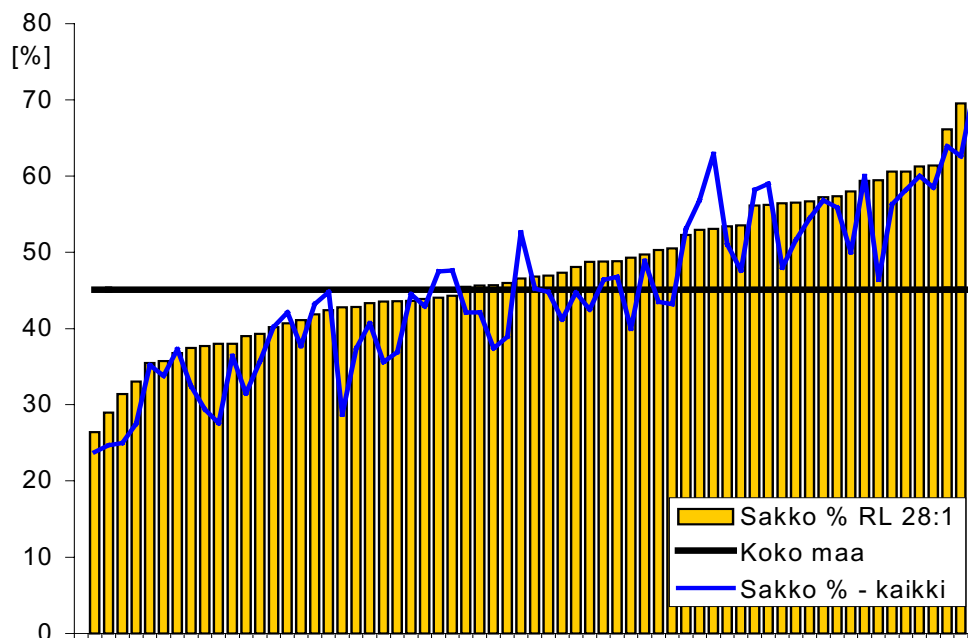
4.4 Yhtenäisyys varkaus- ja pahoinpitelyrikoksissa

Edellä on verrattu raikausrikosten rangaistuskäytäntöä muihin rikoksiin hovioikeuspiireittäin. Vielä konkreettisempi kuva rangaistusten hajonnasta tavallisissa rikostyypeissä saadaan tarkastelemalla varkausrikosten ja pahoinpitelyiden rangaistuksia tuomioistuimittain. Seuraavat analyysit perustuvat Tilastokeskuksen tietoihin alioikeuskäytännöstä vuosilta 2000–2002.

4.4.1 Varkausrikokset

Kuvioon 17 on merkitty varkaudesta (RL 28:1) vuosina 2000–2002 tuomittujen sakkojen osuudet tuomioistuimittain. Varkausrikokset – kuten raikausrikoksetkin – on jaettu kolmeen törkeysasteeseen. Perustunnusmerkistön lisäksi rikoslaissa on säännökset törkeästä varkaudesta (RL 28:2) ja näpistyksestä (RL 28:3). Koska sakkorangaistuksen osuuteen saattavat vaikuttaa myös erot tunnusmerkistöjen valintakäytännössä (lähinnä rajanveto varkauden ja näpistyksen välillä), on kuvioon merkitty lisäksi kaikista varkausrikoksista

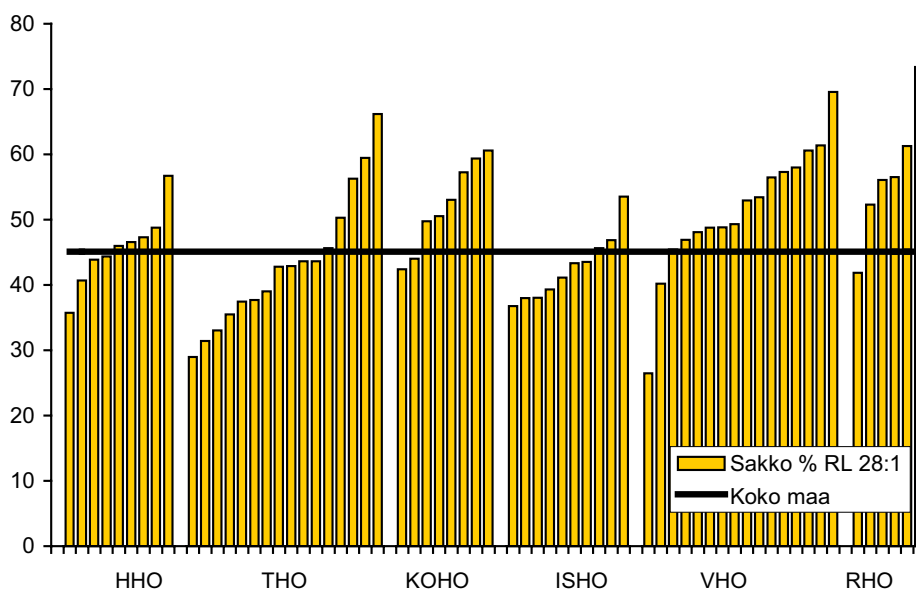
(RL 28:1–3) tuomittujen sakkojen osuus. Koko maan keskiarvo on merkitty mustalla vaakaviivalla.

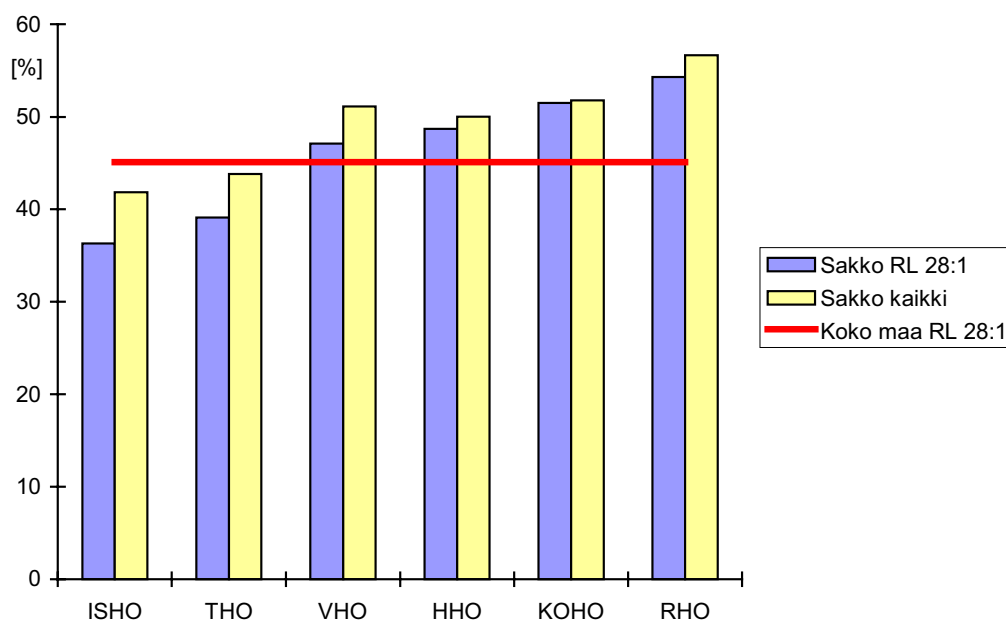
Kuvio 17 Sakkojen osuus varkaudesta (RL 28:1) ja kaikista varkausrikoksista (RL 28:1–3) vuosina 2000–2002 tuomituista rangaistuksista alioikeuksittain. (Tilastokeskus)

Sakkojen osuus vaihtelee vajaasta 30 prosentista noin 70 %:in. Hajonta ei selity poikkeavilla tavoilla tehdä valinta näpistykseen ja varkauden välillä. Tuomioistuinten järjestys on jokseenkin sama riippumatta siitä, tarkastellaanko pelkästään perustunnusmerkistön (RL 28:1) mukaisia tekoja vai kaikkia varkausrikoksia (RL 28:1–3).

Havaittujen erojen yhteys hovioikeuspiirijakoon ilmenee kuviosta 18. Siinä tuomioistuimet on ryhmitelty hovioikeuspiireittäin ja kunkin piirin sisällä jälleen ankarimmasta lievimpään. Koska varkausrikosten kokonaisuuden tarkastelu ei olennaisesti eroa perustunnusmerkistöstä, tiedot ilmoitetaan vain perusrikoksen osalta. Kuvioon 19 on merkitty varkauksista määrättyjen sakkojen osuudet kussakin hovioikeuspiirissä yhteensä.

Kuvio 18 Sakkojen osuus [%] varkaudesta (RL 28:1) vuosina 2000–2002 tuomistuista rangaistuksista hovioikeuspiireittäin ja alioikeuksittain. (Tilastokeskus)

Kuvio 19 Sakkojen osuus [%] varkaudesta (RL 28:1) ja kaikista varkausrikoksista (RL 28:1–3) vuosina 2000–2002 tuomistuista rangaistuksista kussakin hovioikeuspiirissä. (Tilastokeskus)

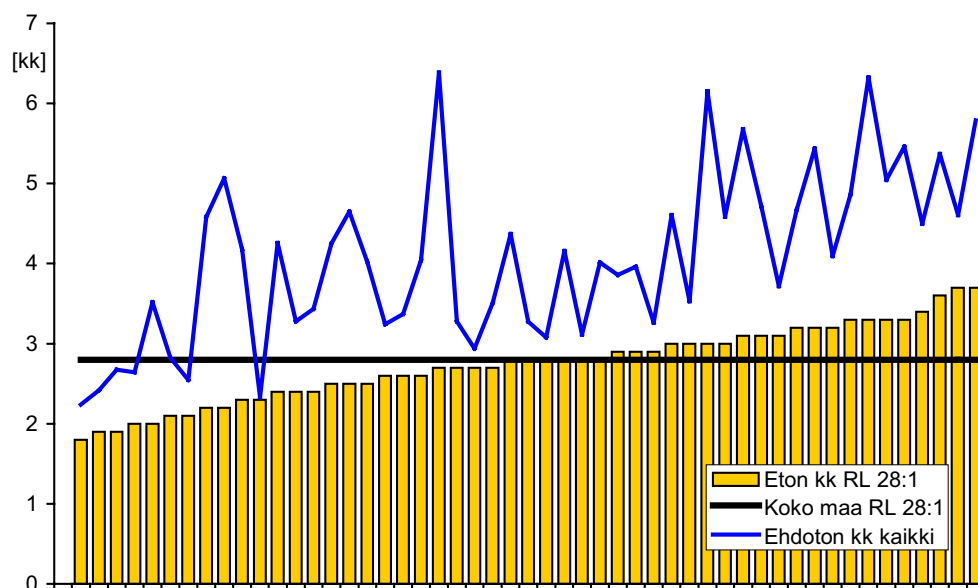
Kuvion 18 olennainen viesti on, että *jokaisessa hovioikeuspiirissä* on sekä lieviä että ankaria käräjäoikeuksia. Toisaalta myös hovioikeuspiirien käytännöissä on eroja.

Hovioikeuspiireittäin kaikista varkausrikoksista määrättyjen sakkojen osuus vaihteli runsaasta 40:stä 55:en prosenttiin. Perustunnusmerkistössä sakkojen osuus vaihteli runsaasta 35 prosentista runsaaseen 50 prosenttiin. Ääripäiden etäisyys on kuitenkin olennaisesti pienempi kuin tuomioistuintasolla. Suhteellisesti vähiten sakkoja kaikista varkausrikoksista tuomitaan Itä-Suomen hovioikeuspiirissä, eniten Rovaniemen alueella. Kummastakin hovioikeuspiiristä löytyy kuitenkin alioikeuksia, joiden keskirangaistus ylittää ja alittaa koko maan keskiarvon.

Varkausrikokset poikkeavat raiskausrikoksista siten, että huomattava osa yksittäisistä käräjäoikeuksista ja hovioikeuspiireistä *poikkeaa tilastollisesti merkitsevästi* koko maan keskiarvosta. Kun raiskausrikoksissa erojen voidaan pääasiassa arvella johtuvan ennen muuta satunnaisvaihtelusta ja tapausten erilaisuudesta, on varkausrikosten osalta hyvin selvää, että pelkästään satunnaisvaihtelu ei kykene selittämään havaittuja poikkeamia. Jokaisessa hovioikeuspiirissä tuomittiin tarkastelujaksolla keskimäärin yli kolme tuhatta rangaistusta, joten keskiarvojen tulisi olla hyvin lähellä toisiaan.¹²

Kuvioon 20 on merkitty tiedot varkaudesta ja kaikista varkausrikoksista tuomittujen ehdottomien vankeusrangaistusten pituudesta. Satunnaisvaihtelun vähentämiseksi mukaan on otettu ainoastaan tuomioistuimet, joissa vuosina 2000–2002 tuomittiin vähintään 30 ehdotonta vankeusrangaistusta.

¹² Varkausrikosten – kuten raiskausrikostenkin – rangaistuksiin vaikuttaa kuitenkin myös joukko erityisiä mittaamisperusteita. Varkausrikoksissa tällainen on esimerkiksi varastetun omaisuuden arvo, joka ei välttämättä jakaudu alueellisesti tasaisesti. Tällaisten mittaamisperusteiden huomioon ottaminen ei kuitenkaan pelkästään tilastoihin perustuvissa analyyseissa ole mahdollista.

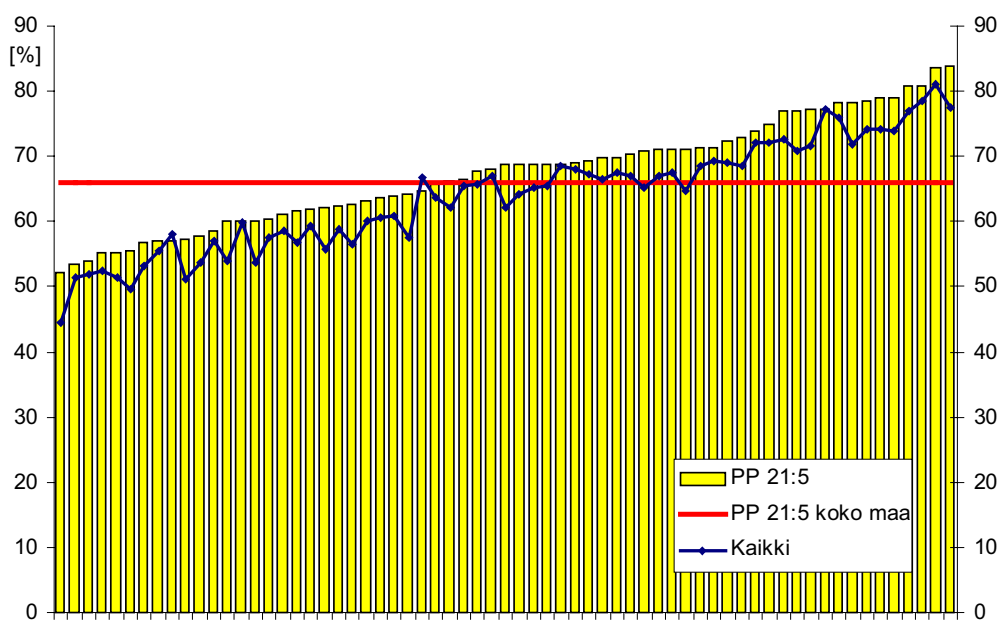

Kuvio 20 Ehdottoman vankeusrangaistuksen pituus [kk] varkaudesta (RL 28:1) ja kaikista varkausrikoksista (RL 28:1–3) vuosina 2000–2002 (vähintään 30 tapausta). (Tilastokeskus)

Varkaudesta tuomittujen ehdottomien vankeusrangaistusten keskipituus vaihteli alioikeuksittain vajaasta kahdesta vajaaseen neljään kuukauteen. Tuomioistuinten profiili säilyy samansuuntaisena, vaikka mukaan otetaan kaikki varkausrikokset, myös törkeät varkaudet. Myös erot rangaistusten pituuksissa ovat suurelta osin tilastollisesti merkitseviä. Kaikista varkausrikoksista tuomitut ehdottomat rangaistukset ovat lyhimpiä Rovaniemen hovioikeuspiirissä ja pisimpiä Helsingin seudulla.

4.4.2 Pahoinpitelyrikokset

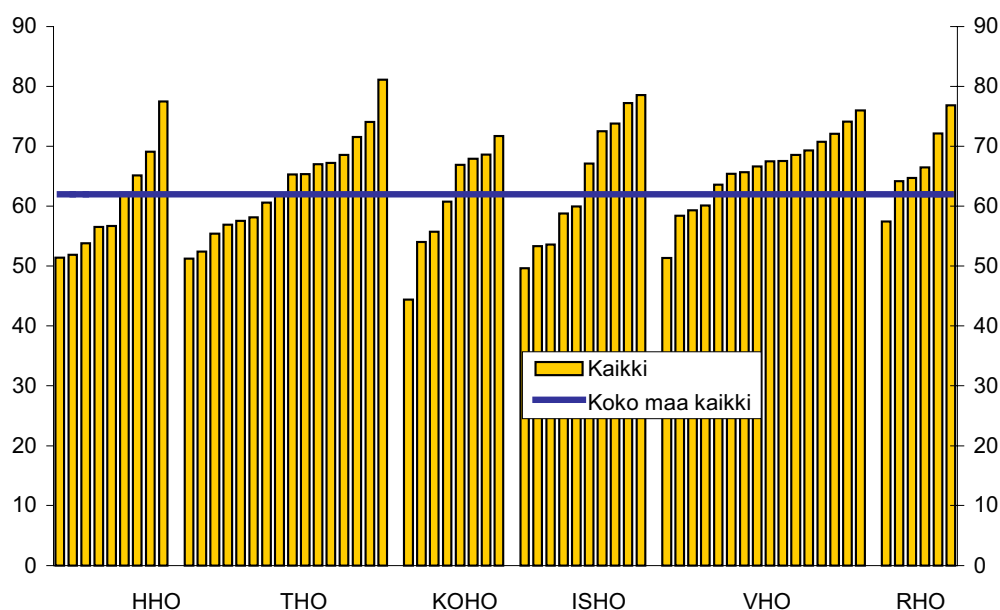
Kuviossa 21 toistetaan kuvion 17 mukainen analyysi pahoinpitelyrikoksissa (pahoinpitely RL 21:5 sekä pahoinpitely, törkeä pahoinpitely ja lievä pahoinpitely RL 21:5–7).

Kuvio 21 Sakkojen osuus pahoinpitelystä (RL 21:5) ja kaikista pahoinpitelyrikoksista (RL 21:5–7) vuosina 2000–2002 tuomituista rangaistuksista tuomioistuimittain. (Tilastokeskus)

Pahoinpitelystä (RL 21:5) tuomittujen sakkojen osuus vaihtelee alioikeuksittain noin 50 prosentista runsaaseen 80 prosenttiin. Tässäkään tapauksessa sillä, lasketaanko osuus perusrikoksen vai kaikkien pahoinpitelyrikosten mukaan, ei ole tulosten kannalta huomattavaa merkitystä.

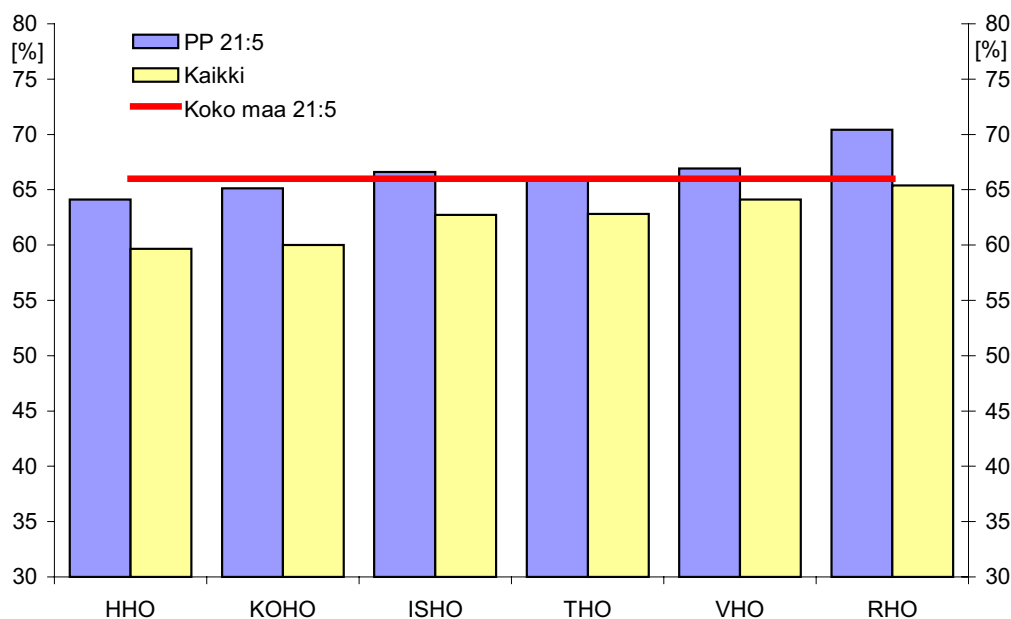
Tiedot hovioikeuspiireittäin ovat kuviossa 22. Tällä kertaa sakon osuudet on laskettu kaikista pahoinpitelyrikoksista (RL 21:5–7).

Kuvio 22 Sakkojen osuus [%] kaikista pahoinpitelyrikoksista (RL 21:5–7) vuosina 2000–2002 tuomistuista rangaistuksista tuomioistuimittain ja hovioikeuspiireittäin. (Tilastokeskus)

Tulokset toistavat jo todettua kaavaa. Kaikissa hovioikeuspiireissä on yksittäisiä käräjäoikeuksia, joiden käytäntö poikkeaa lievempään tai ankarampaan suuntaan. Jälleen näyttää siltä, että Rovaniemen piirissä on suhteellisesti enemmän maan sakkojen käytön keskitason ylittäviä tuomioistuimia. Näistäkin valtaosa on lähellä yleistä keskitasoa.

Kuviossa 23 esitetään vielä tiedot hovioikeuspiirien yhteenlasketusta käytännöstä.

Kuvio 23 Sakkojen osuus [%] pahoinpitelystä (RL 21:5) ja kaikista pahoinpitelyrikoksista (RL 21:5–7) vuosina 2000–2002 tuomistuista rangaistuksista kussakin hovioikeuspiirissä

Hovioikeuspiirien ääripäät mahtuvat runsaan viiden prosenttiyksikön väliin, ja kaikkia pahoinpitelyrikoksia tarkasteltaessa ainoastaan Helsingin hovioikeuspiirin käytäntö poikkeaa tilastollisesti merkitsevästi ($p < 0,05$) koko maan keskiarvosta. Näin mitaten käytäntö vaikuttaa varsin yhtenäiseltä.

Kuten edellä kuvioista 22 havaittiin, lähes jokaisessa hovioikeuspiirissä ankarimman ja lievimmän alioikeuden välinen ero on kuitenkin lähes 30 prosenttiyksikköä. Pahoinpitelyrikollisuudessa lajinvalintakäytännön epäyhtenäisyys ei siis ole niinkään hovioikeuksien tai hovioikeuspiirien *välinen* vaan niiden *sisäinen* ongelma.

IV MITEN HOVIOIKEUDET MUUTTAVAT KÄRÄJÄOIKEUKSIEN TUOMIOITA?

Lakivaliokunnan selvityspyynnön mukaan oikeusministeriön tuli muun muassa selvittää, *miten hovioikeudet ovat muuttaneet* käräjäoikeuksien seksuaalirikoksista antamia tuomioita. Lisäksi selvityksessä piti tarkastella, onko muutoksissa osoitettavissa alueellisia eroja.

Oikeushallinnon tietojärjestelmät eivät mahdollista hovioikeuksien tekemien muutosten seurantaan. Tuomiolauselmajärjestelmä on rakennettu niin, että hovioikeuden tuomio peittää alleen alioikeuden tuomion.

Hovioikeuksien tekemiä muutoksia päädyttiin selvittämään erillistutkimuksella, jonka kohteeksi rajattiin väkisinmakaamis- ja raiskausrikoksista annetut tuomiot vuosilta 1999–2003. Muutosten kartoittamiseksi hovioikeuksilta pyydettiin kopiot käräjäoikeuksien päätöksistä. Muutoksia koskevat tulokset perustuvat tästä aineistosta laadittuihin analyysihin.

Seuraavassa kuvataan ensin selvityksen lähtökohdat ja aineisto (kappaleet 1–2). Tämän jälkeen seuraamusten muutoksia tarkastellaan yleisesti (3) ja hovioikeuksittain (4). Lopuksi esitetään johtopäätöksiä (5).

1 Lähtökohdat

Käräjäoikeuden ratkaisuun voi hakea muutosta valittamalla hovioikeuteen (OK 25:1). Hovioikeudet muuttavat rikosasioiden tuomioita usein eri tavoin. Hovioikeus voi vaihtaa tekojen otsikointia (rikosnimikkeitä) taikka muuttaa tuomittujen seuraamusten lajia tai määrää. Käräjäoikeudessa hylätyt syytteet voidaan hyväksyä ja aiemmin hyväksytyt syytteet hylätä. Muuttua voivat myös tekoihin sovelletut lainkohdat: esimerkiksi täyttä ymmärrystä vailla tehty rikos voidaan hovioikeudessa lukea syyksi täydessä ymmärryksessä tehtynä. Lisäksi saatetaan muuttaa korvausvelvollisuutta tai tuomion perusteluja.

Selvityksessä keskitytään vastaajalle tuomitun seuraamuksen muutoksiin. Tavoitteena oli selvittää, millä tavoin vastaajalle tuomitun seuraamuksen laji ja ankaruus muuttuvat.

Ankaruusvertailujen teko edellyttää, että eri rangaistuslajeja kyetään käsittelemään yhteismitallisesti. Selvityksessä oletetaan, että rangaistuslajit voidaan asettaa keskenään ankaruusjärjestykseen lievimmästä ankarimpaan seuraavasti:

- syyte hylätty / vastaaja jätetty rangaistukseen tuomitsematta
- sakko
- ehdollinen vankeus
- yhdyskuntapalvelu
- ehdoton vankeus.

Todellisuudessa eri rangaistuslajit ovat ankaruudeltaan osin päällekkäisiä. Esimerkiksi kova sakkorangaistus koetaan luultavasti yleisesti ankarammaksi kuin lyhyt, parin kuukauden ehdollinen vankeus.

2 Aineisto

Tuomiolauselma- ja perintäjärjestelmä (TLP) on Oikeusrekisterikeskuksen ylläpitämä tietojärjestelmä, johon tallennetaan kaikki käräjä- ja hovioikeuksissa käsiteltyjen rikosasioiden tuomiolauselmät¹. Oikeuspoliittisella tutkimuslaitoksella on koekäytössä tietokanta, joka sisältää digitaaliset jäljennökset järjestelmään tallennetuista tuomiolauselmista ajalta 1.1.1999–18.11.2003².

Selvitystä varten tietokannasta poimittiin täytäntöönpanokelpoiset käräjä- ja hovioikeuksien tuomiolauselmät, joissa esiintyi vähintään yksi viittaus rikoslain 20 luvun 1–3 pykälään (väkisinmakaaminen, raiskaus, törkeä raiskaus ja pakottaminen sukupuoliyhteyteen sekä niiden yritys).

Tiedot tuomitusta seuraamuksesta koodattiin koneellisesti havaintomatriiksiksi ns. tekstihahmojen tunnistuksen avulla. Aineistosta poistettiin käsin tapaukset, joissa raiskaus ei ollut päärikos. Lisäksi poistettiin tapaukset, joissa tuomiolauselmalle kirjoitettu rikosnimike osoitti teon olevan jokin muu kuin raiskaus, väkisinmakaaminen, törkeä raiskaus tai pakottaminen sukupuoliyhteyteen (esimerkiksi vapautta loukkaava haureus, aikaisempi RL 20:2). Viittauksia kokonaan vääriin lainkohtiin esiintyi useilla tuomiolauselmilla. Koska poiminnassa havaittiin ylipiittoa, lienee joitakin raiskaustuomioita vastaavasti jäänyt poiminnan ulkopuolelle sen vuoksi, että niihin on merkitty virheellinen lainkohta.

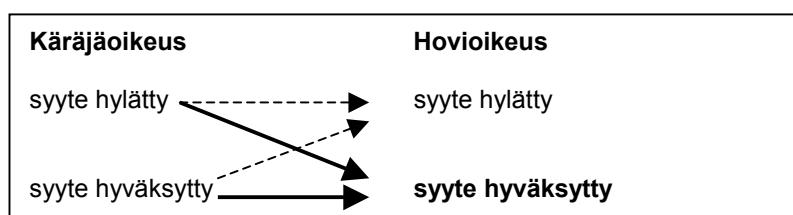
Lopulliseen havaintomatriisiin sisältyi yhteensä 290 tapausta.

¹ Korkein oikeus ei käytä järjestelmää itse laisinkaan, mutta sen tuomiolauselmät tallennetaan järjestelmään osittain.

² Tietokantaan sisältyvät kaikki tuomiolauselmät, joiden viimeisin ratkaisupäivä on aikaisintaan 1.1.1999 ja jotka on vapautettu viimeistään poimintapäivänä 18.11.2003. (Ks. oikeusministeriön päätös yleisten alioikeuksien ja hovioikeuksien ratkaisusta tehtävistä ilmoituksista (278/1992) sekä oikeusministeriön määräys 1.12.1995, Alioikeuden ilmoitus ratkaisusta ja tuomiolauselmasta, 1032/31/92 OM.)

Hovioikeuden muuttaessa kärjäoikeuden ratkaisua häviää kärjäoikeuden ratkaisu kokonaan TLP-järjestelmästä. Tämän vuoksi yksin järjestelmän avulla ei saada tietoa muutosten laadusta tai määrästä. TLP-aineistoa täydentämään hankittiinkin hovioikeuksilta kärjäoikeuksien tuomiolauselmia tapauksista, joissa viimeisin ratkaisu oli annettu hovioikeudessa.

2.1 Hylätyt syytteet

Kuvio 24 Aineistoon sisältyvät vain ratkaisut, joissa syyte raiskausrikoksesta on hyväksytty hovioikeudessa

Poimintamenetelmän keskeisin rajoitus on, että aineistossa on mukana vain tapauksia, joissa syyte raiskausrikoksesta on hyväksytty hovioikeudessa. Jos syyte hovioikeudessa on hylätty tai teko on luettu syyksi esimerkiksi pahoinpitelynä (RL 21:5) tai pakottamisena seksuaaliseen tekoon (RL 20:4), ei tapaus tule aineistoon mukaan.

Tilastokeskus julkaisee kuitenkin vuosittain tietoja myös syytteiden hylkäämisestä. Vuosina 1998–2002 keskimäärin 12 raiskausrikosasiaa päättyi vuosittain alioikeuksissa syytteiden hylkäämiseen (ks. taulukko 8).

Taulukko 8 Alioikeuksissa hylätyt syytteet päärikoksen mukaan 1998–2002
(Tilastokeskus, Oikeustilastollinen vuosikirja)

	1998	1999	2000	2001	2002	Yhteensä
Raiskaus (väkisinmakaaminen)	1	7	7	11	15	41
Raiskauksen yritys	-	1	4	6	-	11
Törkeä raiskaus	-	-	-	2	-	2
Törkeän raiskauksen yritys	-	-	-	-	-	0
Pakottaminen sukupuoliyht.	-	-	3	4	1	8
Sukup.yht. pakottamisen yritys	-	-	-	-	-	0
Yhteensä	1	8	14	23	16	62

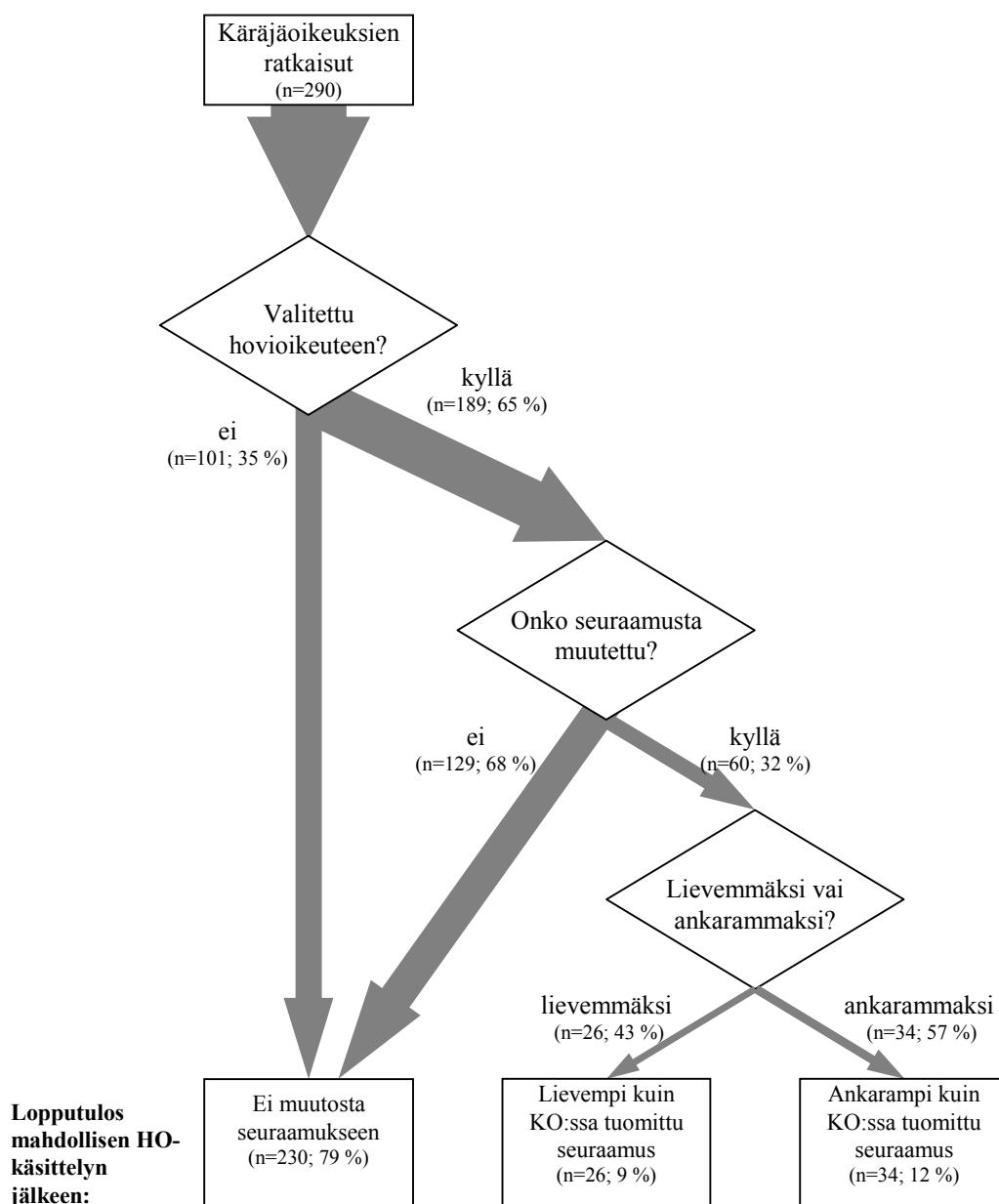
Rajoituksella ei ole selvityksen tavoitteiden kannalta suurta merkitystä. Hylätyjen syytteiden puuttumisella ei ole vaikutusta esimerkiksi arvioitaessa hovioikeuskohtaisia muutoksia keskirangaistuksiin.

Tuloksia tulkittaessa on kuitenkin muistettava, että tutkimus kohdistuu vain tapauksiin, joissa lopputulokseksi on mahdollisen hovioikeuden ratkaisun

jälkeen jäänyt syyksi lukeva tuomio seksuaalirikoksesta. Tämän vuoksi on esimerkiksi odotettavissa, että rangaistukset muuttuvat selvityksen mukaan hovioikeuksissa hieman ankarammiksi.

3 Muutosten yleiskuvaus

Tehtyjen muutosten perustiedot ilmenevät kuviosta 25.

Kuvio 25 Raikausrikoksista tuomittujen seuraamusten muuttuminen hovioikeuksissa. Nuolien paksuudet kuvaavat tapausten lukumääriä.

Suurin osa raiskausrikoksista annettavista tuomioista vahvistetaan hovioikeuksissa. Käräjäoikeuksissa käsitellyistä tapauksista hovioikeuteen valitettiin lähes kahdessa tapauksessa kolmesta (n=189, 65,2 %). Käräjäoikeuden ratkaisuun tyydytään lähinnä silloin, kun syytteet hylätään tai vastaaja tuomitaan ehdolliseen vankeusrangaistukseen.

Valitus ei kuitenkaan yleensä johda seuraamuksen muuttumiseen: seuraamus säilyi samana noin kahdessa kolmasosassa valituksista. Kun hovioikeus muuttaa seuraamusta, on kyse usein siitä, että myös rikosnimikkeet ovat vaihtuneet. Noin puolessa muutetuista ratkaisuista (n=28; 47 %) hovioikeus on muokannut myös teon otsikointia tai syyte käräjäoikeudessa on hylätty.

Taulukko 9 Päärangaistusten yhteenlaskettu määrä rangaistuslajeittain tapauksissa, joissa käräjäoikeuden tuomiosta on valitettu hovioikeuteen

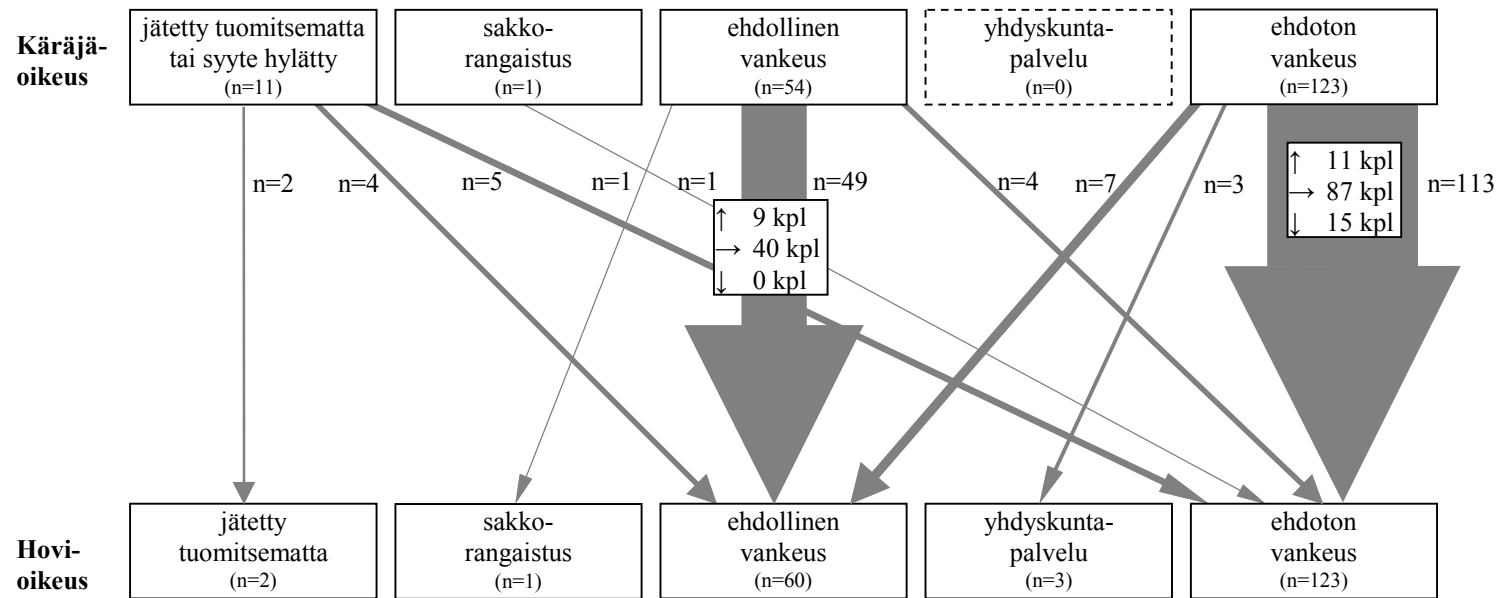
	Käräjäoikeudet		Hovioikeudet
Sakko	30 ps	+60 ps	90 ps
Ehdollinen vankeus	599 kk	+185 kk	784 kk
Yhdyskuntapalvelu	0 h	+370 h	370 h
Ehdoton vankeus	3 170 kk	+73 kk	3 243 kk

Jos tuomittuja rangaistusseuraamuksia tarkastellaan kokonaisuutena (ks. taulukko 9), korottavat hovioikeudet hiukan rangaistusten yhteenlaskettua määrää: ehdollista vankeutta tuomittiin lisää noin viisitoista vuotta ja ehdotonta kuusi. Tulos on odotettu, kun otetaan huomioon aineistosta puuttuvat tapaukset, joissa syyte hovioikeudessa on hylätty.

Myös lukumääräisesti ankaroittavat muutokset ovat yleisempiä kuin lieventävät: yli puolet (57 %) muutoksista johtaa ankarampaan lopputulokseen.

4 Lajiin ja määrään tehdyt muutokset – tarkennuksia

Kuviossa 26 esitetään yksityiskohtaisesti, miten tuomioita on hovioikeuksissa muutettu eri rangaistuslajien välillä ja sisällä. Kuvioon on siis kerätty tiedot sekä rangaistuslajin että määrän muutoksista. Tuloksia kommentoidaan erikseen omissa jaksoissaan.

↑ rangaistusta ankaroitettu
 → rangaistusta ei muutettu
 ↓ rangaistusta lievennetty

Viivojen paksuudet kuvaavat tapausten lukumääriä.

Kuvio 26 Seuraamuksen muuttuminen hovioikeuksissa tapauksissa, joissa hovioikeudessa on päärikoksena luettu syyksi väkisinmakaaminen, raiskaus, törkeä raiskaus tai pakottaminen sukupuoliyhteyteen taikka niiden yritys (yhdistelmä II, RL 20:1–3). Kaavio sisältää vain tapaukset, joissa käräjäoikeuden tuomiosta on valitettu hovioikeuteen.

4.1 Rangaistuslajit

Käräjäoikeuden tuomitsema rangaistuslaji säilyy pääsääntöisesti myös hovioikeudessa. Rangaistuslajia muutettiin 25 tuomiossa (42 % muutoksista). Valituksissa ehdollinen vankeus muuttuu ehdottomaksi noin seitsemän prosentin todennäköisyydellä ja ehdoton ehdolliseksi noin kuuden prosentin todennäköisyydellä.

Raiskausrikosten rangaistusasteikkoon ei sisälly laisinkaan sakkoa – vähimmäisrangaistus perustunnusmerkistön mukaisesta raiskauksesta on yksi vuosi vankeutta (RL 20:1). Aineistoon sisältyvä käräjäoikeudessa tuomittu sakkorangaistus on annettu tapauksessa, jossa vastaajan syyksi luettiin raiskauksen asemesta pahoinpitely. Hovioikeudessa tuomittuun sakkorangaistukseen on puolestaan sovellettu rikoslain 3 luvun 5 §:n 2 momentin säännöstä rangaistusasteikon alittamisesta (nykyään RL 6:8.4).

Rikoksenteijä, joka tuomitaan enintään kahdeksan kuukauden ehdottomaan vankeusrangaistukseen, tuomitaan sen sijasta yhdyskuntapalveluun, jollei painavien syiden ole katsottava olevan esteenä yhdyskuntapalveluun tuomitsemiselle (ks. RL 6:11). Raiskausrikoksissa yhdyskuntapalvelu voi tulla kysymykseen, jo yhdyskuntapalvelua koskevan muodollisen 8 kuukauden rajoituksenkin vuoksi lähinnä vain silloin, kun kysymys on lievimmästä tekomuodosta, teko on jäänyt yritykseksi taikka tapaukseen sovelletaan jotakin muuta yleistä rangaistusasteikon lievennysperustetta.

Yhdestäkään käräjäoikeuden ratkaisusta, jossa ainoaksi seuraamukseksi on tuomittu yhdyskuntapalvelua, ei ole valitettu hovioikeuteen. Hovioikeudessa yhdyskuntapalveluksi on muutettu kaksi ehdotonta vankeusrangaistusta. Lisäksi yhdyskuntapalvelua on käytetty ehdollisen vankeuden oheisseuraamuksena yhteensä yhdeksässä tapauksessa (ks. RL 6:10.1).

4.2 Rangaistuksen määrä/ankaruus

Suurin osa muutoksista kohdistuu pelkästään rangaistuksen määrään tai ankaruuteen rangaistuslajin sisällä. Näitä muutoksia oli aineistossa 35 (58 % muutoksista).

Rangaistuksen pidentäminen on hiukan yleisempää kuin lyhentäminen: pidennyksiä oli yhteensä 20, lyhennyksiä 15. Ehdollista vankeutta ei lyhennetty yhdessäkään hovioikeustuomiossa.

Kun rangaistuksen pituus muuttuu, on muutoksen suuruus keskimäärin 7 kuukautta. Ehdotonta vankeutta on enimmillään pidennetty 18 kuukaudella ja

lyhennetty 16 kuukaudella. Ehdollista vankeutta on korotettu maksimissaan 14 kuukaudella.

Suurissa korotuksissa voi olla kysymys esimerkiksi siitä, että merkittävä osa syytteistä on ensin hylätty käräjäoikeudessa ja sitten hyväksytty hovioikeudessa. Lisäksi osa muutoksista liittyy tapauksiin, joissa jo käräjäoikeuden tuomitsema rangaistus on varsin ankara. Tällöin suurikin muutos jää suhteellisesti vähäiseksi.

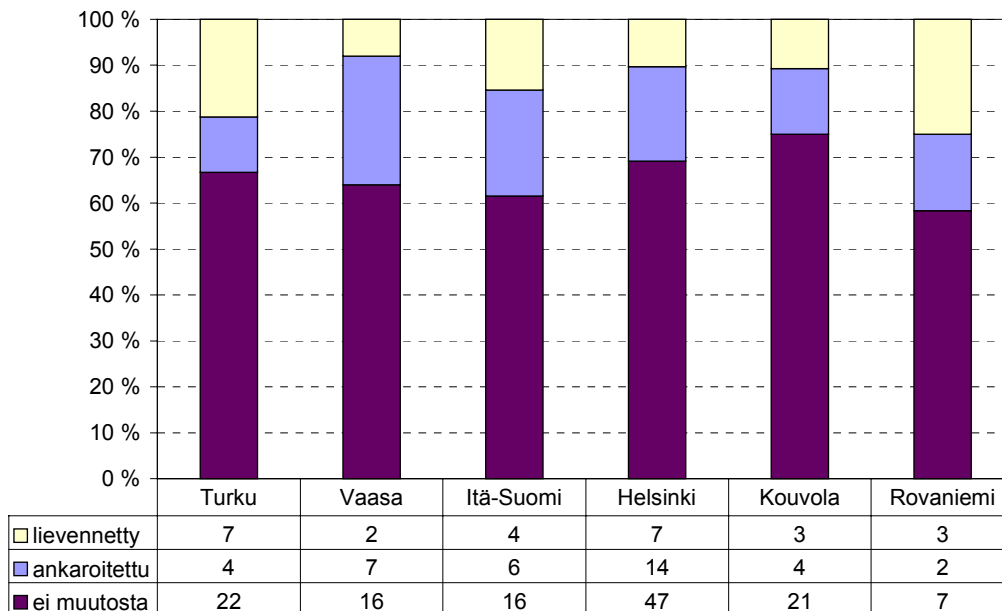
5 Alueelliset erot

Keskeinen rangaistuksen määräämistä ohjaava periaate on yhdenvertaisuus (ks. RL 6:3.1). Rangaistuksen mittaamisen kannalta periaate merkitsee, että samanlaisista teoista on tuomittava yhtä ankarat rangaistukset. Vastaavasti periaatteesta seuraa, ettei rangaistuskäytännössä tulisi olla alueellisia eroja.

Hovioikeuksien tekemissä *muutoksissa* eroja sitä vastoin saattaa olla. Jos tietyn käräjäoikeuden tuomiot poikkeavat valtakunnallisesta rangaistuskäytännöstä, voi alueen hovioikeus pyrkiä korjaamaan tilannetta muuttamalla rangaistuksia lähemmäksi keskiarvoa. Hovioikeus voi näin toiminnallaan vähentää tapausten epäyhdenvertaista kohtelua. Tällaisessa tilanteessa eri hovioikeuksien tekemät muutokset voivat ja niiden tuleekin poiketa toisistaan. Myös erot valitusalttiudessa vaikuttavat muutoksiin. Tällöin hovioikeuksiin saattaa eri puolilla maata valikoitua erilaisia tapauksia.

5.1 Muutosten suunnat ja määrät

Kuviossa 27 esitetään muutosten suunnat hovioikeuksittain.

Kuvio 27 Hovioikeuksien muutokset seuraamuksiin tapauksissa, joissa käräjäoikeuden päätöksestä on valitettu³

Muutosten osuudessa ja luonteessa on pieniä hovioikeuskohtaisia eroja. Seuraamuksia muutetaan suhteellisesti vähiten Kouvolan hovioikeudessa, eniten Rovaniemen hovioikeudessa. Vaasassa yli kolme neljäsosaa muutoksista johtaa ankarampaan suuntaan, kun taas Turussa suurin osa (64 %) muutoksista lieventää tuomittua seuraamusta.

Muutosten lukumäärät ovat kuitenkin absoluuttisesti pieniä, keskimäärin vain noin 11 muutosta hovioikeutta kohden. Tämän vuoksi on vaikeaa arvioida, ovatko erot systemaattisia vai johtuvatko ne pelkästään satunnaisvaihtelusta.

Kun muutoksia tarkastellaan muutoslajeittain (ks. alla taulukko 10), ovat määrät vielä pienempiä. Esimerkiksi Kouvolan hovioikeus on korottanut ehdottoman vankeuden pituutta yhdessä tapauksessa ja vähentänyt pituutta kahdessa.

³ χ^2 -riippumattomuustestin mukaan muutosten suunnassa ei ole tilastollisesti merkitseviä eroja ($p=0,721$, $df=10$). Merkitseviä eroja ei löydy silloinkaan, kun testillä tarkastellaan pelkästään muuttumista yleensä ($p=0,874$; $df=5$). Testin yleiset käyttöedellytykset eivät kuitenkaan aivan täyty, koska tapausmäärät ovat liian pieniä.

Taulukko 10 Muutosten lajit hovioikeuksittain

	TJ/syyte hyl.		Sakko	Ehdollinen vankeus ⁴			Ehdoton vankeus			
	ehdol.	ehdot.		määrä↑	sakoksi	ehdot.	määrä↑	määrä↓	ehdol.	YKP:ksi
Turun HO	-	1	-	-	-	1	2	4	2	1
Vaasan HO	1	-	-	1	-	1	4	2	-	-
Itä-Suomen HO	-	1	-	1	-	-	1	-	3	1
Helsingin HO	3	2	-	5	1	1	3	5	1	-
Kouvolan HO	-	-	-	1	-	1	1	2	1	-
Rovaniemen HO	-	1	1	-	-	-	-	2	-	1
Yhteensä	4	5	1	8	1	4	11	15	7	3

5.2 Keskirangaistukset

Koska käräjäoikeuksien rangaistuskäytäntöjen erot sekä valitusalttius vaikuttavat hovioikeuksien tekemiin muutoksiin, on pelkkien muutosten asemesta hedelmällisempää tarkastella *kokonaistilannetta ennen ja jälkeen* muutosten.

Taulukossa 11 esitetään ehdollisen ja ehdottoman vankeuden keskirangaistukset hovioikeuspiireittäin.

⁴ Lisäksi Kouvolan hovioikeudessa on yhteen ehdolliseen vankeusrangaistukseen lisätty oheisseuraamuksena yhdyskuntapalvelua.

Taulukko 11 Keskirangaistukset ja ehdottomien vankeusrangaistusten osuus ennen ja jälkeen hovioikeuksien muutosten (ei yrityksiä)

Yhdistelmä I – raiskaus, väkisinmakaaminen ja törkeä raiskaus
(RL 20:1 ja RL 20:1–2)

	KESKIRANGAISTUS [kk]						EHDOTTOMIEN			n	
	ehdollinen vankeus		ehdoton vankeus		OSUUS		ennen	[%-y.]	jälkeen	(ehd+eton)	
	ennen	jälkeen	ennen	jälkeen	ennen	jälkeen				ennen	jälkeen
Turun hovioikeuspiiri	16,1	+0,5	16,6	30,1	-0,7	29,5	65 %	-2	63 %	37	38
Vaasan hovioikeuspiiri	18,0	+0,9	18,9	25,0	+1,0	26,0	69 %	+1	70 %	26	27
Itä-Suomen hovioikeuspiiri	17,7	+0,8	18,5	26,8	+0,8	27,5	67 %	-9	58 %	18	19
Helsingin hovioikeuspiiri	14,5	+1,6	16,1	27,2	+0,0	27,3	63 %	-1	62 %	56	60
Kouvolan hovioikeuspiiri	16,0	+0,7	16,7	31,6	-0,4	31,2	41 %	+5	45 %	22	22
Rovaniemen hovioikeuspiiri	17,3	+0,0	17,3	32,0	-4,6	27,4	56 %	+8	64 %	9	11
Koko maa	16,0	+1,0	17,0	28,1	-0,2	27,9	61 %	-0	61 %	168	177
Rangaistusten keskihajonta	4,7	—>	4,0	12,9	—>	12,4					
HO-piirien keskihajonta	1,3	—>	1,1	2,9	—>	1,9	11 %	—>	8 %		

Yhdistelmä II – raiskaus, väkisinmakaaminen, törkeä raiskaus ja pakottaminen sukupuoliyhteyteen
(RL 20:1 ja RL 20:1–3)

	KESKIRANGAISTUS [kk]						EHDOTTOMIEN			n	
	ehdollinen vankeus		ehdoton vankeus		OSUUS		ennen	[%-y.]	jälkeen	(ehd+eton)	
	ennen	jälkeen	ennen	jälkeen	ennen	jälkeen				ennen	jälkeen
Turun hovioikeuspiiri	13,6	+0,5	14,1	30,1	-0,7	29,5	59 %	-1	57 %	41	42
Vaasan hovioikeuspiiri	12,5	+0,4	12,9	24,1	+1,0	25,1	51 %	+1	53 %	37	38
Itä-Suomen hovioikeuspiiri	14,5	+0,7	15,2	26,8	+0,8	27,5	52 %	-6	46 %	23	24
Helsingin hovioikeuspiiri	12,2	+1,6	13,8	27,2	+0,0	27,3	53 %	+1	54 %	66	69
Kouvolan hovioikeuspiiri	14,9	+0,1	15,0	28,5	+0,9	29,5	39 %	+0	39 %	28	28
Rovaniemen hovioikeuspiiri	17,3	+0,0	17,3	32,0	-4,6	27,4	56 %	+8	64 %	9	11
Koko maa	13,4	+0,8	14,2	27,6	-0,0	27,6	52 %	-0	52 %	204	212
Rangaistusten keskihajonta	5,9	—>	5,8	13,0	—>	12,5					
HO-piirien keskihajonta	1,9	—>	1,5	2,8	—>	1,6	7 %	—>	9 %		

Ehdolliset vankeusrangaistukset vaikuttaisivat olevan hovioikeuksien muutosten jälkeen keskimäärin noin kuukauden pidempiä. Ehdottoman vankeuden pituudessa taikka ehdottoman ja ehdollisen välisessä lajinvalinnassa ei juuri-kaan ole eroja.

Hovioikeuskohtaiset erot ovat näennäisesti suuria. Esimerkiksi Helsingin hovioikeuden muutosten jälkeen ehdollisten rangaistusten keskipituus kasvaa 1,6 kuukaudella (14,5 kk —> 16,1 kk). Rovaniemen hovioikeus taas lyhentää ehdottomia vankeuksia keskimäärin 4,6 kuukaudella.

Suurin osa muutoksista saa kuitenkin selityksen, kun tilannetta tarkastellaan graafisesti (ks. kuviot 28 ja 29). Pääsääntöisesti muutokset siirtävät hovioikeuspiirin keskiarvoa kohti valtakunnallista rangaistuskäytäntöä. Toisin sanoen muutokset vähentävät rangaistuskäytännön alueellisia eroja, eivät lisää niitä.

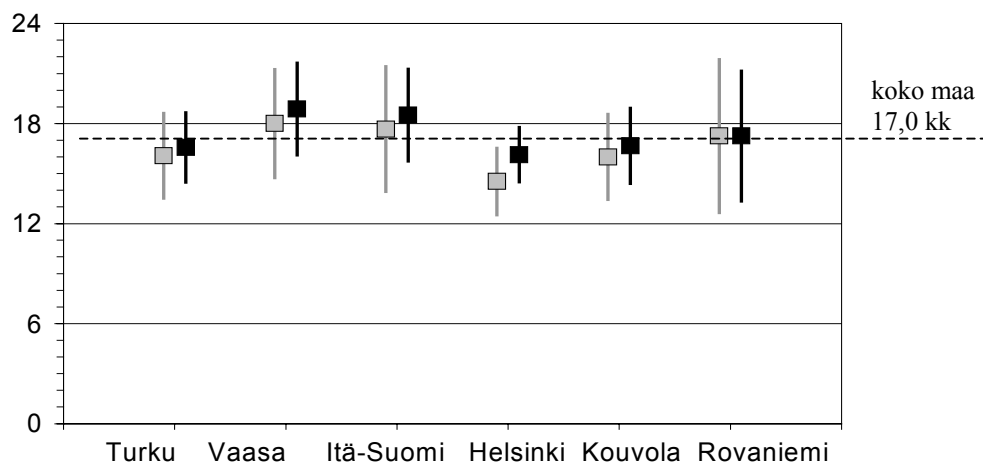
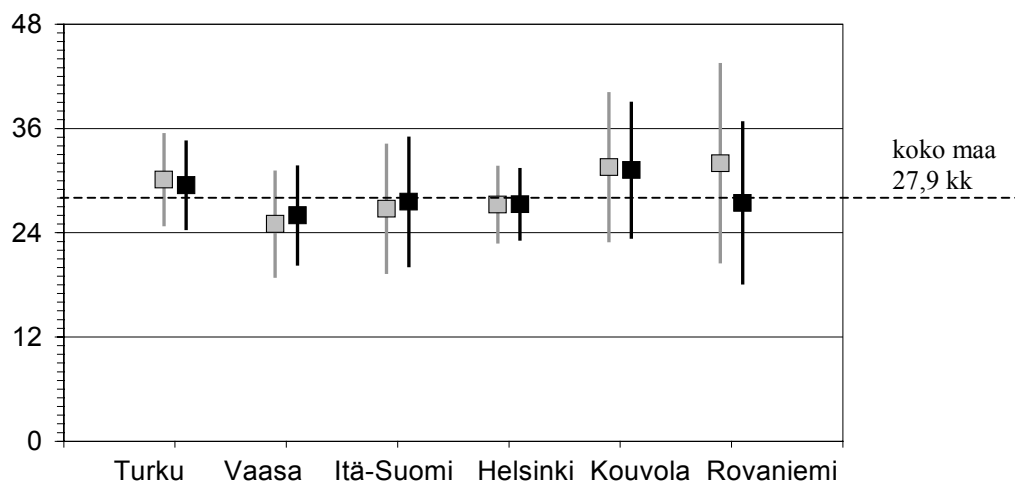
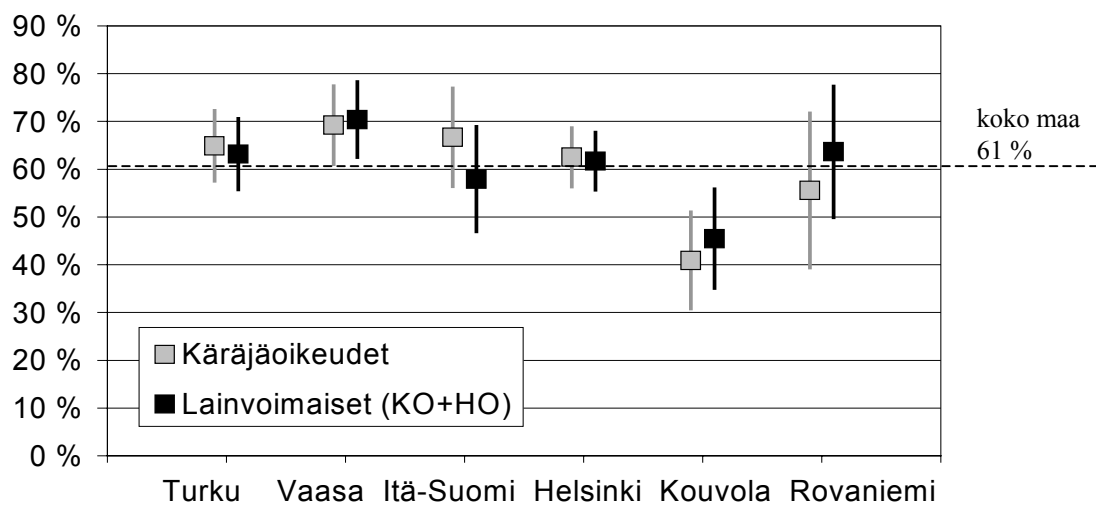
Valtakunnallisesta keskiarvosta poispäin rangaistustasoa näyttäisivät muuttaneen vain Vaasan hovioikeus (ehdollisen vankeuden pituus ja ehdottomien osuus) ja Itä-Suomen hovioikeus (ehdollisen vankeuden pituus; yhdistelmä I). Yhdistelmässä II esiin nousee Rovaniemen hovioikeuspiiri, jossa ehdottoman vankeuden osuus on kasvanut 56:sta 64 prosenttiin.

Muutoksissa on kuitenkin kysymys absoluuttisesti hyvin pienistä tapausmääristä (ks. taulukko 10). Vaasan hovioikeus on pidentänyt vain yhtä ehdollista vankeusrangaistusta ja Itä-Suomen hovioikeus samoin yhtä. Rovaniemellä ehdottomien osuutta korottaa vain kaksi muutosta: hovioikeus on muuttanut ehdottomaksi vankeudeksi yhden sakkorangaistuksen ja yhden hylätyn syytteen.

Kun raiskausrikoksia tarkastellaan kokonaisuutena (yhdistelmä II), erottuu muutosten jälkeen koko maan rangaistuskäytännöstä lähinnä Kouvolan hovioikeuspiiri, jossa ehdottomien rangaistusten osuus on vain 39 prosenttia. Koko maassa ehdottomien osuus kaikista vankeusrangaistuksista on aineistossa 52 prosenttia. Ero on tilastollisesti merkitsevä, jos koko maan odotusarvo oletetaan tunnetuksi. Vastaavasti Kouvolan alueella ehdottomat vankeusrangaistukset ovat hyvin pitkiä (29,5 kk). Vankilarangaistusta käytetään siis Kouvolan hovioikeuspiirissä harvemmin kuin muualla, mutta rangaistukset ovat tavallista pidempiä. Tämä on sinänsä loogista, koska rangaistuksen laji ja pituus ovat toisistaan riippuvaisia: mitä pidempi rangaistus, sen todennäköisemmin se on ehdoton.

Vaasan hovioikeuspiirissä ehdottoman vankeuden osuus on melko suuri (70 %), kun tarkastellaan pelkästään raiskausta ja törkeää raiskausta (yhdistelmä I). Kun lasketaan mukaan myös pakottaminen sukupuoliyhteyteen (yhdistelmä II), on Vaasa kuitenkin hyvin lähellä koko maan keskiarvoa. Vaasan alueella rikoksenteijöille tuomittavat *seuraamukset* ovat siis keskimääräistä tasoa, mutta rikosnimikkeenä on tavallista useammin pakottaminen sukupuoliyhteyteen.

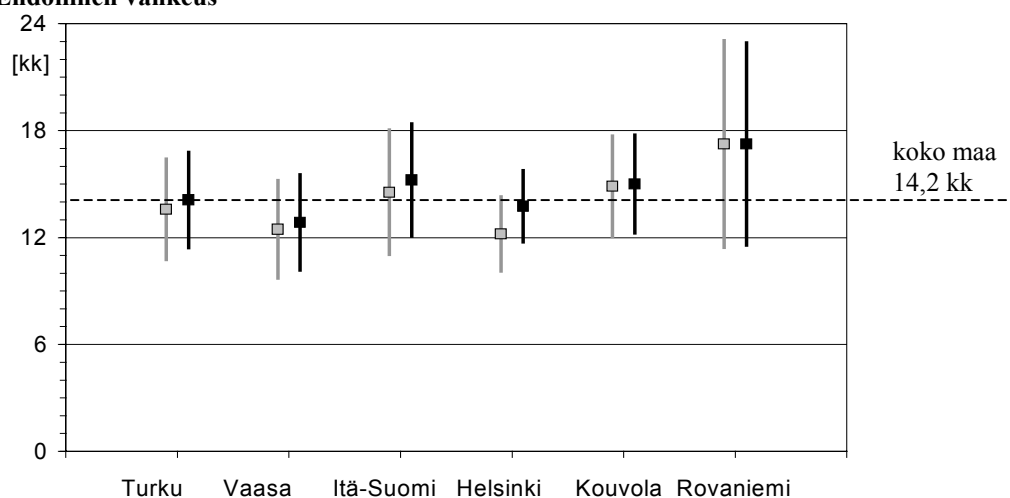
Tulokset viittaavat muutenkin siihen, että tunnusmerkistöjen valintakäytännöissä on alueellisia eroja. Turun ja Rovaniemen hovioikeuspiireissä ehdottoman vankeuden osuudet ovat lähellä keskiarvoa, kun tarkasteltavana ovat yhdistelmän I mukaiset rikokset. Mikäli mukaan liitetään lievempi tekemuoto (RL 21:3), ovat osuudet maan suurimmat (57 % ja 64 %). Tilastollisesti merkitseviä eivät osuuksien erot kuitenkaan ole.

Yhdistelmä I – raiskaus, väkisinmakaaminen ja törkeä raiskaus (RL 20:1 ja RL 20:1–2)
Ehdollinen vankeus

Ehdoton vankeus

Ehdottomien vankeusrangaistusten osuus

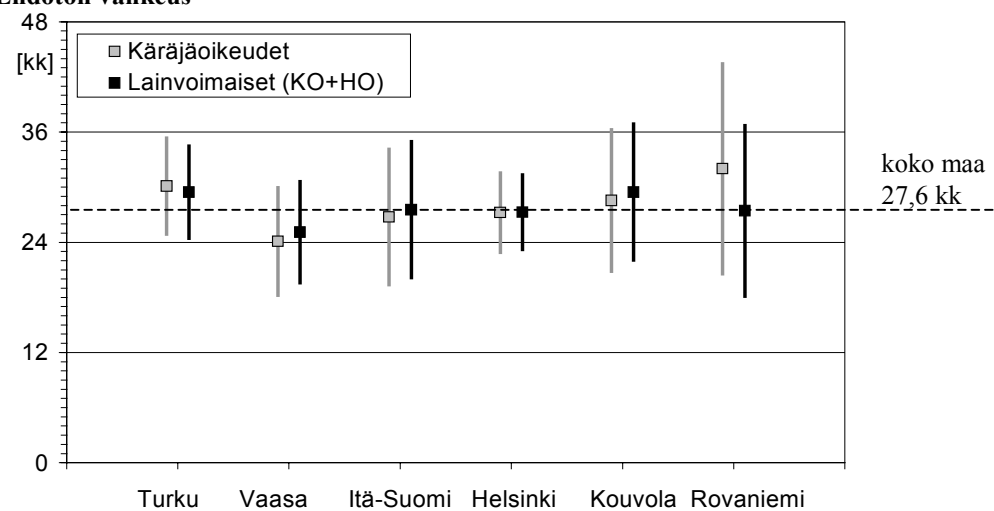
Kuvio 28 Keskirangaistukset ja ehdottomien vankeusrangaistusten osuus hovioikeuspiireittäin ennen ja jälkeen hovioikeuksien tekemien muutosten. Keskiluvun kummallekin puolelle on merkitty 95 %:n luottamusväli.

Yhdistelmä II – raiskaus, väkisinmakaaminen, törkeä raiskaus ja pakottaminen sukupuoliyhteyteen (RL 20:1 ja RL 20:1–3)

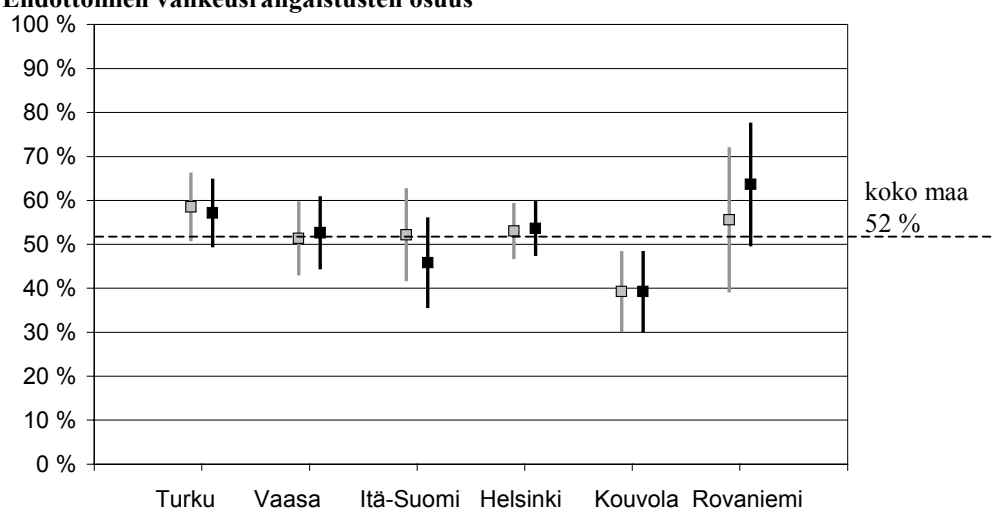
Ehdollinen vankeus

Ehdoton vankeus

Ehdottomien vankeusrangaistusten osuus

Kuvio 29 Keskirangaistukset ja ehdottomien vankeusrangaistusten osuus hovioikeuspiireittäin ennen ja jälkeen hovioikeuksien tekemien muutosten. Keskiluvun kummallakin puolelle on merkitty 95 %:n luottamusväli.

6 Johtopäätöksiä

Suurin osa käräjäoikeuksien raiskausrikostuomioista säilyy hovioikeuksissa seuraamusten osalta ennallaan. Muutoksia tehdään sekä rangaistuksia lieventävästi että koventavasti. Erityisesti ehdollisten vankeusrangaistusten osalta hovioikeuksien linja on kuitenkin ollut käräjäoikeuksia ankarampi.

Hovioikeuksien tekemissä muutoksissa on hovioikeuskohtaisia eroja. Erojen taustalla on paljolti se, että *käräjäoikeuksien* käytännöissä on selviä alueellisia eroja. Hovioikeuksien muutokset tasaavat näitä poikkeamia ja yhtenäistävät oikeudenkäytön lopputulosta.

Tuomioistuimissa käsiteltävien raiskausrikosten määrät ovat vuosittain niin pieniä, että alueellisten vertailujen tekeminen on ongelmallista. Poikkeamat keskirangaistuksissa ja lajinvalinnassa voivat johtua paitsi systemaattisista eroista myös satunnaisvaihtelusta. Näiden erottaminen toisistaan on usein mahdotonta tai vain vaikeaselkoisesti esitettävissä.

Vaikka kovin räikeitä eroja ei aineistosta paljastukaan, on kuitenkin ilmeistä, että rangaistuksen määrääminen ei raiskausrikoksissa tapahdu täysin yhdenmukaisesti. Oikeudenkäytön tulisi olla yhtenäistä heti käräjäoikeuksista lähtien, ei vasta hovioikeuksien muutosten jälkeen. Lisäksi muutosten jälkeenkin osa hovioikeuspiireistä erottui tarkastelutavasta riippuen lajinvalinnan osalta melko selvästi valtakunnallisesta linjasta. Tuomiot sijoittuivat kuitenkin lähes viiden vuoden aikavälille, eivätkä välttämättä enää kuvaa aivan tämän hetken rangaistuskäytäntöä.

V YHTENÄISYYS: JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Rangaistusten alueellinen, tilastollinen tarkastelu ei harvinaisten rikosryhmien osalta voi johtaa kuin korkeintaan alustaviin havaintoihin. Havainnot vahvistavat tässä tapauksessa sen, että raikausrangaistuksissa on alueellisia eroja – kuten muissakin rikoksissa. Erojen suuruutta ei pidä liioitella, mutta ei toisaalta vähätelläkään.

1 Yhtenäisyys ei ole yksiselitteistä

Keskeinen kysymys on, *miten oikeuskäytännön yhtenäisyyttä tulisi mitata*. Yhtenäisyydelle on hankalaa esittää yksittäistä mittaria, ja erilaiset tarkastelut eivät johda samoihin tuloksiin.

Se, kuinka paljon ja mihin suuntaan eri hovioikeuspiirit näyttävät poikkeavan koko maan keskiarvosta, riippuu olennaisesti siitä, mitkä tunnusluvut ovat tarkastelun kohteena. Jos tarkastellaan pelkästään rangaistusten keskipituuksia raikauksen perustunnusmerkistön mukaisissa teoissa, saadaan hovioikeuspiireille tietty järjestys ja tietyt erot. Mikäli raikausrikoksia tarkastellaan kokonaisuutena ja laskelmaan lisätään törkeä raikaus sekä pakottaminen sukupuoliyhteyteen, tilanne muuttuu. Tarkasteltavasta yhdistelmästä riippuen voidaan hovioikeuspiirit asettaa useisiin erilaisiin järjestyksiin.

Eräs tutkimuksen selvimpiä johtopäätöksiä onkin, että *tunnusmerkistöjen valintakäytännöt* eri hovioikeuspiireissä poikkeavat toisistaan. Turun hovioikeuspiirin alioikeuksissa huomattava osa kaikista raikausrikoksista tuomitaan törkeää raikausta koskevan tunnusmerkistön nojalla, kun taas Vaasan alueella säännöstä ei sovelleta juuri laisinkaan. Koska tunnusmerkistöjä ei käytetä yhtenevästi, on ankaruutta koskevia johtopäätöksiä varottava tekemästä vain yksittäisiä tunnusmerkistöjä koskevista tiedoista. Rikoksia on sitä vastoin tarkasteltava kokonaisuutena.

Yhtenäisyyttä arvioitaessa tieto rangaistusten pituuksista ei yksin riitä. Vertailtaessa pelkästään rangaistusten keskipituuksia saattaa yksittäinen hovioikeuspiiri erottua poikkeuksellisen *pitkillä tai lyhyillä* rangaistuksillaan. Yksinään tämän tiedon perusteella olisi kuitenkin hätiköityä väittää, että hovioikeuspiirin käytäntö olisi poikkeuksellisen *ankara tai lievä*. Pituuksien lisäksi on tarkasteltava eri rangaistuslajien käyttöä. Pitkät vankeusrangaistukset voivat kertoa siitä, että hovioikeuspiirissä käytetään muuta maata enemmän ehdollista rangaistusta. Tällöin ehdoton vankeus jää sovellettavaksi vain kaikista törkeimmissä tapauksissa, jolloin rangaistuksetkin ovat luonnollisesti

pidempiä. Pitkät keskipituudet eivät siis ehkä kerrokaan ankaruudesta, vaan pikemminkin lievästä lajinvalintakäytännöstä.

On selvää, että rangaistuskäytännön tulisi olla kaikilta osin yhtenäistä. Ei-toivottuja eroja ei saisi olla tunnusmerkistön tai rangaistuslajin valinnassa eikä rangaistusten pituuksissa. Käytännön tulisi olla alueellisesti yhtenevää riippumatta siitä, minkä tunnusmerkistön mukaan keskirangaistuksia lasketaan. Ennen kuin yksittäisistä tutkimustuloksista kuitenkaan tehdään pitkälle vietyjä johtopäätöksiä, on ensin huolellisesti tarkasteltava, mihin johtopäätökset tulisi perustaa.

2 Ankaruudessa ei suuria eroja

Kun raiskausrikoksia tarkastellaan kokonaisuutena, ei yhtäkään hovioikeutta tai hovioikeuspiiriä voida selvästi nostaa esiin poikkeuksellisen ankarana tai lievänä. Kokonaisuutena arvioiden rangaistukset ovat jokseenkin *yhtä ankaria* eri puolilla maata. Aineisto tarjoaa yksittäisiä viitteitä siitä, että Turun hovioikeuspiirissä rangaistukset olisivat hiukan muuta maata ankarampia. Erot voivat kuitenkin selittyä myös sillä, että tuomittavana on ollut tavallista törkeämpiä rikoksia. Hovioikeusaineistosta (1999–2003) erottuu lisäksi Kouvolan hovioikeuspiiri, jossa ehdottomien vankeusrangaistusten osuus oli keskimääräistä pienempi. Ero ei kuitenkaan ilmene vuosien 2000–2002 alioikeusratkaisuista.

Vaikka kokonaisankaruudessa ei huomattavia eroja esiinnykään, ei käytäntö silti ole täysin yhtenäistä. Rangaistusten ankaruuden asemesta erot ovat siinä, *millaisen päättelyketjun kautta* lopputulokseen eri puolilla maata päädytään. Selvimpiä ovat juuri erot tunnusmerkistön valintakäytännössä. Yhtenäisyyteen tulisikin kiinnittää huomiota kaikissa rangaistuksen määrittämiseen vaikuttavissa ratkaisuissa.

Se, ovatko havaitut erot suuria vai pieniä, on arvostuskysymys. Tutkimuksessa on vertailun vuoksi esitetty tietoja myös muun muassa pahoinpitely- ja varkausrikollisuuden rangaistuksista. Vertailujen keskeisin lopputulos on, että muissa rikoslajeissa eri alueiden käytännöt vaikuttaisivat *poikkeavan huomattavasti raiskausrikoksia selvemmin*. Kun raiskausrikoksissa mikään hovioikeuspiiri ei kovin vahvasti erotu koko maan käytännöstä, on tilanne monessa rikoslajissa toinen. Esimerkiksi varkausrikollisuuden osalta on ilmeistä, että mittaamiskäytännöissä on huomattavia eroja niin hovioikeuspiirien kuin yksittäisten käräjäoikeuksienkin välillä. Rangaistusten pituudet ja rangaistuslajien osuudet vaihtelevat kymmeniä prosentteja, mitä on hyvin vaikea selittää pelkästään satunnaisilla tekijöillä ja tapausten erilaisuudella. Toisaalta on

mahdollista, että myös raiskausrikosten käytäntö on yhtä epäyhtenäistä, yhtenäisyyttä ei vain kyetä tunnistamaan.

3 Toimenpiteistä

Suomen rangaistustilasto on kansainvälisesti katsoen poikkeuksellisen tarkka. Muista maista poiketen tiedämme yksityiskohtia myöten eri tuomiopiirien keskirangaistukset. Se ei merkitse, että yhtenäisyyden ongelma olisi Suomessa kansainvälisesti katsoen erityisen suuri. Näyttää pikemminkin siltä, että tuomioerot voivat olla muissa maissa merkittävästi meitä suurempiakin.

Kaikesta huolimatta maltillinen ja oikeasuhtainen huoli oikeuskäytännön yhtenäisyydestä on paikallaan. Ulotettaessa yhtenäisyyttä koskevat tarkastelut raiskausrikosta tavallisempiin rikostyyppeihin käy yhä selvemmäksi, ettei käytäntöjen eroja voi kuitata vain viittauksin tapausten erityispiirteistä johtuviksi. Tämän vuoksi jatkossakin on syytä miettiä keinoja käytäntöjen yhtenäistämiseksi.

Suomi otti ensimmäisten Euroopan maiden *joukossa lakiin kirjatut mittaamisäännökset*. Vuoden 2004 rikoslain yleisten oppien uudistuksen yhteydessä tätä sääntelyä merkittävästi täydennettiin. Myös rangaistuksen mittaamisratkaisujen perustelutekniikka on kokenut täydellisen muodonmuutoksen viimeisen 20 vuoden aikana. Aiemmin ratkaisuja ei perusteltu lainkaan, nyt rangaistuslajien valintaan ja rangaistuksen määrään liittyviin kysymyksiin saatetaan ottaa laajastikin kantaa eri rikoksia koskevissa ratkaisuissa.

Perustelujen kehittämisen ohella tuomioistuinlaitos on osaltaan panostanut rangaistuskäytännön yhtenäistämiseen järjestämällä säännöllisin aikavälein *seminaareja ja tuomarikokouksia*. Rangaistuskäytännöt ja käytäntöjen yhtenäisyys ovat olleet keskeinen teema myös viimeaikaisissa hovioikeuspiirien laatuhankeissa. Hovioikeuksien *muutoksenhakukontrolli* on niinikään keskeinen väline käytäntöjen yhtenäistämässä. On kuitenkin huomattava, että yhtenäisyysongelmia ei voida ratkaista pelkästään hovioikeuskäytännöllä. Kaikkia raiskausrikoksia ei käsitellä hovioikeuksissa, vaan erityisesti ehdolliset vankeusrangaistukset jäävät käräjäoikeuksien tuomioiden varaan. Tämän vuoksi ei ole mahdollista luottaa siihen, että yhtenäinen käytäntö saavutettaisiin harvinaisissa rikoksissa viime kädessä muutoksenhaun kautta.

Rangaistustilastot ja rangaistuskäytännön tutkimus ovat tärkeä apuväline käytäntöjen yhtenäistämässä. Tuomioistuinten käytössä tulisi olla riittävästi tutkimukseen perustuvaa tietoa vallitsevasta rangaistuskäytännöstä. Rangaistustilastomme onkin maailman tarkimpia. Ajantasaista tutkimustietoa rangaistusten määräytymisestä ei kuitenkaan ole juuri saatavilla. Oikeusministe-

riön ja Tilastokeskuksen välillä solmittiin 22.1.2004 puitesopimus, jonka tarkoituksena on tehostaa rangaistustilaston hyödyntämistä jatkossa. Tilastojen saatavuus ei kuitenkaan yksin ratkaise tiedonsaannin ongelmia. Aineiston analyysiin on lisäksi osoitettava tutkijaresursseja. Ja kuten tämäkin selvitys osoitti, tilastollisen analyysin täydennykseksi kaivataan yksittäisten tapauspiirteiden erittelyyn pohjaavaa tarkempaa tutkimusta.

Tutkimus- ja tilastointitarpeet tulisi ottaa nykyistä paremmin huomioon myös itse *tietojärjestelmiä* kehitettäessä. Kaikkien ali- ja hovioikeuksien rikostuomioiden lopputulos tallennetaan nykyisin Oikeusrekisterikeskuksen ylläpitämään tuomiolauselmajärjestelmään. Järjestelmä on otettu käyttöön 1980-luvulla, eikä sitä ole suunniteltu tukemaan rangaistuskäytäntöä koskevaa tutkimusta tai tilastointia. Otantojen toteuttaminen on vaikeaa ja epätarkkaa, järjestelmä ei sisällä ratkaisuiden perusteluja ja hovioikeuden tekemät muutokset peittävät alleen käräjäoikeuden tuomion. Aineistoa joudutaan käsittelemään käsin, mihin nykyisellään käytetään useita turhia henkilötyövuosia. Järjestelmän korvaamisesta on laadittu suunnitelmia, mutta niitä ei resurssien puutteen vuoksi ole kyetty toteuttamaan.

LIITE 1

Rangaistuksen määrääminen väkisinmakaamis- ja raiskausrikoksista 1992–2003:

Yhdistelmä I – Raiskaus ja törkeä raiskaus (RL 20:1 ja RL 20:1–2)

	RANGAISTUS-LAJIT		RANGAISTUSTEN KESKIMÄÄRÄINEN PITUUS								Päärikos
	Päärikos		Päärikos		Vain yksi rikos		Yhteinen rangaistus		Ehdoll. ja ehdoton		[kpl]
	Eton [%]	Ehdl [%]	Eton [kk]	Ehdl [kk]	Eton [kk]	Ehdl [kk]	Eton [kk]	Ehdl [kk]	1 rikos [kk]	Päärikos [kk]	
1992	61,2	38,8			19,1	9,1			14,4		49
1993	57,4	42,6			16,6	9,8			13		61
1994	64,7	35,3			17,6	11,4			14,2		51
1995	56,0	44,0			17,5	9,2			13,5		50
1996	54,2	45,8	21,6	11,8	12,8	11,5	24,1	14,7	11,7	17	48
1997	56,1	43,9	21,8	10,9	19,1	10,4	24,8	10,4	14	17,1	41
1998	64,5	35,5	22,9	12,0	16,9	12,1	26,8	17,7	14,5	18,4	31
1999	50,0	50,0	26,1	14,6	21,9	13	30,7	16,7	17,7	20,4	42
2000	51,2	48,8	30,2	14,1	26,4	14,8	33,5	17,1	19,8	22,3	43
2001	50,9	49,1	34,2	13,7	25,3	12,3	38,7	18,0	17,2	24,2	53
2002	65,0	35,0	25,7	13,5	18,8	13,1	29,4	17,7	15,6	21,4	60
2003	66,0	34,0	30,0	15,9	23,8	14,6	33,6	19,2	19,1	25,2	50

Sisältää RL 7:6:n nojalla kohtuullistetut rangaistukset.

*) v. 1992–1998 sis. RL 20:1

*) v. 1999–2003 sis. RL 20:1–2

Yhdistelmä III – Raiskaus, törkeä raiskaus ja pakottaminen sukupuoliyhteyteen (RL 20:1–2.1 ja RL 20:1–3)

	RANGAISTUS-LAJIT		RANGAISTUSTEN KESKIMÄÄRÄINEN PITUUS								Päärikos
	Päärikos		Päärikos		Vain yksi rikos		Yhteinen rangaistus		Ehdoll. ja ehdoton		[kpl]
	Eton [%]	Ehdl [%]	Eton [kk]	Ehdl [kk]	Eton [kk]	Ehdl [kk]	Eton [kk]	Ehdl [kk]	1 rikos [kk]	Päärikos [kk]	
1992	61,2	38,8			19,1	9,1			14,4		49
1993	57,4	42,6			16,6	9,8			13,0		61
1994	64,7	35,3			17,6	11,4			14,2		51
1995	56,0	44,0			17,5	9,2			13,5		50
1996	54,2	45,8	21,6	11,8	12,8	11,5	25,0	12,9	11,7	17,0	48
1997	56,1	43,9	21,8	10,9	19,1	10,4	23,0	12,2	14,0	17,1	41
1998	64,5	35,5	22,9	12,0	16,9	12,1	26,9	11,7	14,5	18,4	31
1999	50,0	50,0	26,1	14,6	21,9	13,0	30,7	16,1	17,7	20,4	42
2000	51,2	48,8	30,2	14,1	26,4	14,8	33,4	13,0	19,8	22,3	43
2001	50,9	49,1	34,2	13,7	25,3	12,3	38,7	15,6	17,2	24,2	53
2002	65,0	35,0	25,7	13,5	18,8	13,1	28,8	14,8	15,6	21,4	60
2003	66,0	34,0	30,0	15,9	23,8	14,6	33,6	19,0	19,1	25,2	50

Sisältää RL 7:6:n nojalla kohtuullistetut rangaistukset.

*) v. 1992–1998 sis. RL 20:1 ja RL 20:2.1

*) v. 1999–2003 sis. RL 20:1–3

LIITE 2

Rikoslain 20 luvun seksuaalirikoksista alioikeuksissa määrättyt rangaistukset hovioikeuspiireittäin 2000–2002

Päärikoksen mukaan, mukana RL 7:6	RANGAISTUSLAJIT					KESKIRANGAISTUKSET	
	Ehdoton [kpl]	Ykp [kpl]	Ehdoll. [kpl]	Sakko [kpl]	Tuom.j [kpl]	Ehdoton [kk]	Ehdollinen [kk]
Raiskaus							
KOKO MAA	66	-	45	-	-	24,4	16,3
Helsinki	32	-	20	-	-	23,4	15,3
Turku	8	-	6	-	-	27,8	17,8
Kouvola	4	-	7	-	-	26,5	16,9
Itä-Suomi	7	-	4	-	-	24,1	18,5
Vaasa	12	-	5	-	-	25,0	16,4
Rovaniemi	3	-	3	-	-	21,7	15,0
Raiskauksen yritys							
KOKO MAA	13	1	27	-	1	12,6	9,0
Helsinki	5	-	10	-	1	9,8	8,7
Turku	1	-	5	-	-	11,0	8,5
Kouvola	5	-	1	-	-	16,6	10,0
Itä-Suomi	1	-	5	-	-	14,0	10,6
Vaasa	1	1	4	-	-	7,0	9,8
Rovaniemi	-	-	2	-	-	-	6,0
Törkeä raiskaus							
KOKO MAA	20	-	1	-	-	47,6	22,0
Helsinki	5	-	-	-	-	51,4	-
Turku	9	-	-	-	-	41,7	-
Kouvola	3	-	-	-	-	53,3	-
Itä-Suomi	2	-	-	-	-	47,0	-
Vaasa	-	-	1	-	-	-	22,0
Rovaniemi	1	-	-	-	-	66,0	-
Törkeän raiskauksen yritys							
KOKO MAA	2	-	-	-	-	21,0	-
Helsinki	2	-	-	-	-	21,0	-
Turku	-	-	-	-	-	-	-
Kouvola	-	-	-	-	-	-	-
Itä-Suomi	-	-	-	-	-	-	-
Vaasa	-	-	-	-	-	-	-
Rovaniemi	-	-	-	-	-	-	-
Pakottaminen sukupuoliyhteyteen							
KOKO MAA	2	-	22	-	-	14,0	8,3
Helsinki	-	-	9	-	-	-	8,1
Turku	-	-	2	-	-	-	5,0
Kouvola	1	-	2	-	-	12,0	13,0
Itä-Suomi	-	-	2	-	-	-	7,0
Vaasa	1	-	7	-	-	16,0	8,4
Rovaniemi	-	-	-	-	-	-	-
Sukupuoliyhteyteen pakottamisen yritys							
KOKO MAA	1	-	10	-	1	8,0	5,3
Helsinki	-	-	2	-	-	-	7,0
Turku	-	-	1	-	-	-	4,0

Päärikoksen mukaan, mukana RL 7:6	RANGAISTUSLAJIT					KESKIRANGAISTUKSET	
	Ehdoton [kpl]	Ykp [kpl]	Ehdoll. [kpl]	Sakko [kpl]	Tuom.j [kpl]	Ehdoton [kk]	Ehdollinen [kk]
Kouvola	-	-	2	-	-	-	3,0
Itä-Suomi	-	-	1	-	-	-	6,0
Vaasa	1	-	3	-	-	8,0	7,0
Rovaniemi	-	-	1	-	1	-	2,0
Pakottaminen seksuaaliseen tekoon							
KOKO MAA	9	1	22	13	-	9,4	4,9
Helsinki	3	1	12	2	-	8,3	4,6
Turku	1	-	-	1	-	9,0	-
Kouvola	2	-	1	1	-	11,0	14,0
Itä-Suomi	-	-	2	-	-	-	3,5
Vaasa	3	-	7	8	-	9,7	4,6
Rovaniemi	-	-	-	1	-	-	-
Seksuaaliseen tekoon pakottamisen yritys							
KOKO MAA	-	-	-	3	-	-	-
Helsinki	-	-	-	2	-	-	-
Turku	-	-	-	-	-	-	-
Kouvola	-	-	-	-	-	-	-
Itä-Suomi	-	-	-	1	-	-	-
Vaasa	-	-	-	-	-	-	-
Rovaniemi	-	-	-	-	-	-	-
Seksuaalinen hyväksikäyttö							
KOKO MAA	6	-	49	8	-	13,8	6,8
Helsinki	1	-	17	2	-	10,0	7,4
Turku	2	-	9	-	-	21,0	6,7
Kouvola	-	-	8	2	-	-	6,8
Itä-Suomi	1	-	7	1	-	12,0	4,7
Vaasa	1	-	4	3	-	9,0	6,3
Rovaniemi	1	-	4	-	-	10,0	8,8
Seksuaalisen hyväksikäytön yritys							
KOKO MAA	-	-	4	3	-	-	4,9
Helsinki	-	-	2	-	-	-	7,5
Turku	-	-	1	1	-	-	3,0
Kouvola	-	-	-	-	-	-	-
Itä-Suomi	-	-	1	1	-	-	1,7
Vaasa	-	-	-	1	-	-	-
Rovaniemi	-	-	-	-	-	-	-
Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö							
KOKO MAA	78	14	207	12	12	14,9	7,2
Helsinki	20	1	42	2	1	21,3	7,3
Turku	20	7	46	5	2	8,1	7,1
Kouvola	7	1	26	-	-	10,1	7,8
Itä-Suomi	11	2	28	1	3	15,7	7,7
Vaasa	15	3	48	3	6	14,9	6,0
Rovaniemi	5	-	17	1	-	20,7	8,6
Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön yritys							
KOKO MAA	2	-	9	2	-	4,5	3,2
Helsinki	-	-	2	-	-	-	2,7

Päärikoksen mukaan, mukana RL 7:6	RANGAISTUSLAJIT					KESKIRANGAISTUKSET	
	Ehdoton [kpl]	Ykp [kpl]	Ehdoll. [kpl]	Sakko [kpl]	Tuom.j [kpl]	Ehdoton [kk]	Ehdollinen [kk]
Turku	-	-	2	1	-	-	4,0
Kouvola	1	-	1	-	-	8,0	4,0
Itä-Suomi	1	-	2	1	-	1,0	2,3
Vaasa	-	-	-	-	-	-	-
Rovaniemi	-	-	2	-	-	-	3,5
Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö							
KOKO MAA	45	-	4	-	1	43,5	19,0
Helsinki	9	-	1	-	1	37,6	18,0
Turku	10	-	3	-	-	42,6	19,3
Kouvola	5	-	-	-	-	46,2	-
Itä-Suomi	9	-	-	-	-	49,2	-
Vaasa	12	-	-	-	-	43,4	-
Rovaniemi	-	-	-	-	-	-	-
Lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön yritys							
KOKO MAA	-	-	-	-	-	-	-
Helsinki	-	-	-	-	-	-	-
Turku	-	-	-	-	-	-	-
Kouvola	-	-	-	-	-	-	-
Itä-Suomi	-	-	-	-	-	-	-
Vaasa	-	-	-	-	-	-	-
Rovaniemi	-	-	-	-	-	-	-
Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta							
KOKO MAA	1	1	-	2	-	4,5	-
Helsinki	-	-	-	-	-	-	-
Turku	1	1	-	-	-	4,5	-
Kouvola	-	-	-	1	-	-	-
Itä-Suomi	-	-	-	1	-	-	-
Vaasa	-	-	-	-	-	-	-
Rovaniemi	-	-	-	-	-	-	-
Seksuaalipalvelujen ostamisen yritys nuorelta							
KOKO MAA	-	-	-	1	-	-	-
Helsinki	-	-	-	-	-	-	-
Turku	-	-	-	-	-	-	-
Kouvola	-	-	-	-	-	-	-
Itä-Suomi	-	-	-	-	-	-	-
Vaasa	-	-	-	1	-	-	-
Rovaniemi	-	-	-	-	-	-	-
Paritus							
KOKO MAA	20	5	50	29	-	13,2	6,2
Helsinki	8	1	27	6	-	16,6	6,5
Turku	6	3	14	12	-	7,6	6,8
Kouvola	5	1	5	5	-	16,6	3
Itä-Suomi	1	-	-	3	-	2	-
Vaasa	-	-	3	3	-	-	5
Rovaniemi	-	-	1	-	-	-	7

(Tilastokeskus)

LIITE 3

Raiskausrikoksista alioikeuksissa määrättyt rangaistukset hovioikeuspiireittäin 1995–2002

	LUKUMÄÄRÄT [kpl]			RANGAISTUS- LAJIT [%]		KESKI- RANGAISTUKSET [kk]	
	Ehdoton	Ehdoll.	Yhteensä	Ehdoton	Ehdoll.	Ehdoton	Ehdoll.
1995–1997 *)							
KOKO MAA	62	42	104	58,4	39,6	21,0	12,0
Helsinki	18	17	35	50,0	47,2	23,8	11,3
Turku	10	6	16	62,5	37,5	22,0	10,8
Kouvola	7	6	13	53,9	46,2	18,3	11,7
Itä-Suomi	11	7	18	61,1	38,9	18,0	13,7
Vaasa	7	6	13	50,0	42,9	21,4	13,5
Rovaniemi	9	0	9	100,0	0,0	19,9	
1998–2000 **)							
KOKO MAA	63	53	116	53,8	45,3	26,2	13,9
Helsinki	16	12	28	57,1	42,9	29,3	12,8
Turku	15	12	27	55,6	44,4	23,9	12,8
Kouvola	6	9	15	40,0	60,0	33,7	12,8
Itä-Suomi	6	6	12	50,0	50,0	26,7	16,7
Vaasa	18	11	29	62,1	37,9	23,4	15,4
Rovaniemi	2	3	5	33,3	50,0	20,0	15,0
2000–2002 **)							
KOKO MAA	88	68	156	56,4	43,6	29,4	13,8
Helsinki	37	29	66	56,1	43,9	27,2	13,1
Turku	17	8	25	68,0	32,0	35,2	14,6
Kouvola	8	9	17	47,1	52,9	34,7	16,0
Itä-Suomi	9	6	15	60,0	40,0	29,2	14,7
Vaasa	13	13	26	50,0	50,0	24,3	12,5
Rovaniemi	4	3	7	57,1	42,9	32,8	15,0
1995–2002							
KOKO MAA	213	163	376	56,6	43,4	26,0	13,4
Helsinki	71	58	129	55,0	45,0	26,8	12,5
Turku	42	26	68	61,8	38,2	28,0	12,9
Kouvola	21	24	45	46,7	53,3	29,0	13,7
Itä-Suomi	26	19	45	57,8	42,2	23,9	15,0
Vaasa	38	30	68	55,9	44,1	23,3	13,8
Rovaniemi	15	6	21	71,4	28,6	23,3	15,0

*) RL 20:1

**) RL 20:1–2.1 ja 20:1–3